

VÁZLATOK

A MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

FÉLSZÁZADOS TÖRTÉNETÉBŐL.

1831—1881.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1881.

251706

32.617.

Budapest, 1881. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 7129/1058

Előszó.

A M. T. Akadémia, f. évi február 28-án tartott összes ülésében, tekintettel arra, hogy az Akadémia a jelen évben tölti be fennállásának és munkásságának félszázadát, elhatározta:

a) hogy az egyes osztályok akár pályázat, akár megbízás útján, oly munkák megíratását eszközöljék, melyek az egyes tudományszakoknak hazánkban ujabbkori fejlődését és történetét ismertessék, feltüntetve különösen az Akadémia hatását;

b) hogy az Akadémia elnöke az ünnepélyes közülést megnyitó beszédében adja elő azon főbb eredményeket, melyeket az Akadémia munkássága az egyes tudományszakok körében felmutathat;

c) hogy az Akadémia nagygyűlésén oly jelentés bocsáttassék közre, mely az Akadémia fejlődésének és félszázados munkásságának vázlatos ismertetését nyújtja.

A vázlatos jelentést ime itt nyújtja az Akadémia. Bár illetékes szakférfiak működtek közre elkészítésé-

ben, az idő rövidsége és a feladat nagy kiterjedése miatt kimerítő és beható ismertetések megírása nem volt lehetséges.

A jelentéshez az Akadémia bevételeit és kiadásait évről évre feltüntető táblázat van mellékelve.

Budapest, 1881. május 15-én.

A főtitkár.

I.

Az Akadémia első szervezete és későbbi kifejlődése.

Az Akadémia megalapítása. — Első alapszabályai. — Első tagjai. — Munkásságának megkezdése. — Szervezetének módosulásai. — Az 1848/9-iki események következményei. — Az alapszabályok átdolgozása 1854. — Tárgyalások a cs. k. kormánylyal. — A kormány által octroyált alapszabályok. — Az Akadémia föllirata. — Gróf Széchenyi István levele. — Az 1858. nagygyűlés. — Az alapszabályok átdolgozása 1869-ben.

1825. november 3-án, gróf Széchenyi István nagylelkű áldozatkészségének tényle által, az Akadémia meg volt alapítva.¹⁾

Széchenyi és a három főúr — gróf Károlyi György, gróf Andrássy György, Vay Ábrahám — november 8-án a nádorhoz és az országgyűlés mindkét táblájához intézett iratukban kérték, hogy az intézet pártfogóságát a nádor vállalja el, igazgatását pedig az országgyűlés által választandó tizenhárom férfiú vegye át, kik elnöküket magok válasszák, és esetről esetre önmagokat egészítsék ki; továbbá, hogy az alapszabályok kidolgozása elegyes országos küldöttségre bizassék. Néhány nappal utóbb — november 21-én — az alapszabályok tervezetét is benyújtották.

Az elegyes küldöttség tagjai, 1826. február 17-én mindkét tábla által megválasztattak, és négy nappal később, Végh István koronaőr elnöklete alatt, megkezdették munkásságukat, és márczius 15-én benyújtották jelentésöket.

Ezt a karok és rendek ápril 1-én tartott ülésekben vették tárgyalás alá, és azon lényeges módosítással fogadták el, hogy

¹⁾ Az Akadémia alapításának történetét az 1880-ik évi nagygyűlés alkalmával közrebocsátott ily című munka tartalmazza: »Széchenyi István és az Akadémia megalapítása. Emlékirat a Széchenyi szobor leleplezésére. Irta Szász Károly. Kiadta a M. Tud. Akadémia.«

a küldöttség által javasolt nyelvtudományi, bölcsészeti, természettudományi és matematikai négy osztályhoz még kettőt, történelmit és jogtudományit csatoltak; úgy, hogy mindegyik osztályba *két* rendes tag választatnék.

A Tudós Társaság megalakulására nézve határozottatott, hogy a négy első alapítók magok mellé még huszonegy tagot ajánljanak, ezek — a legfelsőbb megerősítés kieszközlése után — az Igazgató Tanácsot alakítandják, a mely az első alakuláskor betöltendő helyekre a tagokat kinevezi.

Azonban az ügy még soká függőben maradt. És az 1827. augusztus 14-én tartott elegendő ülésben elhatározottatott, hogy a Tudós Társaság szervezetének és alapszabályainak végleges megállapítása céljából, az országgyűlés befejezése után, a nádor új bizottságot fog összeállítani; a mit »a honi nyelv kimívelésére felállítandó Tudós Társaságról vagyis Magyar Akadémiáról« szóló XI. törvénycikk is helybenhagyott.

A nádor már 1827. november 30-án megalakította a bizottságot, melynek elnökévé gróf Teleki Józsefet, tagjaivá, a négy első alapítón kívül, huszonkét kiváló tudóst és író-t nevezett ki.

A bizottság 1828. márczius 15-én jött össze első ízben, és huszonnégy ülést tartott. Nemcsak az alapszabályokat dolgozta ki, hanem az ügyrendet is, és az iránt is készített javaslatot, hogy a nagyobb tervből mit lehet, a rendelkezésre álló pénzerőhöz képest, azonnal megkezdeni. A munkálatok április 17-én készültek el, azonban ezek, valamint az Igazgatóság tagjai 1830. július 7-én nyerték meg a királyi megerősítést.

Az alapszabályok, a Tudós Társaság feladatait a következőképen formulázzák: »A Magyar Tudós Társaság a tudományok és szépművészségek minden nemeiben a nemzeti nyelv kimíveltetésére igyekszik egyedül. A hazai nyelvet egész gondal csinosabbá és gazdagabbá fogja tenni. Azt mind eredeti munkák dolgozása, mind régi és új remek írások magyarrá tétele által gyarapítja. E végre bármely oklevelet, egyéb emléket és még rejtve levő kéziratot felkeresvén, a tudományok díszére szolgálándókat közismeretbe hozza. Gondja leszen, hogy a nemzeti játékszín, egyik segéde a hazai nyelv kimíveltetésének, jó darabokban szükségét ne szenvedjen. Megfejtés végett feladandó

kérdések s beküldött feleletek megjutalmazása által a nemzeti literatúrát elősegíti. A nyomtatásban megjelent munkákat szoros, de egyenes vizsgálat alá veszi; a legjelesebbeket megjutalmazza, s bírálásait valamint tudományos hirdetményeit közre ereszti. A beadandó kéziratokat megvizsgálván, ha helybenhagyást nyernek, tulajdon költségén és hasznára közrebocsátja, szerzőiknek pedig illendő jutalmat ad. Tulajdon évkönyveit, értekezéseivel és gyűlései jelesebb munkálkodásaival együtt sajtó alá bocsátja. A hazai nyelv természete s különbözőzése bővebb megismerése végett, s egyéb tudományos tekintetekre nézve is, benn és a külföldön utazásokat tétet.«

A társaságnak a király »legfőbb felvigyázása mellett« József főherczeg-nádor a *pártfogója*. Az *igazgató tanács*, »az ország négy rendei közül« választandó 25 tagból áll. Hivatása »a társaság tőkepénzeire s jövedelmeire ügyelni.« Önmagát egészíti ki. Évenként a maga kebeléből választja a társaság elnökét és másod-elnökét.

A társaság 24 tiszteleti, 42 rendes¹⁾, határozatlan számú levelező és külföldi tagokból áll, kik mindannyian a tiszteleti és rendes tagok által, titkos szavazás útján, absolut többséggel választatnak.

A társaság hat »tudomány-osztályból« áll. Ezek a következők: a nyelvtudományi, — philosophiai, — történetirási, — matematikai (a melyhez a hadi tudományok is tartoznak) — a törvénytudományi és természettudományi.

Az osztályok felváltva hetenkint 1 ülést tartanak, melyek tárgyai: a tagok előadásai és a hivatalos ügyek. Évenként egyszer nagygyűlés, ünnepélyes közüléssel tartatik.

Az Igazgató Tanács, első megalakulásakor a következő tagokból állott:

Gróf Andrássy György,
Bartal György,
Herzeg Batthyányi Fülöp,
Gróf Cziráky Antal,
Gróf Dessewffy József,

¹⁾ A 42 rendes tagból 18-nak a fővárosban és környékén kell lakni. A rendes tagok az alapszabályok szerint fizetést élveznek. (Kezdetben hat helybeli és hat vidéki tagnak rendeltetett fizetés).

Gróf Illésházy István,
 Gróf Károlyi György,
 Gróf Keglevich Gábor,
 Kolozsváry Sándor,
 Gróf Kornis Mihály,
 Majláth György,
 Báró Mednyánszky Alajos,
 Nagy Pál,
 Péchy Imre,
 Báró Prónay Sándor,
 Gróf Reviczky Ádám,
 Somssich Pongrácz,
 Szegedi Ferencz,
 Báró Szepessy Ignác,
 Gróf Széchenyi Ferencz,
 Gróf Teleki József,
 Gróf Vay Ábrahám,
 Végh István,
 Wagner (Vághy) Ferencz.

A november 17-én tartott első ülésen elnöknek gróf *Teleki József*, másod-elnöknek gróf Széchenyi István választottak meg.¹⁾

Ugyanezen az ülésen az Igazgató-Tanács huszonhárom rendes tagot nevezett ki. Ezek a következők:

A nyelvtud. osztályban: Kisfaludy Károly,
 Vörösmarty Mihály,
 Kisfaludy Sándor,
 Kölcsey Ferencz,
 Horvát Endre,
 Guzmics Izidor.

A bölcsészeti osztályban: Döbrentei Gábor,
 Imre János,
 Berzsenyi Dániel,
 Szilasy János.

¹⁾ Egy esztendőre. De a választás évenként megújított. Gróf Teleki József, haláláig (1855. február 16.) viselte az elnöki tiszteletet; gróf Széchenyi István 1848-ig a másod-elnökséget.

- A történeti osztályban: Horváth István,
Petrovich Frigyes,
Kazinczy Ferencz,
Kiss János.
- A mathem. osztályban: Tittel Pál,
Bitnicz Lajos.
- A törvényt. osztályban: Szlemenics Pál,
Köteles Sámuel.
- A természett. osztályban: Gebhardt Ferencz,
Bugát Pál,
Horvát József,
Balázsházy János.

Titoknokká: Döbrentei Gábor,

Pénztárnokká: Helmeczy Mihály választatott meg. Az
ellenőri tiszttet gróf Széchenyi István vállalta el.

Ezek után az első nagygyűlés 1831. február 14-ikére
hirdettetvén ki, itt történt meg a legelső tiszteleti, levelező és
kültagok megválasztása.

Tiszteleti tagok: Bene Ferencz,
Budai Ézsaiás,
Gróf Dessewffy József,
Döme Károly,
Fáy András,
Görög Demeter,
Jankovics Miklós,
Kolozsváry Sándor,
Kopácsy József,
Kresznerics Ferencz,
Báró Mednyánszky Alajos,
Ragályi Tamás,
Schedius Lajos,
Báró Szepessy Ignác,
Gróf Teleki Ferencz,
Báró Wesselényi Miklós.

Levelező tagok: Balogh Pál,
Bajza József,

Beszédes József,
 Czuczor Gergely,
 Deáki Sámuel,
 Dohovics Vazul,
 Ercsei Dániel,
 Forgó György,
 Gévay Antal,
 Gróf Kemény József,
 Kiss Károly,
 Márton József,
 Nyiry István,
 Perger János,
 Stettner György,
 Szalay Imre,
 Szeder Fábán,
 Szenvey József,
 Thaisz András.

Külföldi tagok: Fessler Ignác,
 Hammer-Purgstall József.

Ugyanezen nagygyűlés tartama alatt az Igazgató Tanács három új rendes tagot nevezett ki:

Schedel Ferenczet,
 Szemere Pált,
 Schuster Jánost.

És ekkép a Tudós Társaság meg volt alakítva.

Tudományos munkásságát még ez első nagygyűlésen kezdé meg. Az első lépés, február 17-én, azzal történt meg, hogy az elnök »az alaprajzban kijegyzett munkálódás tárgyaihoz mimódon leendő fogás iránt, javaslatadásra« négy bizottságot küldött ki: a grammatika és szótár tárgyában, — az évkönyvek kiadása elintézésére, — a folyóirat szerkesztésére nézve, — jutalomkérdésekre, s a kijött munkák közül a jutalomra érdemesebb kiválasztására nézve.

E bizottságok jelentését, mely az Akadémia tudományos munkásságának első programját tartalmazza, itt egész terjedelmében közöljük.

»A grammatika és szótár írása módján dolgozott küldöttség javaslatai így lettek jóváhagyva :

1) Határozottassanak meg a helyesírás és nyelv paradigmái, mely utóbbiakat mint a nyelv örök és változhatatlan törvényeit a gondosabb írók nagyobb része már Révai tanítása szerint vévén fel, itt is hirtelenkedés kára nélkül lehet elfogadni, hogy a Társaság saját irataiban ez által minden tévovázás és tarkaság elháríttassék; ennélfogva a grammatika ezen említett részeire a nyelvtudomány osztálya, a következő nagy gyűlésre javaslatot készítsen. A szókötés azonban, minden fontossága mellett is, az előkészületek eddigi csekélysége miatt, későbbre halasztassék.

2) A szótárhoz már számos előkészületek lévén, vizsgáltassék meg majd : melyik az eddig kijött szótárok közt legtökéletesebb, s a javallást nyerő szolgáljon útmutatóúl, melylyel minden egyéb szótáraink s ide tartozó gyűjteményeink pótolgatás végett összehasonlítottassanak. Addig is a tagok dolgoznának ezeken :

a) Minden osztálybeliek szedjék össze régibb és újabb könyvekből tudományuk műszavait, s adják bé betűrendben.

b) Gyűjtsék a tagok, a mennyire alkalmok van, a tájszavakat, s a városi és falusi mesteremberek műszavait.

c) A rendszerre nézve annak idejében a francia akadémia, a Crusca s Adelung és Johnson szótárai tekintessenek meg, különben e tárgy bővebb kifejtése a heti ülésekbe igazítottatott. Az előlülő majd az említett francia és német szótárt hozatta meg a Társaságnak adott könyvtár számára.

Az évkönyvek kiadásáról készült ajánlata a küldöttségnek így fogadtatott el :

Az első kötet elbeszéli a Társaság eredetét, felállását, gyarapodását, s majd mindenik : 1-ször előterjeszti évenként leendő munkálódásait ; 2-szor emlékbeszédek mellett a 6 osztály rendje szerint értekezéseket közöl, melyek körül a felvételben különös tekintet legyen a tudományt gyarapítókra vagy inkább világosítókra ; helyet foglalhassanak a Társaságot illető versek. A történeteket írja mindig a titoknak, nyomtatási gondjaiban osztozik a levéltárnok. A kötetek kijövele egyébiránt csak a munkák egybegyűlésének idejére tétetett, a Társaság megholt tagjainak rézremetszett képével.

A folyóíratra nézve következőkben lőn megállapodás, a küldöttség véleményének nyomain :

A folyóirat osztatik 3 részre : kivonatokra, jelentésekre, mutatóra. Mert bírálatok helyett egyik azon oknál fogva is, hogy jobb, ha szorosabb kritikát csak külön személyek adnak ki mint egész Társaság, — inkább olyan célirányos kivonatok közlése lett elfogadva, melynél fogva az olvasó mind az írói világ újságaival juthasson ismeretségbe, mind saját fejével hozhasson arról ítéletet, ha valami könyv hasznos-e s reá nézve gyönyörködtető vagy szükséges-e. Így a magános írók által kiadatott könyvbírálatok is kivonva közöltetvén az alaprajz két képen teljesítettik. Kivonatok és jelentések továbbá nem csak a hazai, hanem a mennyire lehet, minden nép literaturájának mostani állapotját terjesszék elő, s e végett az Országban minden nyomtató műhely, valamelyik közel lakó tagnak úgy rendeltessék gondja alá, hogy az abban megjelentekről időnként tudósítást küldjön, a mit az Elölülő úr később teljesített, ki a külföldi mível megismertetésére nézve szükségnek talált 7 időszak irást is saját költségén járattatni kezdette. Határoztatott még : hogy mind ez 1831. eleje óta kijött munkákkal kezdessék s az osztályok nem teljes száma miatt a tiszteletbeli és levelező tagok is lennének segédül ; a Titoknok idejét pedig egyéb hivatalos munkái foglalván el, szerkesztető a helybeli rendes vagy Pesten lakó levelező tagok közül külön választassék, az Igazgatóság által rendelendő fizetéssel ; tekintetbe vévén, hogy ily munkához kedve is leginkább kit vonzana. A czim lett : Tudománytár. Évenként 4 kötetben.

A jutalomkérdések és általjában jutalmak tárgyában, a küldöttség dolgozata útján e határozatok kelének :

1) A jutalomkérdésekre nézve :

a) Soronként két-két osztály három kérdést ajánljon a feltevés okai kirakásával a nagygyűlésnek, mely azok közül szavazattöbbséggel egyet kiválaszt, vagy azokon változtat is. Az elfogadottak a hazai folyóírásokban s újságlevelekben tétessenek hírré, együtt a jutalommal.

b) Minden kérdés megfejtésére három évnegyed engedjessék, hacsak a megfejtés idejének fontos okok nem ki-

vánnák továbbra terjesztését. A feleletek megvizsgálásához egy évnegyed adatik.

c) A feleletek tisztán írva, jelmondattal, s ugyanazzal megjegyzett pecsétetes levéllel, melyben a szerző neve van, a titoknokhoz küldessenek, ki azokról nyugtatványt ad, s elítélés után ahhoz képest bocsátja vissza az írónak, ha kívánná.

d) Minden feleletet három helybeli vagy vidéki rendes tag ítél meg, osztálya szerint. A legjobbnak találandó ítélet, okaival támogatva, először a heti, azután a nagygyűlésben terjesztetik elé. A vidéki rendes tagokhoz a kézirat másolatban megyen.

e) Ha a nagygyűlés az osztály ítéletét helybenhagyja, a leghelyesebb felelet jelmondatját mutató levél feltöretik, s az író, jutalma kiadatása végett az igazgatóságnak ajánltatik. A többi felelethez tartozó levelek felbontatlanul elégettetnek.

f) Oly kérdés, melyre felelet nem jó, háromszor tétethessék ki, többször nem.

2) A megjutalmazás 1831-ben megjelent munkákon elkezdendő s így azon írónak, kinek azok között magyar munkája legkitünőbbnek ismertetik, a következő közgyűlésben 200 darab arany jutalom járand. De ha valamelyik évben koszorúzásra érdemes munka egy sem találna kijönni, visszaterjesztethetik a jutalom olyan elébb megjelentre is, mely a nyerteshez legközelebb állott.

3) A heti ülések kijegyzik a tárgyaikat tökéletesebben kimerítő s írásmód kellemével is ajánlkozó magyar elméműveket, s ezeket még bővebben három, részszerint helybeli, részszerint vidéki rendes tag vizsgálja meg, kik vélekedéseiket okaikkal a nagygyűlés eleibe terjesztik, mely a legérdemesebbet kiválasztani részrehajlatlan kötelességének ismerendi; az ítélet okai pedig közrebocsátattnak.«

Az Akadémia első heti ülését 1831. február 28-án tartá.

Az elnök, midőn azt megnyitá, előadta, hogy a heti ülések feladata: »kiadandó munkák kéziratjainak által nézése, — a folyóírásba menő czikkelyek s az országban megjelenő magyar könyvek megvizsgálása, — a szókönyv belső elrendelése.«

Egyúttal bemutatja Polykletus utazásának Kiss János által készített magyar fordítását, mely bírálatra adatott ki;

továbbá Kassai József magyar-latin szótárának kéziratát, melyre nézve határozottatott, hogy egy magyar szótár kidolgozását a Társaság a maga feladatának ismervén, másnak munkálatát nem teheti magáévá, de »becsülvén az írónak buzgó fáradozását, átveszi jutalom mellett kéziratját, hogy, kivált talán tájszavakra nézve, hasznát vehesse.«

Végre intézkedés történt az 1831-ben megjelent könyvek összeírására.

A márczius 7-én tartott második ülésen bemutatott az 1831-ben megjelent könyvek lajstroma, a melyek a Társaság közlönyében való ismertetés céljából, a tagok között szétszattak; egyúttal egyes tagok megbizattak, hogy a nyomdában megjelenő könyvek lajstromát időnkint küldjék be.

A bírálatok iránt való intézkedés és a bírálatok képezték az első üléseknek, úgyszólván kizárólag, tárgyait.

Az alaprajzban kitűzött feladatok között első helyen »a honi nyelv műveltetése« állott. Erre irányozá főfigyelmét. Egy »nagy magyar szótár« létesítése mutatkozott a legsürgetőbb teendőnek. Ez foglalkoztatta a legelső üléseket. Az összes rendes és levelező tagok, néhány tiszteleti taggal, vállalkoztak az első munkálatokra: a nyomtatott munkákból a tudományok, művészetek és mesterségek műszavainak összegyűjtésére. 782 munka osztatott ki közöttök. A bölcsészeti és matematikai tudományokkal foglalkozó tagok már az első évben beküldötték munkálataikat. Abban történt megállapodás, hogy »a mint majd egy-egy osztály készen lesz, annak műszavai kiadatnak, hogy az ekkép közrebocsátandó példányoknak több értelmes hazafiakkal közlése után, vélekedésöket a műszavakról a Társaságnak nem tagjai is előadhassák . . . Így mintegy az egész ország vévén részt országos köztulajdona minél tökéletesebb összeszerkesztésében, annak gyanúja, mintha önkény s makacsság akarna tolni a nemzetre szükséges műszavakat, elsimúljon, sőt ezeket a műveltségben gyarapodó magyar mind nyelve természete, mind a világos értelem megkívánása útján, új kincsül, szavai közé készebben fogadhassa.«

Ugyanakkor megindult a táj kifejezések és elavult szók gyűjtése. Valamint a magyar helyesírás és hajtogatás szabályainak formulázása tárgyában tanácskozások folytak.

A »kassai magyar játékszinre ügyelő nemes abaujvármegyei küldöttség« megkereste a Társaságot »a magyar játékszínnek jó darabokkal elősegítése iránt.« A Társaság fölfogta ez ügy nemzeti és cultúrai fontosságát. Az európai irodalmak legjelesebb termékei közül 71 drámát jegyzett ki, és felhívást bocsátott közre, hogy a hazai írók azoknak lefordítására ajánlkozzanak. 1831-ben öt ajánlat érkezett be.

Hasonlag elhatározott az ó- és új irodalmak legjelesebb műveinek lefordítása. És minden osztály elkészíté azon munkák lajstromát, a melyeknek lefordítását legkívánatosabbnak tartotta.

Továbbá megállapított, hogy a Társaság »*Tudománytár*« című tudományos és kritikai folyóiratot indít meg, és »*Évkönyvet*« bocsát közre; felváltva az egyes tudományszakokból pályakérdéseket tűz ki, és a legjobb pályamunkának 100 arany díjat ítél oda; végre minden közülésen a megelőző évben megjelent magyar könyvek legkitünőbbikét 200 arannyal jutalmazza.

Az 1831. évben, mivel az országban dúló cholera-járvány miatt ötödfél hónapig ülések nem tartattak, a Társaság »Rendszabásai«-n kívül semmit sem bocsáthatott közre. Első kiadványa 1832-ben:

Tartalma: a társaság tagjainak és tisztviselőinek névsora; a magyar tudós társaság rendszabásai; a társaság igazgatóságának jelentése az 1831-beli munkálodásról és pénztárról; életrajzok a társaság kiholt tagjairól (Kisfaludy Károly, Köteles Sámuel, Kazinczy Ferencz, Titel Pál, gróf Teleki Ferencz).

»Névkönyv a Magyar Tudós Társaságról 1832-re. Pesten. Nyomt. Trattner és Károlyi. MDCCCXXXII.« Kis 8-ad rétű 48 lap.

A Társaság kiadásai ez évben tettek:

a) Személyes járandóság	4196. ¹³
b) Nyomtatási költség	395
c) Bútorzásra	1036. ²³
d) Szállás	369. ¹²
e) Elegyes költségek	754. ⁴⁰
	<hr/> 6751. ³³

Az első ünnepélyes közülés 1832. szeptember 8-án, Pest-megye nagy teremében, a nádor elnöklete alatt tartatott meg.¹⁾

Gróf Teleki József megnyitó beszéde után, a Társaság eredetének és munkálkodásának történetét adta elő; mire Nyiry István »A fa és köhíd erőhasonlati meghatározásáról« szóló értekezését, Kölseý Ferencz emlékbeszédét Kazinczy Ferencz fölött, Helmeczy Mihály Kisfaludy Sándor Kemend című regéjét olvasta fel. Végül a titkár jelentést tett a nagyjuttalom odaítéléséről és a kitűzött pályakérdésekről.

E nagygyűlés után jelent meg az *Évkönyvek* első kötete 1833-ban. Magában foglalja a »Magyar Tudós Társaság történeteit 1831—1832«; a Kisfaludy Károly, Kazinczy Ferencz, Köteles Sámuel, Kresznerics Ferencz és gróf Festetics György fölött tartott emlékbeszédeket; Horvát Endre, Guzmics Izidor, Nyiry István, Berzsényi Dániel, Szilasy János, Czech János, gróf Teleki József, Jankovics Miklós értekezéseit és Horvát Endrének a M. T. Társaság közülésére írt odáját.

A »Tudománýtár« című folyóirat csak 1834-ben indult meg és 1844-ig bocsátatott közre.

Időközben (1840) megkezdé az Akadémia *Értesítő* cím alatt egy hivatalos közlöny kiadását, mely 1859-ig az összes tudományszakokból tartott felolvasásokat és az emlékbeszédeket is együtt közölte. 1860-ban három részre különítettett el; az első a nyelv- és széptudományi, a második a philosophiai,

1) A	II.	közülés	1833. november 10.
A	III.	»	1834. november 9.
A	IV.	»	1835. szeptember 13.
Az	V.	»	1836. szeptember 11.
A	VI.	»	1837. szeptember 10.
A	VII.	»	1838. szeptember 9.
A	VIII.	»	1839. november 24.
A	IX.	»	1840. szeptember 8.
A	X.	»	1841. szeptember 5.
A	XI.	»	1842. november 24.
A	XII.	»	1843. október 8.
A	XIII.	»	1844. deczember 26.
A	XIV.	»	1845. deczember 23.
A	XV.	»	1846. deczember 20.
A	XVI.	»	1847. deczember 23.

tartatott meg.

törvény- és történettudományi, a harmadik a matematikai és természettudományi munkálatokat ölelte fel.

E közlönyt 1867-ben a füzetenkint megjelenő értekezések váltották fel, a melyek a hat főtudomány szerint hat osztályra vannak elkülönítve.

A jutalmazott vagy dícséretre érdemesített *pályamunkákat* is, egyideig (1834—1846) gyűjteményekbe összefoglalva bocsátotta közre az Akadémia. A nyelvtudományiak négy, a philosophiaiak három, a történettudományiak két, a törvénytudományiak két, a természettudományiak három kötetet töltenek be.

Az Akadémia által a nagyjutalomban és egyéb jutalmakban részesült írók névsorát alább közöljük. Hasonlag az Akadémiának az egyes tudományszakok terén kifejtett munkássága külön fog előadatni.

Visszatérve az Akadémia szervezetére és alapszabályaira ezeknek sokféle hiányai mindinkább érezhetőkké váltak és korlátozni kezdék a fejlődő életet, a gyarapodó munkaerőt.

A tudomány hat osztályra volt szétdarabolva, s minde-
 niknek 3—3 helybeli rendes tag adva. A hat osztály minden tárgy és minden tudományos kérdés felett közösen tanácskozott és határozott; e szerint az osztályok valóságban nem léteztek. Osztályi, szakszerű működés nem létesülhetett. A heti ülések — mint láttuk — kezdetben csak ügykezelési tárgyakkal foglalkoztak. Toldy Ferencz indítványára állapíttatott meg, hogy a megválasztott tagok székfoglaló értekezéseket kötelesek tartani. Utóbb hely engedtetett más felolvasásoknak is. Ugyancsak Toldy Ferencz sürgeté a tiszteleti és levelező tagoknak az osztályokba sorolását s a heti üléseknek az osztályok közötti felosztását. Ennek következtében (1844) »bizottmány« alakíttatott: a nyelv, irodalom, széptudományok, a philosophiai s társadalmi tudományok, a történet, a matematikai és természettudományok számára. E bizottmányok feladata volt a jutalmak és választások ügyeit előkészíteni. Majd (1845) »kísérletképen életbeléptették az osztályrendszert; az összes akadémiai tagoknak osztályok szerint való osztályozását, az egyes osztályok által felváltva tartandó heti üléseket, a nagyjutalomnak osztályonkint való odaitélését.

Az Akadémia e szerint rálépett arra az útra, a melyen a szakszerű, intensív tudományos munkásság célja felé biztosan haladhatott.

Ekkor azonban megakasztották az 1848-ik évi események következményei.

1849-ben, az év első négy havában, ez év második és a következőnek első felében, az ostromzári tilalom következtében, üléseket nem lehetett tartani, és szünet állott be az Akadémia munkálkodásában.

1850. június 10-ikén ismét megkezdődtek a heti kis- és összes-ülések, csak a nagygyűlések megtartása ütközött akadályokba; minél fogva új tagok választása és a jutalmak odaítélése elmaradt. Egyébiránt az Akadémia felvehette munkálatainak elejtett fonálát.

Hála az intézet élén állók bölcs óvatosságának, az Akadémia az elnyomatás éveiben is a nemzeti nyelv és irodalom művelésén fáradozott.

Azonban a megpróbáltatás napjai az Akadémiától sem maradtak el.

A budapesti rendőrség főnöke 1853. október 13-án, »gróf Teleki József Akadémiai Elnökhöz intézett« levelében jelenté, »hogy a cs. k. helytartó-tanács 1853. szeptember 27-én kelt kiadványa szerint, a M. Akadémia, további fennállhatásának engedélyezése végett, az 1852-ik november 26-iki egylettörvénynek hódolva, rendszabásait, tekintettel az e részben kiadott határozatokra, névszerint az idézett egylettörvényre, változtassa meg, s terjeszse elé a rendészetnek, német nyelven, három példányban, a kieszközlendő helybenhagyatás végett.«

Az elnök 1853. december 30-án, Szirákról kelt levelében, »ezen igen kényes munkálat kidolgozására egy gróf Károlyi György elnöklete alatt, Kubinyi Ágoston, b. Eötvös József, Fogarasi János, Horváth Cyrill, Wenzel Gusztáv tagokból, a titkár és pénztárnokból álló bizottságot kért fel; megemlítvén, hogy az 1845-ben ajánlott változtatásokra csak annyiban legyen tekintettel, a mennyiben azok magokkal a rendszabásokkal nem ellenkeznek.«

A bizottság munkálatát az 1854. márczius 9-ikén tartott összes ülésen mutatá be.

Az elnöklő gróf Teleki József ez alkalommal azt az előleges kérdést veté fel, vajjon »célyszerűnek és üdvösnek tartja-e az ülés, hogy a felsőbb rendelet kötelező kívánalmain túl, a tapasztalás nyomán, némely egyéb, magokban különben üdvös javítások indítványoztassanak?»

Az összes ülés erre nézve abban állapodott meg, hogy »a felsőbb helyt kötelezőleg kívánt alkalmaztatásán túl a rendszabásoknak az egylettörvényhez s a fenforgó viszonyokhoz, csak oly változtatásokat tart tanácsosoknak, melyek az országosan helybenhagyott rendszabásokban kitűzött célok, az ezek létesítésére vezető eszközök és formákkal nem ellenkeznek.«

Az összes ülés azonnal tárgyalás alá vette a munkálatot, s ezt több pontjában lényegesen megváltoztatva, a márczius 14-én tartott rendkívüli nagygyűlés elé terjesztette, mely a módosított alapszabályokat elfogadta. Mire ezeket márczius 18-án az Igazgató Tanács tette tanácskozás tárgyává, és szintén több jelentékeny változtatást tett rajtok.

A legfontosabb változtatás a régi alapszabályok első pontjában történt. Míg ugyanis e szerint »A M. Tudós Társaság a tudományok és szépművészségek minden nemeiben a nemzeti nyelv kimíveltetésén igyekszik *egyedül* ;« az új szerkezet szerint az Akadémia célja: »a tudományok és szépművészetek magyar nyelven művelése és terjesztése; *egyszersmind* a magyar nyelvnek egész gonddal csinosbítása és gazdagítása.«

Az alapszabályok továbbá az *osztályrendszert* törvényesítik és szervezik. Az osztályülésekhez utasítják a tudományos előadásokat, a beküldött közleményeket, a szakbeli indítványok és kiadványok fölötti tanácskozást, a jutalom-ügyet és a választások előkészítését.

A havonként egyszer tartandó összes üléseknek csak az emlékbeszédek, az osztályok működésére való felügyelet, az összes Akadémiát illető ügyek tárgyalása van fentartva.

A felterjesztett alapszabályok megerősítése soká késett. Ennélfogva, mikor gróf Teleki József elnök halála után, az Igazgató Tanács 1855. ápril 17-én az elnökválasztás végett egybegyűlt, a gyűlésre kiküldött cs. k. biztos, Bujanovics Ernő helytartótanácsos kijelenté, hogy a választások csak ideigleneseknek tekintendők.

Midőn az Igazgató Tanács több mint két esztendő múltával, 1857. június 6-ikán, ismét összegyűlt, gróf Dessewffy Emil elnök azzal a nyilatkozattal nyitotta meg tanácskozásait, hogy »miután nem csak félhivatalos hírlapi tudósítás után, de magának ő cs. k. felségének szóbeli legkegyelmesebb nyilatkozása, úgy a cs. k. főkormányzó ő fensége kegyes kijelentéséből az akadémiai rendszabásoknak f. évi május 3-án történt cs. k. megerősíttetéséről értesülnie szerencséje volt; sietett az Ig. Tan. tagjait egybehívni, hogy ez örvendetes eseményt tisztelettel üdvözlőlvén, mind az ezt megillető hálanyilatkozat formája, mind ez új Rendszabások alapján, az akadémiai élet hatályosb élesztése eszközeiről tanácskozni lehessen. Azonban némely, időközben az elnökséghez intézett közbevetőleges kérdések, melyek különben lényegteleneknek mutatkoznak, s rögtön fölvilágosítottak, a tárgyaláson még át nem menvén, s így a Rendszabások szövege mind e napig le nem érkezvén: azoknak kihirdetése meg nem történhetik.«

Gróf Dessewffy Emil értesülése nem bizonyult alaposnak. Az akadémiai alapszabályok iránt a cs. k. kormányzéseknel még folytak a tárgyalások. Azok lényeges átalakúláson mentek keresztül, és csak 1858. február 27-én nyerték el a legfelsőbb megerősítést.

Az Igazgató Tanács május 29-iki ülésén bemutattatván ez alapszabályok, az Akadémia elnöke mindenekelőtt azt a kérdést tűzte ki a tanácskozás tárgyává, »mennyiben tartja (az Igazgató Tanács az új alapszabályok szerkezetét) az Akadémiának, az alkotók alapítvány-levelei, az országos terv, az 1827. XI. törvényczikk, úgy az akkori királyi megerősítő leiratban kitűzött célja és meghatározott rendeltetésével egyeztethetőnek.«

Erre a jelenlevő országfejedelmi biztos, dr. Palló Sándor helytartótanácsos kijelenté, hogy az Igazgató Tanács, az Alapszabályok értelmében egyedül az akadémiai vagyon kezelésére lévén hivatva, a már megerősített Alapszabályok tárgyalásába nem bocsátkozhatnak, a mi a nagygyűlés hatásköréhez tartozik.

Azonban az elnök kifejtette, hogy bár az Alapszabályok betűje, természetesen a dolgok rendes folyamában, a vagyonra való ügyelést tűzi ki az Igazgatóság teendőjeül, azonban ez nem szorítkozhatik egyedül a bevételek és kiadások ellenőrzésére és

a vagyon épségben tartására; benne foglaltatik az a gondoskodás is, hogy a vagyon az intézet elé tűzött czélokra fordíttassék; mire az Igazgató Tanács, különösen mint az alapítók képviselője s jogaiknak letéteményese, hivatva és kötelezve van. És abból, hogy a Helytartótanács, a megerősítési záradék kinyerése végett, az új Alapszabályoknak három példányban felterjesztésére az Igazgató Tanácsot hívta fel, következteti, hogy a felterjesztés előtt az Alapszabályok felett való tanácskozás eltiltását nem vehette czélba.

A biztos megnyugodott. Kinyilatkoztatá, hogy a tárgyalást nem kívánja gátolni; de észrevételét jegyzőkönyvbe iktattatja.

Ezek után az Igazgatóság az Alapszabályok tárgyalására térvén át, úgy találta, hogy »több lényeges pont lőn megváltoztatva, olyképen, miszerint azok ez újabb szerkezetben az alapítók szándékától s az Akadémia kitűzött czéljától eltérnek.« Elhatározottatott egy ő felségéhez intézendő kérvény szerkesztése, és annak kidolgozására bizottság küldetett ki, melynek tagjai: Deák Ferencz, báró Eötvös József, báró Prónay Albert és Toldy Ferencz titkár valának.

A folyamodást Deák Ferencz fogalmazta. Az irat, mely szerzője erős logikájának és világos előadásának minden előnyével dicsekszik, az Igazgató Tanács május 31-iki ülésében egyhangúlag elfogadtatott.

Érdemesnek tartjuk ez okmányt — mely ekkorig az Akadémia közlönyeiben nem látott világot — egész terjedelmében e helyen közölni.

Felséges Császár és Apostoli Király! Legkegyelmesebb Urunk!

Hódoló tisztelettel vette a Magyar Tudományos Akadémia Igazgató Tanácsa, a Császári Királyi Apostoli Felséged által legkegyelmesebben megerősített Akadémiai Alapszabályokat; s hálás érzéssel fogadja Császári Királyi Apostoli Felséged azon legmagasabb kijelentését, hogy a Magyar Akadémia mint tudományos intézet, Felségednek fejedelmi különös oltalma alatt áll.

Midőn e hálás érzésünket kifejezzük, legszentebb kötelességünknek tartjuk egyszersmind őszinte bizodalommal ki-

tárni Császári Királyi Apostoli Felséged előtt súlyos aggodalmainkat is, miket a legkegyelmesebben megerősített Alapszabályok némely pontjainak szerkezete bennünk támasztott.

Leglényegesebb ezek közül az első szakasz második része, mely a *Magyar Akadémia célját* fejezi ki.

A Magyar Akadémia nem az álladalom költségén, hanem magán polgárok adakozásából keletkezett; annak fentartásához az álladalom pénzbeli segítyezéssel/soha sem járult. Az első alapítók, kik tetemes áldozataik által e tudományos intézet alapját letették, az 1825-ki országgyűléshez folyamodtak a végett, hogy az, egy felállítandó Magyar Akadémia tervét dolgoztassa ki. Az országgyűlés e folyamodás következtén küldöttséget nevezett, mely a folyamodott alapítók hozzájárultával elkészítette a tervet (áll az Acta Comit. Regni Hung. 1825. To. I. a 270. s köv. ll.), melyben határozottan kimondatott, hogy a felállítandó Magyar Akadémiának célja leszen, »hogy általa édes hazánkban a tudományok és szépmesterségek *édes anyjai nyelvünkön műveltessenek*, s így a szép nyelv tökéletesedjék.« E terv az országgyűlés által az akkor uralkodott Császári Királyi Apostoli Felséghez fölterjesztetvén, ez legkegyelmesebben megegyezni méltóztatott abban, hogy a magyar nyelv kimívelésére, magán ajánlatok alapján, Akadémia alapíttassék (mint azon Acta Comit. II. kötete 1120. lapján látható). Az országgyűlésileg kidolgozott terv nyomán beadták az első alkotók alapítványleveleiket, s azokban határozottan kikötötték, hogy ajánlataik az országgyűlési tervben meghatározott célra és módok szerint fordíttassanak (mint az a B. alatti kivonatokból kitetszik). Ezek nyomán lőn aztán 1827-ben, a Magyar Akadémia törvénybe iktatva, melyben ennek céljául szintén a *magyar nyelvnek a tudományok minden nemeiben kimívelése* mondatott ki. A későbbi alapítványok ugyanezen alapra lőnek fektetve (kivonataik a C. alatt). Az országgyűlés bevégeztése után a Nádor Ő Császári Királyi Fensége a szabályok részletei kidolgozására egy bizottmányt nevezett ki, mely a négy első alapító tettelegesen közremunkálásával elkészítette azokat (D. alatt alázatosan ide mellékelve), miket a Fenséges Nádor, Ő Császári Királyi Apostoli Felsége elébe terjesztvén, azok Ő Felsége által némi módosításokkal megerősítették (a nádori kegyes le-

vél mása itt E. alatt). De ezen módosítások sem az Akadémia kitűzött célját, sem a szerkezet lényeges részeit nem érintették; s az ekkép megerősített Alapszabályok első pontjában is világosan kimondatik, hogy a Magyar Akadémia »*a tudományok és szépművészségek minden nemeiben a nemzeti nyelv kimíveltetésén igyekszik egyedül.*« S ezen Alapszabályok mellett állott fenn az Akadémia, hosszú évek során, mind maiglan.

A Császári Királyi Apostoli Felséged által most legkegyelmesebben megerősített Alapszabályok első szakasza említett második részében, a Magyar Akadémia célja így fejeztetik ki: »*Dasselbe (wissenschaftliche Institut) hat den Zweck, die Wissenschaft und schöne Literatur zu pflegen und zu verbreiten, und zugleich die ungrische Sprache mit aller Sorgfalt auszubilden und zu bereichern.*

Ellenben mind az 1825-ki Országgyűlés tervében s az 1827-ki XI. törvénycikkben, mind a dicsőn uralkodott Ferencz Császár és Király által kegyelmesen megerősített Alapszabályokban, úgy azon szerkezetben, melyet rendőrségi felszólítás folytán a Magyar Akadémia 1854-ben német nyelven bemutatott, az alapítók szándékához híven azon eszme mondatik ki, hogy a Magyar Akadémiának célja *a magyar nyelvnek bővítése és csinosbitása, s a tudományok és szépművészetek magyar nyelven művelése.* És ezen eszme a végül említett német szerkezetben, a következő szavakkal van kifejezve: »*Die Ungrische Akademie der Wissenschaften hat den Zweck die Wissenschaften und schönen Künste in ungrischer Sprache zu pflegen und zu verbreiten, und zugleich die Sprache selbst mit aller sorgfalt auszubilden und zu bereichern.*«

Így tehát a Császári Királyi Felséged által legközelebb megerősített Alapszabályok első §-nak szerkezetében, az eléb-
binek e lényeges szavai; »*in ungrischer Sprache*« egészen kimaradtak.

S ezen szavak kihagyása az, mi bennünk a legmélyebb aggodalmat támasztja. Mivel pedig teljes meggyőződésünk, hogy Császári Királyi Apostoli Felséged az alapítók szándékát és azon feltételeket, mikhez ők alapítványaikat kötötték, megsérteni engedni nem akarhatja és nem akarja; s biztosítást nyújt nemzeti nyelvünkre s annak kiművelésére nézve Császári

Király Apostoli Felségednek Laxenburgban 1857. szeptember 9-ikén kiadott legkegyelmesebb kézírata is: hódoló tisztelettel kérjük fel Császári Királyi Apostoli Felségedet: kegyeskedjék aggodalmunk megnyugtatóására s minden felmerülhető kétség eltávoztatására elrendelni, hogy az Alapszabályok első szakaszába az előbbi szerkezetek ezen lényeges szavai: »magyar nyelven« (*in ungrischer Sprache*) ismét belé iktattassanak.

Másik a mi aggodalmat szült bennünk, a legkegyelmesebben most megerősített szabályok azon pontjai, melyek az Akadémia elnökeinek, tiszteleti, rendes és levelező tagjainak választására vonatkoznak. Ezen pontokban a két elnökre nézve, mindenikre külön három tagnak kijelölése van egyedül az akadémiai igazgató tanácsnak megengedve; a tiszteleti, rendes és levelező tagokat pedig a nagygyűlés csak javaslatba hozhatja, s nem is a megerősítés, hanem az egyenes kinevezés van a Császári Kir. főkormányzónak fentartva.

Nem említve, hogy az Akadémia maga, mely rendeltetésénél fogva a magyar tudományosság és irodalom terményeit és a jelesebb tudományos férfiakat leginkább ismerheti, látszik leginkább hivatottnak lenni az akadémiai tagok megválasztására: e részben is bátorkodunk különösen kiemelni, hogy valamilyen az első alapítók, úgy az Akadémiának fenn említett Terve és Alapszabályai is, magára az Akadémiára bízták a választásokat. E jogot az Akadémia eddig szakadatlanul gyakorolta, és soha nem adott okot arra, hogy abban megszoríttassék. Az álladalom közérdeke sem tesz ily változtatást szükségessé, mert az eddig fennállott Alapszabályok és azokon alapúlt választási jog mellett is megmaradt az Akadémia mindenkor a szorosan törvényes ösvényen; soha, még a lefolyt legsúlyosabb időkben sem feledkezve meg arról, hogy rendeltetése és szabályai minden más ügyeket kizárnak működése köréből. A Magyar Akadémia, mely közintézet ugyan, de egyenesen és egyedül magán alapítványokból keletkezett, nem adott okot arra, hogy belső elintézésére s a választásokra nézve szűkebb korlátok közé szoríttassék, mint a közönséges egyesületek, melyek tagjaikat magok szabadon választhatják.

De különösen az *elnökök kijelölésére* nézve bátorkodunk azon gyakorlati nehézséget felhozni, hogy mind a két elnöknek

külön-külön három férfiút, kik vagy koruk, vagy egészségi állapotjuk, hivatalos vagy egyéb viszonyaik, lakhelyök vagy végre hajlamaiknál fogva ezen állásokat képesek vagy készek volnának elvállalni, s így nem pusztá formaságból lennének a hat jelölendők közé sorozhatók, találni gyakran lehetetlen leendő.

Ezeknél fogva esedezünk Császári Királyi Apostoli Felségednek e részben is, kegyeskednék megengedni, hogy a Magyar Akadémia elnökei, kik amúgy is az eddigi Alapszabályok értelmében mindig legfelsőbb megerősítéstől függöttek; továbbá titoknokai és tagjai választásában is, eddigi módja szerint járasson el.

A tagok fizetésére nézve hódoló tisztelettel kérjük Császári Királyi Apostoli Felségedet, méltóztassék kegyelmesen megegyezni abban, hogy az eddig is fennálló *idősebségi elv* ezentúlra is megtartathassék, mely a méltányosságnak leginkább látszik megfelelni; s ezt annál inkább, mert ugyanezen elv több kormányi közintézetnél is fennáll.

Az utolsó szakasz, mely a felügyeléssel megbízott országfejedelmi Biztosnak jogot ad, hogy ne csak az Akadémia szabályaiba, hanem a legmagasb kormány *czéljaiba* ütköző végzések ellen is tiltakozzék, azért okoz nekünk leginkább aggodalmat, mert azon kifejezés: »a kormány czéljai« nem eléggé határozott értelmű s gyakran kétes magyarázatu lehet. Ebbeli kétségeink megszüntetését is Császári Királyi Apostoli Felséged legmagasb kegyelmétől kérjük.

Ezek azok, miket állásunkban szent kötelességünknek tartottunk Császári Királyi Apostoli Felségednek, hódoló tisztelettel s őszinte bizodalommal előterjeszteni, alázatos kérelmeink kegyes meghallgatását és teljesülését reménylven.

Mely alázatos esedezésünk után, Császári Királyi Apost. Felséged legmagasabb kegyelmébe ajánlván magunkat és az Akadémiát, jobbágyi hódoló tisztelettel öröklünk Császári Királyi Apostoli Felségednek, legkegyelmesebb Urunknak, Pesten, 1858. május 29-ikén tartott ülésünkől, hű jobbágyai és alázatos szolgálói a m. Tudom. Akadémia Igazgató Tanácsa — Gróf Dessewffy Emil a M. Akad. ez időszakos elnöke, Toldy Ferencz, titoknok.

Az Igazgató Tanács, báró Eötvös József másod-elnök vezetése alatt, gróf Andrássy György, gróf Cziráky János és gróf Károlyi György igazgató tagokból álló küldöttséget nevezett ki, a mely a német nyelvre lefordítandó kérvényt Albrecht főherczeg főkörmányzónak bemutatassa s ő felségének benyújtsa.

A főherczeg kifejezván »a Magyar Akadémia iránti kegyes hajlamát« magára vállalta a legfelsőbb kihallgattatás kieszközlését. Mire ő felsége július 1-én fogadta a küldöttséget és átvevén a folyamodást, báró Eötvös József beszédére adott válaszában kijelenté, hogy »minden a birodalomban létező nemzetiségek iránt egyforma hajlandósággal viseltetvén, minden haladást, melyet azoknak bármelyike az általános műveltség és tudományos kifejlődés ösvényén tesz, egyforma megelégedéssel tekint; a miért az Igazgatóság folyamodásában kifejezett aggodalomra semmi ok nem forog fenn; hogy mindazáltal, bár az Alapszabályzat jelen szerkezete bővebb megfontolás után adatott ki, ő felsége mégis a folyamodás egyes pontjait újabb vizsgálat alá vétetni méltóztatik.«

Azonban a küldöttség eljárásának nem volt sikere. Az Akadémia 1858. augusztus 23-án értesítettett, hogy »ő felsége a cs. k. belügyminisztériumtól az Igazgató Tanács folyamodása tárgyában nem kívánt előterjesztést, s ennélfogva azon minisztérium nincs azon helyzetben, hogy ama folyamodást tárgyalás alá vehesse.«

Azonban a kormány azon volt, hogy az Akadémiát megnyugtassa. A belügyminiszter az Akadémia elnökét biztosítá, hogy »az államigazgatásnak egyáltalán nem szándéka az Akadémiában a tudományok és a szépirodalom művelése körül a magyar nyelv használatát bármely módon megszorítani.«

Az Igazgató Tanács, ezek után, 1858. november 20-iki ülésében kimondá, hogy »miután a legfelsőbb helyen beadott folyamodásban előterjesztett kérelmek meg nem adattak, az Igazgatóság aggodalmai teljesen nem szűntek meg; de további sikeres lépések lehetőségét maga előtt nem látván, és bízván ő cs. kir. ap. felségének legkegyelmesebb nyilatkozatában, miszerint birodalma minden nemzetiségei iránt egyforma hajlandósággal viseltetni, s tudománybeli haladásait egyforma megelégedéssel tekinteni méltóztatik; tekintve az államkormány

szándékát tolmácsoló cs. kir. belügyminiszter úr fentebbi kijelentését is: hiszi, hogy valamint az *Igazgatóság el van határozva az Akadémia eredeti célját s az alapítók szándékát mindenkor szem előtt tartani, úgy az Akadémia is, működése gyakorlati terén, ugyanezt fogja tenni.*»

Az Igazgató Tanács az Alapszabályokat áttette az Akadémiához, és az elnököt felkérte, hogy azokat a megerősítési záradék hozzáiktatása végett terjeszsze föl.

Az Akadémia követte az Igazgató Tanács példáját. Meghajolt a helyzet kényszerűsége előtt; de el volt határozva, hogy híven fog ragaszkodni céljaihoz és hivatásához. A november 29-iki összes ülésen kijelenté, hogy »bár óhajtott volna, hogy az Igazgatóság lépései ez ügyben szerencsés sikerrel koronáztassanak, mégis azon bizodalommal fogadja az új Alapszabályokat, hogy ezek alapján az *eredetileg elébe tűzött célnak megfelelnie lehetséges lesz.*»

Osztozott e reménységben az Akadémia halhatatlan nevű alapítója, gróf *Széchenyi István* is. A hazafiúi fájdalom kínjaitól már már megrepedő nemes szíve elkeseredését, de egyúttal egy szebb jövőbe vetett rendíthetetlen bizalmát fejezi ki, döblingi magányából, az Akadémiához intézett nagyhatású levélben (1858. november 6.)

»A magyar romok közt — úgy mond — a nemzetnek eléggé nem bámulható életerején kívül, szeplőtlen már majdnem csupán az Akadémia mutat arra, hogy nemzetünk még kioltva nincsen. És most ezen utolsó, igazán magyar intézet is ki legyen sarkaiból forgatva? Fájdalom, igen. Mert hiszen az Akadémia alapszabályai minap leérkezett megváltoztatása, legalább saját lelki szemem előtt, nem egyéb s nem kisebb, mint oly dőfés, mely könnyen halálra vezet.

»Kimagyarázhatatlan lelki kinoktól gyötörve, egészen elvérzett szívvel, félig temetve, ily aggasztó körülmények között kértem; mit tegyek?... Hallgassak-e? midőn tapasztalni vagyok kénytelen, hogy azon nemes csira eltipratik, mely tényező-kép arra vala szolgálendő, miszerint a magyar... minden hátramaradásából kibontakozva, az emberiség díszére, az osztrák birodalom talpkövét, a fejedelmi szék rendíthetetlen sarkalatát képezze...

»Én úgy vagyok meggyőződve, hogy felséges urunk, fénykörülsugárzott Ferencz József császár, előbb-utóbb, de elvégre bizonyosan át fogja látni, hogy a czélba vett amalgamisatiója és németesítése a közbirodalmi népeknek, nem egyéb, mint a mostani államférfiak észficzamított theoriája és keserű mystificatiója . . .

»Én azt szeretem hinni, hogy fiatal fejedelmünk, ha látni és hallani akar, és saját velejének tanácsát követendi, s egyedül saját szíve sugallása után indul, bizony mondom, Magyarország tekintetében, még Corvin dicső korát is homályba szorítandja.

»Igy látván a jövőndőt, . . . én, mi személyemet és alapítói jogomat illeti, a megváltoztatott alapszabályokat — melyekkel kezdettől végig legkevesebbé sem tudok megbarátkozni, — ha nincs menekülés, és azokat parancsként csakugyan el kell fogadni, vérző szívvel, de lecsépelhetetlen kedélylyel, legkisebb megjegyzés nélkül elfogadom.

»Egyszersmind azonban ünnepélyesen óvást teszek, hogy a iustum et tenacem propositi virum dicső elve szerint, én a haza oltárára tett áldozat kamatjait, azon pillanattól kezdve fizetni nem fogom, ha tapasztalni volnék kénytelen, hogy adományom, de facto — mert hiszen szép szavakra és ígéretekre én nem adok semmit — más vágásba szoríttatnék mint az, mely a M. Akadémia eredeti céljával megegyez, és mely nemzet és fejedelem közti törvény által megerősítettven, fel is szenteltetett.«

A néhány héttel utóbb — 1858. december 20-án — tartott ünnepélyes közülésen, gróf Desseffy Emil, elnöki megnyitó beszéde, hatalmas nyilatkozattal igyekezett megnyugtani az Akadémia alapítójának aggodalmait, és biztosítani a nemzetet, hogy az Akadémia a reá erőszakolt bilincsek között is szabadon fog működni.

»Ezen intézet — így szólt többi között, — ha magasb rendeltetésének megfelelni kíván, nem lehet egyéb, mint egy szellemi küzdőtér, melyen önérzetünk s azon elénkbe tűzött feladat: *a magasabb művelődés magyarosodását, tudományterjesztés útján közvetíteni*, folytonosan fegyverben és harcban áll a mai kultúra korcsosító befolyásaival. A mi feladásunk megoldása azt feltételezi, hogy a magyar kislelkűen önmagáról mondjon le, —

és nem épen ez-e az, mit az úgynevezett kultúra tőlünk követel? A magyar ekkép az önfentartási küzdelmekből végzetszerűleg soha sem fogyhat ki, és az ebbeli munkának kénytelensége tör-ténelme által van reá hagyományozva. Innen van az, hogy mi a szellemi téren kiválólág küzdő népnek vagyunk rendelve, és azért a magyar Akadémia tagjainak is érezniök kell, mikép ők *nemcsak tudósok és írók, hanem egyszersmind a legmagasb magyar szellemi érdekek őrkatonái.*»

És csakugyan, bár az új Alapszabályok életbe léptek,*) az Akadémia tagjait ezentúl a »cs. kir. generalkormányzó« nevezte ki,**) császári kormánybiztos ellenőrizte az Akadémia munkálkodását; tényleg a legkisebb engedményt sem kény-szerűlt tenni a hatalom igényeinek; nemzeti szelleme tekinte-tében nem tért el az alapítói által kijelölt ösvénytől.

És az Akadémia ünnepélyes közülései, a Kazinczy Fe-rencz születésének századik évfordulója, (1859. okt. 27.) mint a gróf Széchenyi István elhunytá alkalmából (1860. október 13.) tartott rendkívüli közülések országos ünnepek és nemzeti mani-festatiók jelentőségével bírtak.

Az Alapszabályok 1869-ig maradtak érvényben. Teljes átalakításukra impulsust adott az 1865-ik évi nagygyűlés azon végzése, mely szerint jövőre a levelező tagok száma is meghatározassék.

Az elv kimondatván, a részletek megállapítására bizott-ság küldetett ki, mely csak 1867. október 24-én ült össze, és midőn tárgyalásait megkezdé, arra a meggyőződésre jutott, hogy az 1865-iki nagygyűlés határozata az Alapszabályok 17. §-ának (»A levelező tagok száma meghatározva nincs«) megváltozta-tását követeli; és hogyha már az Alapszabályok módosításáról van szó, az ne csupán egy pontban történjék. »Akadémiánk Alapszabályai — így szól a bizottsági jelentés — súlyos idők kényszere alatt idomulván a mostani formába, sok tekintetben nem felelnek meg többé az örvendetesen megváltozott politikai

*) E gyűlésen 11 tiszteleti, 16 rendes, 57 levelező, 41 kültag választatott.

**) Az Alapszabályokat 1859. január 8-án látta el a belügyminisz-ter a megerősítési záradékkal; de a Helytartótanács csak 1860. márczius 13-án küldötte le az Akadémiának.

viszonyoknak. Valóban sürgető szükség és kínálkozó alkalom van jelen azokat a korviszonyokhoz, nemzeti és tudományos érdekeinkhez képest czélszerűbben átidomítani, s eszközölni azt, hogy ne álljanak még a jövő évi Almanachban is nehéz viszonyokra emlékeztető, bár Istennek hála, elavult dolgok, mint az Akadémia jelenlegi Alapszabályai.«

Az 1867-iki összes ülés az Alapszabályok átvizsgálását elhatározá, és a javaslat kidolgozására bizottságot küldött ki, melybe minden (6) osztály két tagot választott. Ez munkálatait az 1868. márczius 18-án tartott nagygyűlés elé terjeszté. De itt felmerült és visszhangra talált azon nézet, hogy az Igazgató Tanácsot már a tervezet kidolgozásában is befolyás illeti meg. Ennélfogva új bizottság alakíttatott, melybe a régi bizottság hat, az Igazgató Tanács szintén hat tagot volt küldendő.

E vegyes bizottság munkálata, az 1869. ápril 14—19. tartott nagygyűlésen, — lényegtelen módosításokkal — úgy az Akadémia, mint az Igazgató Tanács által elfogadtatván, ő felségéhez terjesztetett fel, a ki 1869. június 14-én adta meg-erősítését.

A régi szabályokhoz nem lehetett egyszerűen visszatérni. A negyven éves fejlődés alatt azok számos intézkedése elavúlt, és az intézet működési köre is lényegesen kiszélesbedett. A nyelvművelő társaság valódi tudományos Akademiává alakult át.

Ezt az Akadémia, *nemzeti* jellemének teljes megóvása mellett, az új Alapszabályok 1. §-a akkép fejezte ki, hogy az Akadémia czéljául »a *tudomány és irodalom magyar nyelven* művelését« tűzte ki.

De közbejött a hatvanas évek elején az intézetnek úgy szólván második megalapítása *anyagilag*, midőn — mint Arany János 1870-iki főtitkári jelentésében hangsúlyozá — »nemcsak a régi alapítókhoz újabbak és számosabban csatlakoztak; de az egyszerű polgárlak, sőt a kunyhó is elhozta a maga filléreit; úgy hogy ettől fogva nemzeti haladásunk e tényezőjét, egyesek által bár, de *országszerte* történt adakozásokból fönnálló közintézetnek méltán tekinthetjük. Ily fordulat után — a koreszméket is tekintetbe véve — nem lőn tovább értelme, hogy Akademiánk igazgatását kizárólag az első alapítóktól eredett s

önmagát kiegészítő zárt testület vezesse, hogy arra magának a Tud. Akadémiának, mint ilyennek, épen semmi befolyása ne legyen, sőt még saját elnökeit is más válassza . . . A tekintélyes alapítók befolyása az intézet igazgatására s elnökválasztásra ezentúl is biztosítva maradt; másrésről a Tud. Akadémiának mindkettőre illő befolyás engedtetett; így a föntartó elem a korszerűséggel is összhangzásba jött.« Ugyanis az Igazgató Tanács, az új Alapszabályok szerint, az elnökökön és a főtitkáron kívül, 24 tagból áll, kik közül 12-öt az Igazgató Tanács kiváló hazafiak sorából, 12-öt az Akadémia saját tagjainak köréből választ. Az elnökök pedig, elegyes ülésen, az igazgató-, tiszteleti- és rendes tagok által, az Akadémia *belső* tagjai sorából, három évre választatnak és ő felsége megerősítése alá bocsátatnak.

A mi a tudományos működés új szervezetét illeti, az előbbi hat osztály helyett három alakítottatott,*) ezeknek nagy önállóság és széles hatáskör biztosított. Mindegyik osztály elnököt és titkárt, valamint az ülésen felolvasott értekezések számára külön közlönyöket nyert. (Legujabban ez önállóság még az által is gyarapodást nyert, hogy az osztályok külön költségvetést terjesztenek elő és külön dotációt nyernek kiadványaik és munkálataik számára. Mindegyik osztály a megválasztandó tagokra nézve maga tesz előterjesztést a nagygyűlésnek.)

Az osztályok kifolyásai gyanánt tekintendők az állandó bizottságok is, melyek egyes tudományszakok (a nyelvtudomány, irodalomtörténet, történelem, régiségtudomány, közgazdaság-, matematikai és természettudományok) tervszerű művelésére alakítottak és feljogosítottak, hogy az Akadémián kívül álló szakférfiakat is körükbe vonják.

Az I. osztály részére 6 tiszteleti és 12 rendes; a II. osztály részére 9 tiszteleti és 24 rendes tag, a III. osztály részére ugyanannyi állapított meg. A levelező és külföldi tagok száma nem határozott meg. De ezekre nézve is a magasabb tudományos qualificatio igényét emeli az Akadémia, midőn a

*) Nyelv- és széptudományi osztály; a bölcsészeti, társadalmi és történeti tudományok osztálya; a természeti és matematikai tudományok osztálya.

választásnál, úgy az osztályban mint a nagygyűlésen a titkos szavazatok két harmadrészét követeli.

»Az Akadémia—így szólott b. Eötvös József az 1870. május 28-ikán tartott ünnepélyes közülést megnyitó beszédében — az Akadémia mint egész, a tudományok minden ágát vonhatja körébe, s midőn több különböző erőnek közreműködését eszközli, üdvös hatást gyakorolhat; de csak úgy, ha tevékenységét czélszerűen rendezve, minden, körében működő egyes erőnek kijelöljük külön feladatát; úgy, hogy föntartva azon összeköttetést, melyben a tudományok egymással állanak, egyszersmind minden tudománynak önálló fejlődését lehetővé tesszük.

»Ez az, a mit Alapszabályaink megváltoztatása által eszközölni kívántunk; s habár az eredmények, melyeket tudományos intézeteknek működésétől várhatunk, nem egyedül szervezetektől függenek, midőn azon akadályok elmozdítottak, melyek az Akadémia tudományos tevékenységének eddig útjában álltak, e tevékenységnek eredményein kételkednünk nem lehet.«

II.

A M. Tud. Akadémia tudományos munkássága.

I. Nyelvtudomány. *)

A »Magyar Tudós Társaság«-nak, vagy a mint ezután hivatalos neve lett, a »Magyar Tudományos Akadémia«-nak keletkezése a magyar nemzet fejlődésében oly epocha, hogy első ülését a költő méltán így üdvözlé:

Mely fénylés mosolyog ma reád, és mennyi dicsőség

Áradoz el rajtad, s lelked mint gerjed öröme

Szép Haza!

Nem tűnt rád ilyen tündökletes ünnep

Még soha Árpádnak koszorús diadalmi óta!

S valamint az evangéliumbeli Simeon, miután meglátta a született Megváltót, így kiáltott fel: »Mostan bocsátod el a te szolgádat, Uram, békességgel, mert látták az én szemeim a te idvőztőt! azonképen a 90 éves Simai Kristóf, a kinek az »Igazházi« című vigjátékával kezdte volt az »első magyar színjátszó társaság« Budán, 1790. okt. 25-én előadásait, 1832. aug. 28- és 29-kei nagy ülésén e nyilatkozattal jelent meg: »Lelkem a nyelvemen lebeg elszállásra, de jöttem Selmeczről láthatni még várt intézetét nemzetemnek«!

A »Magyar Tudós Társaság«-nak legelső feladata a magyar nyelv mivoltának földerítése és előállítása lévén, mind a multra, mind a jelenre nézve, természet szerint, mindjárt grammatikai és lexikoni ügyek foglalák el. Másodrendű feladatát az irodalom igényei teszik vala, azért szemelt ki a főbb európai irodalmakban 71 jeles színművet és 61 tudományos munkát, azok fordítására buzdítván a magyar írókat. De jutalmak által tünteté ki az eredeti munkákat is, s a

*) Hunfalvy Pál r. tagtól.

tudományos élet ösztönzésére folyóiratot, a Tudomány-Tárt, indította meg.

A magyar grammatikának mintegy előzője a »Magyar helyesírás« meghatározása volt, mely a szóragozással együtt már mutatóványképen 1831-ben a tagok számára, azután 1832-ben pedig a közönség elé bocsáttaték.

A grammatika maga »A magyar nyelv rendszere« czim alatt először 1834-ben; másodszor, bővítve és javítva, 1847-ben jelent meg. Pályamunkák is jutalmaztattak, mint »A magyar nyelvbeli ragasztékok és szóképzők« 1834-ben; »A magyar nyelv gyökérszavai« 1838-ban; »A magyar szókötés szabályai« és »A magyar ékes szókötés« 1846-ban. Ezek a magyar nyelvtudománynak egyes részei és előkészületei.

A magyar nyelv nagy szótárára is az Akadémia működésének kezdete óta folyának a készülétek. Első látható kezdete vala a »Magyar« Tájszótár« 1838-ban; a sürgetős mindennapi szükség pedig a »Magyar-Német Zsebszótárt« 1838-ban, és »a Német-Magyar Zsebszótárt« 1843-ban iratta meg a buzgó tagokkal.

De az Akademia a multa is fordítá gondját, t. i. a Codexekben lappangó magyar nyelvkincre és irodalmi jelenségekre, a miben Révai Miklós »Antiquitates literaturae Hungaricae«-je által 1803-ban fényes példával ment elő, melyet Kazinczy Ferencz is »Magyar régiségek és ritkaságok« czimű kiadásával követett volt 1808-ban. Most az Akademia által kiadva jelenének meg a »Régi Magyar Nyelvelmékek«, még pedig az

I. kötet 1838-ban, melynek tartalma a Temetési beszéd és könyörgés, meg O testamentomi néhány könyv, vagy az úgynevezett Bécsi Codex. Az első Révai az Antiquitateseseiben kiadta és fejtegette; a másikat is készült vala kiadni, de közbejött halála miatt abbanmaradt.

II. kötet, 1840-ben, tartalma lévén Kinizsi Pálné imádós könyve 1513-ból, s vegyes tárgyú régi magyar iratok 1342 — (?) 1599.

III. kötet. 1842-ben. Ennek tartalma a Tatrosi Másolat 1466-ból, s hasonlóképen vegyes tárgyú régi magyar iratok 1540—1660. A Tatrosi Másolat a 4 evangeliumot foglalja

magában, a melyet Fejérváry Miklós a müncheni könyvtárban fedezett volt fel, azért neve »Müncheni Codex« is. Ez és a »Bécsi Codex« a tudunkra legelső magyar bibliai fordításnak maradványai, s nyelvi tekintetben a legbecsesebb magyar ereklyék. Ha a magyar Akadémia a nevezett »Régi magyar nyelv- emlékek« kiadásánál egyebet nem eszközölt volna is egész 1848-ig: mind a jelenkor mind az utókor hálájára érdemesítette volna magát.

Révai Miklós, a magyar nyelv mivoltának kiderítésére három segédeszközt talált meg »saját tapasztalásánál fogva« (experientia ipse mea didici), ugymint: a magyar nyelvnek egész mai kiterjedését, s összes régiségét; azután a keleti, szorosan véve sémi nyelvek tudományát; végre a mi nyelvünkkel rokon éjszaki nyelveknek, úgymint a lappnak, finn-nek és esztnek, beható vizsgálatát. Úgy látszik azonban, hogy nem Révai felfogása, hanem inkább Déguignes (*Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols*. Páris 1756—1758) vagy Beregszászi Pál (*Über die Ähnlichkeit der hungerischen Sprache mit den Morgenländischen*, Leipzig 1796) munkája által indítatva, Kőrösi Csoma Sándor, a hazában és Göttingában végzett tanulmányai után, 1820. tavaszán Nagy-Enyedről elindulván, Teheránból ugyanazon évben írta meg nagyenyedi barátjainak tervét és szándékát, t. i. a magyar nemzet eredetének feltalálását. »Eddig az ég kedvezett utamnak, s ha véletlen szerencsétlenség nem ér, úgymond, rövid idő múlva be fogom bizonyítani, hogy nem hamis alapra épült meggyőződéseim.« Az Akadémia figyelemmel kísérvén az utazót, s némi támogatást is küldvén neki, 1836. szept. 2-án levelét vevé, a melyben jelenti, hogy a neki küldött 200 darab aranyat kezéhez vette, ámde sajnálkozását is fejezi ki, hogy »az európai általános tudományosságra ugyan valamit, de a magyar hazára különösen mindeddig semmit sem tehetett.« Más szóval, hogy addig a magyarok ős hazáját ott, a hol kereste, nem találta meg. Meg is halt 1841. márczius 24-én Tibetben, a nélkül, hogy azt megláthatta volna.

Igazán, a történetek különös találkozását vehetni abban észre, hogy báró Eötvös József 1843. okt. 8-án mondta emlékbeszédét az európai hirre jutott Kőrösi Csoma Sándor fölött,

s hogy a reá következő napon (1843. okt. 9.) Reguly Antal Sz.-Pétervárról indult ki az éjszaki Uralra, nem azon szándékkal ugyan, hogy fölkeresse a magyarok ősi hazáját, hanem csak hogy a hir szerint a magyar nyelvhez legközelebb álló rokon, vogul és osztják nyelveket ott helyben tanulmányozza, mi természet szerint ethnographiai tanulmányozással együtt jár. Habár Regulynak 1839-ben történt elutazása nem az Akadémia hírével, annál kevesebb támogatásával esett meg: mégis a figyelem, melyet a fiatal utazó Finnországban s különösen a sz. pétervári tudósoknál gerjesztett, a hazában sem maradhat vala észrevétlenül. Az Akadémia ugyanis már 1841-ben viszonyba lépe Regulyval, támogatást és utasítást küldvén neki. De bár elég utazási költséggel nem láthatá is el az utazót, a ki a sz.-pétervári tudósok segítségével indult ki az Uralra, 1843. okt. 9-én: mégis utóbbi küldéseit és utasításait az Uralba is utána indítá. Reguly csak 1846-ban tért vissza Sz.-Pétervárra, s onnan majdan a hazába, megrakottan azon gyűjtött anyaggal, a melyből nyelvtudományunk előkelő része támadhatott.

Mig Reguly az éjszakon jár vala, addig Jerney, az Akadémiának egyik buzgóbb tagja, 1844—1845-ben, saját költségén, s »utasítással senkitől nem lévén ellátva« — mint maga mondja — a magyarok őshelyét nyomozgatá, t. i. »az Atel- vagy Etel-közöt, minek a mai Moldva és Bessarabia felel meg, a honnan a magyarok Árpád vezérlete alatt a Tisza és Duna vidékeire jöttek.« A magyar Akadémia tehát, akkori szűkebb körülményei között is, minden irányban közvetve vagy közvetetlen hatott, 1848-ig.

Midőn, a hosszú szünet után, az Akadémia újra működni kezdett, új nézetek nyilatkoznak a nyelvtudomány iránt, a melyek ellennézeteket támasztának. Ez az ellenkezés hosszú, de tanúságos vitatkozásokat szült, a melyek a tudomány fejlődésére határozottan jól hatnak vala. Az egyik nézetet azon értekezések vitaták, a melyek a finn és ugor nyelvek tudását elmellőzhetetlennek mutatták fel, minthogy nélküle a magyar nyelvtudományt biztos alapon felépíteni nem lehet, *származási viszony lévén a magyar és ama nyelvek között.* A másik nézetet viszontag azon értekezések vallák, a melyek a származási viszonyt a magyar és a finn-ugor nyelvek között nem akarták

elismerni, tehát ez utóbbiak tudását sem tartották elmellőzhetetlennek a magyar nyelvtudományra nézve, hanem csak olyatén segédeszköznek, melyet az árja vagy a sémi nyelvek is szolgáltathatnak. Amaz első nézet először a »Magyar Nyelvészet«-ben (1856—1861) talált kifejezést, egyszersmind pártolókat és tanítványokat szerzett magának, ezután pedig Reguly halála után, ennek hagyományai feldolgozásában, milyen »Egy vogul monda« 1859-ben; »A vogul Föld és Nép« 1864-ben, a melyek sokra nézve döntő világosságot derítenek. A másik nézet a Nagy-Szótárra szolgáló értekezésekben nyilatkozott, lehető nagy készüléttel. Mert a Nagy-Szótár ügye azonnal az Akadémia működésének új kezdetével, újra fölvetett, kidolgozása Czuczor Gergelyre és Fogarasi Jánosra bízván. Első kötete 1862-ben, hatodik és utolsó kötete pedig 1874-ben jelent meg. A nagy munka, mely 4-rétű 570 ívből áll, 110,784 czikket foglal magában. A kitűnő szorgalmú írók 1845-ben fogtak a munkához, mely 12 év alatt nagyjában el is készült. De a két író együtt csak az első három kötetet készíté el, a többit, Czuczor 1866-ban elhalván, Fogarasi maga gondozá.

Azonban bármi nagy ellenkezés nyilatkozott is a két különböző nézet által, együtt barátságosan művelék az illetők a nyelvtudományt, kiváltképen a »Nyelvtudományi Közlemények«-ben, a melyek első kötete 1862-ben jelent meg, s most már tizenhatodika foly.

E tizenhat kötet annyi nyelv-tudományi anyagot, részben tökéletesen kidolgozott munkát is foglal magában, a mennyiről és milyenről 1848 előtt valóban senki sem álmodhatott minálunk. Némi osztályozás szerint említvén a főbbeket, mintegy világosan lehet a magyar nyelvtudománynak folyását látni az Akadémia kebelében.

Szorosan a *magyar nyelvet* illetik a magyar igeidőkről való értekezések, a melyek már a Magyar Nyelvészetben kezdődtek volt, s melyek pályamunkákat is idéztek elő: — a birtokragok viszonya a birtokra és tárgyra; a magyar nyelv képzőiről; a nyelvjárásokról; régimagyar szókról; földirati és helynevekről; magyar mythologiai adatokról stb. stb. Ide lehet sorolni, habár külön, nem a Nyelvtudományi Közleményekben jelent meg, »A

régi magyar nyelvészek Erdősitől Tsétsiig vagy Corpus Grammaticorum linguae Hungaricae Veterum, czimű munkát, melyet Toldy Ferencz az Akadémia megbízásából, 1866-ban kiadott.

A *finn-ugor nyelvekre* vonatkoznak: Az erdei cseremiszség, Cseremisiz tanulmányok; Mordvin közlések, Moksa és Erza-mordvin nyelvtan; — Lapp nyelv, svéd-lapp nyelvmutatványok, orosz-lapp nyelvmutatványok, svéd-lapp nyelvtan; — Osztyák evangelium és az éjszaki osztják nyelv, éjszaki Osztyák nyelvtan, Kondai vogul nyelvtan; — Zürjén nyelvmutatványok; magyar; és finn-ugor nyelvbeli szóegyeztések stb. czimű értekezések és teljesművek.

A *török nyelvek* körét ismertetik: Csuvas közlések és tanulmányok, Csuvas példa-mondatok; — török példabeszédek, éjszaki tatárok dalai, ujugrok nyelvemlékei, khivai tatárság, délsziberiai török fajok népirodalma, a turkományok nyelvéről, magyar és török szóegyeztések, török-tatár nyelvek etymologiai szótára; — éjszaki burját-mongol nyelvjárás czimű értekezések és művek. Külön jelentek meg azonkívül Kazán-török tanulmányok. Az Akadémia megbízásából jelent meg a *Kún vagy Petrarka Codex* is 1880-ban, melyet gróf Kuun Géza Velenczében lemásolt és bő jegyzetekkel stb. kiadott. Ez a Codex a kún nyelvnek becses, mert egyetlen maradványát foglalja magában, s kiadásával Akadémiánk az összes európai tudománynak tőn szolgálatot.

Egyéb nyelvek különböző köreibbe valók: a Baszk nyelv, Assyr nyelv-hasonlítás, a Drávida nyelvekről; rumun elemek a magyar nyelvben, rumun nyelv- és nép, a rumun nyelv bővebb ismertetése, stb. czimű dolgozatok.

A magyar nyelv és irodalom multjának felderítését czélozzák különösen: A *Nyelvemléktár, régi magyar Codexek és nyomtatványok*, mely Tár 1874-ben indult meg, első kötete olcsó kiadása lévén az 1848. előtt kiadott bécsi és müncheni codexeknek, s a következő kötetek folytatván a nyelvemlékeket. 1881-ig nyolcz kötet jelent meg azokból. És A *régi magyar költők tára*, melynek első kötete 1877-ben, harmadika pedig 1881-ben jelent meg. A régi magyar

költők tárának kiadása a pontosság, szorgalom és tndományos készség legragyoóbb példája.

A magyar nyelvemlékekhez tartoznak még a feledhetetlen emlékezetű Toldy Ferencz egyéb kiadásai is, úgymint a Bátori biblia-fordítása, a Nádor-Codex, a legendák stb.

Mentül több magyar nyelvemlék és régi nyomtatvány válik hozzáférhetővé: annál elevenebbé lesz a *magyar nyelvtörténeti szótár* szükségének érzete. A bő anyag összeszerzése hosszabb időbe kerülén, a nevezett szótár ügye jelenben már a szerkesztés korába jutott, s talán egy része nemsokára meg is fog jelenni.

A nyelv jelenje, a köz- és magán-élet nyüzsgésében, s a napi sajtó felette nagy termékenységében, mely dudvát-búzáat egyiránt piacra visz, némileg a Tisza áradásainak a képe. Szabályozást követel a nyelv használata is, de hogyan kelljen ezt okosan szabályozni, abban nehéz megegyezésre jutni. Az Akadémia nyelvtudományi osztálya úgy van meggyőződve, hogy a kívánt megegyezéshez a nyelv jelenjének elfogulatlan és teljes ismerete kívántatik meg. Annak előteremtésére a *Nyelvört* segíyezi, a melynek első kötete 1872-ben jelent meg, s mostan tizedik kötete foly. Eddig is a magyar nyelv jelen mivoltának ismertetésében nagy érdemet szerzett magának a *Nyelvör*.

Végre három utazást lehet megemliteni. Hunfalvy Pálét a Balt-tenger vidékein, Vámbéry Arminét a turk világ vidékein, s Bálint Gáborét a Volga mellékein és a mongolok között, ámbár csak az utolsónak költségét, legalább részben viselte az Akadémia. De mind három utazás a magyar tudomány érdekében történt, s az illető utazások eredményei is a magyar nyelv- és ethnographiai tudomány előnyére váltak.

B. Szépirodalom és Irodalomtörténet.

Az Akadémia megalakulása idejében, úgy nemzetiségi mint műveltségi szempontból, fontos érdek vala: a *nemzeti színművészet* emelése és fejlesztése. Erre az Akadémia több irányban hathatósan befolyt.

Eredeti színművek írására buzditott, évenként kitűzőtt (száz arany) *drámai* jutalmaival. 1833-ban adatott ki az első drámai pályadíj: Vörösmarty Mihály Várnászának. Ugyanekkor Horváth Cyrill Tirusz-a tiszteletdíjat nyert. És azóta ugyyszólván mindegyik jelentékenyebb magyar drámaíró itt nyerte az ösztönt és koszorúit. A pályanyertes és dicséretre érdemesített művek »Eredeti Játékszín» cím alatt adattak ki. (1846-ig tizenhat darab jelent meg.)

Ugyanekkor »Külföldi Játékszín» cím alatt a külföldi irodalmak drámai remekeinek (Shakespeare, Sheridan, Molière, Voltaire, Alfieri, Lessing, Göthe, Schiller stb.) fordításait bocsátotta közre az Akadémia. (1842-ig 19 darab jelent meg.)

E mellett »játékszini bizottságot» nevezett ki, melynek kötelességévé tette, hogy a budai színpad műsorán levő fordított műveket nyelvtanilag kijavítsa, és annak számára az Akadémia költségén újabbakat fordíttasson. E darabokat díj nélkül, a vidéki szintársulatoknak is rendelkezésére bocsátá.

Az állandó magyar színháznak megalapítása a fővárosban, az Akadémiát is élénken foglalkoztatá. Pályakérdés kitűzése által hívta fel arra a közfigyelmet, és a beérkezett pályaműveket nyomtatásban közrebocsátá. (1834.) Mikor pedig az állandó színház létrejött, részint annak támogatása, részint a színpad figyelemmel kísérése végett, sok éven át egy páholyt bérben tartott.

Az irodalom egyéb térein is, az Akadémia mindenekelőtt műfordítások által igyekezett az izlést fejleszteni. Már 1833-ban megindítá a Római Classicusok (Horatius, Sallustius, Cicero, Caesar, Tibullus), 1840-ben a Hellen Classicusok (Sophokles, Homerus, Plutarchus) magyar fordításainak kiadását. És legujabban jelent meg *Aristophanes* vigjátékainak Arany János által készített fordítása. (1880—1.)

A középkori és új irodalmak nagy alkotásai is (Nibelung-ének, a finn Kalevala, Dante, portugál költők stb.) gyakran képezték az akadémiai felolvasások tárgyait.

Shakespeare munkáinak lefordítása szintén azon föladatokhoz tartozott, melyeket megalakulásakor az Akadémia magának kitűzött. A Kisfaludy Társaságnak jutott a dicsőség, hogy azt megvalósítsa. De az Akadémiának is része lesz a hatásban, melyet a drámai irodalom e legnemesebb termékei hivatva vannak a szellemekre gyakorolni. Ezeknek megértését és méltatását kívánta előmozdítani azon nagyobb munka által, melyben, megbízásából, Greguss Ágost Shakespeare életét és munkáit tárgyalja. (Az I. kötet megjelent 1879.)

Az aesthetikai műveltség emeléséről az Akadémia kezdetől fogva gondoskodott. E czélból adta ki magyar fordításban Blair Hugó rhetorikai és aesthetikai leczkéit. (Két kötet 1838.) És a Tudománytár című folyóiratában kiváló helyet foglaltak el az idegen irodalmakról adott szemlék, valamint egyes kiváló művekről irt tanulmányok, a melyek által a magyar írók színvonalának emelésére és az olvasó közönség látkörének szélesbitésére hatott. Ugyanezen szempontokból indult ki, midőn (1858-tól kezdve) a »Budapesti Szemlét« anyagi támogatásában részesíté.

Az Akadémia értekezései között is számos aesthetikai és irodalomtörténeti munkálattal találkozunk, melyek részint homályos kérdéseket derítettek fel, részint egyes írókat és munkákat méltattak; utat törve az irodalomtörténet újabb megalapításának.

A nagyobb kiadványok közül kiemelendő *Szabó Károlytól* a »Régi magyar könyvtár« (1878), a *Corpus Poetarum*, vagyis a »Régi magyar költők tára,« mely Szilády Áron szerkesztése alatt, nemzeti költészetünk maradványait Zrínyi Miklósig foglalja

magában, gazdag és tanulságos irodalomtörténeti és nyelvészeti apparatussal. (1878—81.) három kötet jelent meg.

Az irodalomtörténeti tanulmányok és vizsgálatok tervszerű vezetése céljából 1879-ben állandó irodalomtörténeti bizottság szerveztetett, melynek feladata: a magyar irodalom kútforrásainak gyűjtése és közrebocsátása; régibb írók munkáinak kiadása; könyvészeti és irodalomtörténeti munkák kiadása. Kiadványainak sorozatát *Szilády Áron* Temesvári Pelbart élete (1879) és *Ábel Jenő* Adalékok a magyar humanismus történetéhez című munkákkal (1880.) nyitotta meg.

C. Történettudomány.

Az Akadémia eredeti szervezetében a történettudomány művelésére külön osztály volt hivatva. Ennek első megalakítása nem ment szerencsésen véghez. Az osztály négy rendes tagjának helyeit az igazgatóság Horváth István, Petrovich Fridrik, Kazinczy Ferencz és Kis János kinevezése által töltötte be. Szorosan véve történetíró csak egy volt köztök: Horváth István. És ez nem fogadta el a kinevezést. A levélben, melyben elhatározását az elnöknek tudomására hozta, általánosságban csak azt említé, hogy »helyhezetei, fölötte nyomós okból a neki szánt jeles kitüntetést elfogadni nem engedik.« *)

Mintha éles látásával felismerte volna, hogy az irány, melyet az Akadémia a történettudomány terén követni fog, ellentétes lesz az övével.

Az Akadémia, megalakulásakor, a *magyar* történetírást elmaradt állapotban találta. Az új szellem, mely a mult század hetvenes éveiben irodalmunkat hosszú álomból új életre ébreszté, későn hódította meg a történetírást.

Mig *latin* nyelven, Katona és Pray, monumentális munkákban, gazdag anyagkészletet halmoztak össze; mig ezt német nyelven Feszler és Engel, nagyszabásu műveikben, szellemmel és izléssel dolgozták föl: a magyar nyelven közrebocsátott néhány történelmi munka, sem tartalom és felfogás,

*) Sajnos, hogy *Fejér György*, a nagytevékenységű történetbuvár, sem ekkor, sem később nem választatott az Akadémiába. »Kissé nehéz s amalgamizálódni nem tudó természete miatt« — mint Toldy Ferencz megjegyzi. (Uj M. Múzeum. 1859. I. 27. l.)

sem előadás és nyelv tekintetében, nem elégítheték ki a fejlődött izlés és a nemzeti érzület követeléseit *)

Ekkor föllép Horváth István, nagy reményeket keltve, de csak hogy kinosabbá tegye a csalódást. Nemes alakja, messés kiterjedésű tudományosságával és rajongó lelkesedésével, tiszteletet parancsol. Azonban munkásságában komoly veszély rejlett. A hatás, melyet munkái gyakoroltak, ellentétben állott a nemzeti élet, a haladás és reform érdekeivel. Ápolták a nemzet önérzetét, de azon véstetjes irányban, mely az önbályniozáshoz és minden idegennek megvetéséig vezet. E mellett östörténelmi buvárlatai szükségkép meddők maradtak.

E veszélyes iránynyal szemben az Akadémia új iskolát alapít, mely a magyar történetírást európai színvonalra emeli, és egyúttal a nemzeti mozgalmak üdvös tényezőjévé avatja.

A M. Tudós Társaság, alig kezdé meg működését, sietett a magyar történetírók munkásságának kijelölni a tért, a melynek művelését legszükségesebbnek ismerte föl, — a *culturtörténet* terét. Legelső közülésén (1832.) a történettudományi pályázatok sorát a következő kérdéssel nyitotta meg: »Mily befolyásuk volt *honi városainknak* nemzetünk kifejlődésére és csinosbulására?« Majd 1835-ben a következő kérdésekre tűzött ki 100 arany jutalmat: »Milyen állapotban volt a *műipar* és *kereskedés* honunkban az Árpád és vegyes-házakból származott királyaink alatt? mi történt fejedelmeink és törvényhozásunk részéről annak előmozdítására? melyek voltak a nagyobb emelkedéseket hátráltató akadályok? milyen befolyásuk volt nemzetünk erkölcsi és értelmi kifejlődésére?«

Az első jutalmat *Hetényi János*, a másodikat *Kossovich János* nyerte el, míg *Horváth Mihály* munkája dícséretre érdemesítettett. Mindhárom munka (Történettudományi Pályamunkák, két kötet) az Akadémia által bocsáttatott közre.

És hogy az Akadémia mily határozottan szakított azon iránynyal, mely a nemzet dicső hadi tetteinek méltatását te-

*) Némileg kivételt képeznek Budai Ézsaiás Magyarország históriája és Virág Benedek Magyar Századai; de amazt nehézkes nyelve élvezhetetlenné tevő, ennek pedig csak kezdete látott napvilágot.

kinté a történetírás főfeladatának; és mily súlyt helyezett a cultur-történeti tanulmányokra, bebizonyítja azzal is, hogy az 1840-ik évi nagy jutalmat Horváth Mihály »Az ipar és kereskedés története Magyarországon a három utolsó században« című munkájának ítélte oda; bár Kölcsény és Vörösmarty, Szemere Bertalan és Császár Ferencz munkái is versenyeztek ugyanazon díjért. *)

A hazai történelem kútforrásai kiadásának rendszeres megindítása az Akadémia legjelentékenyebb eredményeihez tartozik. Ez már az 1848. előtti korban is többször képezte tanácskozás tárgyát. Az eszme valósítása soká késett; de az előkészület, a történeti emlékek kutatása és másolása azonnal az Akadémia működésének megnyitása után vette kezdetét.

Már 1832-ben felhívás ment Gévay Antal lev. taghoz, hogy a bécsi cs. könyvtárban, és Baricz Györgyhez, hogy a milánói könyvtárban, a hazai történettudomány szempontjából kutatásokat tegyenek. 1833-ban a külföldre utazó Petrovics Frigyes megbízott a hazánkat illető kéziratok kijegyzésével és lemásoltatásával, ki is az 1834—6. években nagybecsű jelentéseket küldött be, a német-francia-angolországi könyv- és levéltárakban tett kutatásainak eredményeiről. Hasonló megbízásokat nyertek 1834-ben Zsivora György, 1835-ben Czech János, 1837-ben Vass László Német- és Franciaországra, 1843-ban Taubner Károly és Wenzel Gusztáv Dalmá-

*) Egyébiránt az Akadémia szűk pénzügyi viszonyai kezdetben nem engedék, hogy nagyobb történeti munkák megjelenését eszközölhesse. Csak kisebb terjedelmű értekezéseket adhatott ki közlönyeiben. Az Akadémia történettudományi osztálya által közrebocsátott önálló művek a következők:

Knauz Nándor. Az országos tanács és országgyűlések története 1445—52-ben (1854).

Vass József. Hazai és külföldi iskolázás az Árpád-korszak alatt. (1862.)

Rómer Flóris. A régi Pest. (1873.)

Helmár Ágost. Bonfinius. (1876.)

Knauz Nándor. Kortan. (1877.)

Jakab Elek. A levéltárakról. (1877.)

Nagy szolgálatot tett az Akadémia a történetíróknak Fejér Codex Diplomaticusához. Tárgymutató; (1866). és a Történeti Értekezések Rепertoriuma (1874) kiadása által.

czíára, 1850-ben Nagy Iván Velenczére, 1851-ben Wenzel Gusztáv Cseh-Morvaországra, Sziléziára és Lauziczra vonatkozólag. Az utóbbi egyúttal a bécsi állami levéltárban őrzött velencei statusiratokat és diplomatiái jelentéseket is tanulmányozá; övé az érdem, hogy első értékesíté azokat a hazai történetírás javára.

1851-ben, az Akadémia a történetbuvárok figyelmét a török-magyar kor történetére, a hódoltság belső viszonyaira irányozá. Felszólítás bocsáttatott ki török oklevelek beküldése végett. A beküldött iratok és a török történeti munkák Magyarországot illető részeinek lefordításával *Repiczky János* bizatott meg. Ez, valamint később *Vámbéry Ármin* is, néhány év alatt jelentékeny török-magyar kútfőgyűjteményt állítottak össze.

1853-ban, Toldy Ferencz indítványára, a magyar történelmi kútfők rendszeres nyomatása, gyűjtése és közzétételére állandó *történelmi bizottmány* alakíttatott, melynek legközelebbi feladatává két gyűjtemény kiadása tűzetett ki: a *Történelmi Táré*, mely elszórva levő kisebb történeti emlékek, okiratok és levelek kiadásával a hazai történet egyes pontjai felvilágosításához járuljon, egyúttal az író és olvasóközönség részvételét a történelem s annak forrásai iránt fölébreszsze és táplálja; továbbá a *Magyar Történeti Emlékeké*, melyekben, egyelőre két osztályban, okmánytárak és történetírók kiadandók.

A hazai közönség élénk részvéttel üdvözölte e tervet. A főpapság és főrendek számos tagjai kötelezték magokat a kiadványok megvásárlására. Albrecht főherczeg, Bartakovics Béla egri érsek és b. Sina Simon évenként 100—100 forintot ajánlottak fel. Gróf Teleki József »Hunyadiak kora« című nagy munkájának összes példányait az Akadémiának ajándékozva, úgy intézkedett, hogy a befolyó jövedelem tőkésítették és kamatai fele részben a bizottság céljaira fordíttassanak.

A Történelmi Tárnak, már a következő évben jelent meg, első kötete. Ellenben a Történelmi Emlékek kiadása csak 1857-ben indult meg. Az okmánytárak osztályát a »Magyar történelmi okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a

burgundi könyvtárból» nyitotta meg, Horváth Mihálytól, ki akkor Hatvani álnév mögé kényszerült rejtőzni. (Négy kötet 1857—9.) Az írók osztályában pedig 1857-ben megjelent:

Szerémi György emlékirata Magyarország romlásáról és Verancsics Antal érsek összes munkáinak két első kötete (A munka tizenkét kötetből áll.)

1860-ban indult meg, *Wenzel Gusztáv* szerkesztése mellett, az Árpádkori új okmánytár, 1863-ban a Török-magyarkori történelmi emlékek gyűjteménye Szilády Áron és Szilágyi Sándor szerkesztése mellett.

Időközben a történelmi emlékek kutatása is nagy lendületet nyert, úgy a hazában a bizottság tagjai, mint a külföldön tartózkodó hazánkfiai által. Ez utóbbiak között kivált Simonyi Ernést (1863—5) nagyértékű anyag-készletet küldött be a londoni könyv- és levéltárakból. Egyrésze »Londoni magyar Okmánytár« czíme alatt jelent meg; más része (II. Rákóczy Ferenczre vonatkozó diplomatiái iratok) az Archivum Rákócziánium-ban.

És midőn az ország önálló kormányát visszanyerve, 1868-tól kezdve jelentékeny összegek vétettek fel az országos költségvetésbe történelmi kutatók gyűjtésére és kiadására, a bizottság Velenczében *Mircse János*, Nápolyban *Óvári Lipót*, Szent-Pétervártt, Moszkvában és Varsóban *Supala János* által rendszeres kutatásokat eszközöltetett, valamint a vatikáni és a spanyol állami levéltárban is másoltatott.

Kiadásaival is a bizottság mind nagyobb tért foglalt. Folytatta a már megindított vállalatokat.

A Történelmi Tárból 25 kötet jelent meg.

Az Okmánytárakból 26 kötet (tizenkettőt az Árpádkori új okmánytár tölt meg).

Az írókból 32 kötet (Verancsics munkái 12 kötetben, továbbá Illyésházy, Rozsnyay, Apor, Brutus, Forgách, Decsi, Kritobulosz, Szamosközi munkái; Tököly Imre naplói).

A Török-magyarkori emlékekből 9 kötet.

Ezek mellett új irányokban is haladt a kutatás.

1872-ben indult meg az »*Archivum Rákócziánium*«, mely az utolsó nemzeti fölkelés történetéhez és külügyi vonatkozá-

sainak felderítéséhez a legfontosabb anyagot nyújtja ; (1879-ig tiz kötet.)

1874-ben a *Magyar és Erdélyi Országgyűlési Emlékek történeti bevezetésekkel* (1526-tól kezdve), melyek ujabbkori politikai életünk és jogi fejlődésünk történetét foglalják magokban. (Ekkorig a Magyar O. Emlékekből hét, az Erdélyiek-ből hat kötet jelent meg.)

Szintén 1874-ben a *Diplomatiai Emlékek az Anjouk és Mátyás király korából*, melyek nemzetünk történetének legdicőségesebb korszakára, és különösen azon hatásra, melyet Magyarország világrészünk politikai állására gyakorolt, vetnek világot. (Hét kötet.)

1879-ben az *Anjoukori Okmánytár*, mely a XIV. század kiadatlan okleveleit, melyek a politikai és művelődési viszonyok ismeretéhez adatokat nyújtanak, van hivatva közrebocsátani. (Ekkorig két kötet jelent meg.)

A bizottság több feldolgozott munka kiadásával is gyarapítá történettudományi irodalmunkat.

Kiadta *Rupp Jakabtól* Budapest és környékének helyrajzi történetét ; továbbá Magyarország helyrajzi történetét, főtekintettel az egyházi intézetekre. Mindkét munka az egykori kamarai levéltár dús forráskészletét dolgozza fel. (Az első munka 1868. egy, a második 1870—6 négy kötetben jelent meg.)

*Pesty Frigyes*től : A szörényi bánság és megye monographiáját, valamint a régi eltűnt magyar vármegyék történetét, a mely munkák az ország legkevesebbé ismert részeinek és legbonyolultabb közjogi viszonyainak történetét, egy évtizeden át folytatott kutatások eredményét, tartalmazzák. (Az előbbi 1878—9 három kötet ; az utóbbi 1880—1 két kötet).

Wenzel Gusztártól : A magyarországi bányászat történetét, mely az ország kulturai történetéhez nagyérdekű adalékokat nyújt. (1880. Egy kötet.)

Thaly Kálmántól : Ocskay Lászlónak, II. Rákóczy Ferencz tábornokának, kalandok és viszontagságokban gazdag élettörténetét. (1880. Egy kötet.)

A bizottság egyúttal a legujabb kor, a XVIII. század történetére is kiterjeszté figyelmét. Több szakférfiúnak adott

megbízások által gondoskodott arról, hogy hazánk ezen korbeli politikai mozgalmainak és szellemi életének története, az országos levéltárakban őrzött gazdag anyagkészlet teljes felhasználásával, egyes monografiákban megirassék. Ezeknek sorát megnyitja: A magyarországi közoktatás története a XVIII. században, *Molnár Aladártól* (I. kötet 1881.)

A bizottság összes eddigi kiadványai 142 kötetet képeznek, melyek történetünk minden korszakára és irányára nézve a legjelentékenyebb forrásokat nyitják meg.

A földíratnak a tudomány újabb fogalmai szerint való megalapítása irodalmunkban, az Akadémiának köszönhető, a melynek megbízásából írta meg és bocsátá közre *Hunfalvy János* »A magyar birodalom természeti viszonyainak leírását.« (1863—5. Három kötet).

Az Akadémia az egyetemes földírat és népismetan mezején is mutathat fel eredményeket. *Gegő Elek* moldvai (1838) *Jerney János* keleti utazása a magyarok ősi helyeinek kikutatása végett (1844—5), *Reguly Antal* (1839—46) volgamelléki, *Vámbery Ármin* középázsiai (1863—64), *Bálint Gábor* éjszak- és keletázsiai utazásai (1874—5), melyek az Akadémia költségén vagy legalább segélyezésével történtek, szorosan véve nyelvészeti tanulmányok czéljából vitettek véghez; de a geographiai és ethnographiai tudományokat is jelentékenyen gyarapították.

Magyar László hazánkfiának merész utazásait (1847—59) Dél-Afrikában szintén kiváló figyelmére méltatta az Akadémia. 1857-ben közrebocsátá leveleit és naplókivonatait. Majd megindítá utazási leírásának kiadását, a melyből azonban csak az első kötet jelenhetett meg (1859.), a mely fordítások és kivonatok által csakhamar az európai tudomány sajátjává lett.

D. Régiségtudomány.

A hazai régiségtudományt kezdettől fogva kiváló figyelemre méltatta az Akadémia.

Első művelője Jankovich Miklós, a nagyérdemű gyűjtő volt. Már az *évkönyvek* első kötetében megjelenttőle: »Vélemény Egyeden találtatott ékes műről, Isis egyiptombeli tiszteletére szolgáló valóságos ibrikről.« Majd a második kötetben: »Egy magyar hősnek, hihetőleg Bene vitéznek, ki még a X. században Solt fejedelemmel, I. Berengár császárnak diadalmas védelmében jelen volt, újonnan felfedezett tetemeiről s öltözetének ékességéről.« (Rajzokkal.)

1870-ben kezdé *Luczenbacher* (Érdy János) magyar érmészeti tanulmányait bemutatni.

1841-ben *Kállay Ferencz* Erdélyben talált arany régiségeket, *Nagyajtai Kovács* István a kolozsvári várfalakban talált régi magyar siriratokat ismertetett; ugyanakkor a még az Akademián kívül álló *Rómer Flórián* Zudar László XIV. századbéli pannonhalmi főpát sirkövének rajzát küldé be. 1842 és 1843-ban Kiss Ferencz is tartott több érem-és régiségtani előadást.

Az általános műtörténet terén, Akadémiánkban, *Pulszky Ferencz* volt az úttörő: 1841-ben »A régi műemlékek« befolyásáról az új művészetre; 1842-ben »Az archaeologia befolyásáról az életre, különös tekintettel hazánkra« értekezett. Hozzácsatlakozik *Henszelmann Imre*, ki 1842-ben »Dürer Albrecht-ről és befolyásáról a rajzoló művészetekre« olvasott.

A következő években Jászay, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Walther sűrűn értekeztek a római és középkori régészet körébe vágó tárgyakról.

1847-ben foganatosittatik az első tudományos czélú ásátás, az érdi és bátai sirhalmokban, Luczenbacher által, a ki a fölfedezett régiségeket az éjszaki Európában történt kutatások eredményeivel vetette össze.

Ugyanazon évben az Akadémia felhívást bocsátott közre, melyben a közönség figyelmét a hazai műemlékekre irányozá, és azokról »nemzeti becsületünk s honi történetünk érdekében,« jelentések beküldésére szólítá fel. Az ország minden részéből számos jelentés érkezett be. És az akadémiai felolvasások sorában a régészeti tárgyakkal foglalkozók mind nagyobb helyet foglaltak el. Így az 1848/9-iki évben Érdy János, Jerney János, Gyurikovics György, Nagy Iván, Walther László és Lugosy József tartottak ily felolvasásokat. Különösen kiemeljük, mint kezdeményezőt, Lugosyt, a ki a *sitéri* régi templom mészrétegének lefejtése után általa fölfedezett falfestményeket magyarázta és mutatta be rajzban. Nyomaiba lépett csakhamar (1850/1) Szilágyi István, a ki a máramaros-szigeti falfestményekről adott tudósítást.

A középkori műemlékek mellett a *rómaiak* sem hanyagoltattak el. Például az 1855/6-iki akadémiai évben Érdy János az Erdélyben talált elbocsátási táblákat és viaszos táblákat,*) *Paur Iván* a pesti határban létezett római erőd maradványait, *Kiss Ferencz* római érczműveket ismertettek.

Ez időbe esik a régészeti tudományoknak és a műörténelemnek felvirágozása a nyugat-európai nagy államokban. Ez a lendület nem maradt hatás nélkül Akadémiánkban sem, és 1857-ben megalakúlt az *Archaeologiai Bizottság*, melynek feladata vala a hazai-műemlékek megismertetését, fentartását, restaurációját megindítani; és e feladatot, melynek megoldásán a Bécsben létesült »Central-Commission für Erhaltung der Baudenkmäler« hivatalosan és sikeresen működött, a nemzet hivatott fiainak kezeibe tenni le.

A bizottság az »Archaeologiai Közlemények«-kel kezdé meg munkásságát. Már az 1859-ben megjelent első kötet is a tudomány akkori színvonalán álló dolgozatokat közölhetett,

*) »Az Erdélyben talált viaszos lapok« című 6 táblával, 1856-ban kiadott munka az Akadémia első archaeologiai önálló kiadványa.

melyek közül kiemelhetni *Ipolyi Arnoldtól* Csallóköz műemlékeit és *Paur Ivántól* kiadatlan római feliratokat.

A bizottság, azonnal megalakulása után, a hazai műemlékek fölfedezése és felvétele végett, vizsgálati utazásokat tett, rajzokat és térképeket készíttetett, középkori egyházak (kassai dóm, pécsi székesegyház, marjafalvai, veleméri) stílszerű restaurációja érdekében, nagyrészt sikerrel, közbenjárt, számos értékes régiséget szerzett meg a N. Múzeum részére; a műemlékekre felügyelő országos bizottság felállítása iránt felterjesztést intézett a kormányhoz, ásatásokat eszközöltetett. Az utóbbiak között legjelentékenyebb az, mely Székesfehérvárt Szent István bazilikája maradványainak felkutatására czélozott, és több tekintetben nevezetes eredményeket létesített, a melyeket Henszlmann Imre »A székes-fehérvári ásatások eredménye« című nagyobb munkában ismertetett.

A bizottság (1866.) a magyar közönséghez, a műtárgyak és régiségek megmentése érdekében, felhívást tett közzé, utasító röpvéket több ezer példányban osztott ki, és hogy az alaposabb tájékozást is lehetővé tegye — gróf Andrássy Manó és többek segélyezésével — »Műrégészeti Kalaúzt« adott ki, a melynek két kötetét Henszlmann Imre és Rómer Flóris szerkeszték.

A törvényes kormány, helyreállítása után (1867.) a bizottság javaslatára, a régészeti leletek megmentése érdekében több rendeletet és a bizottság által készített utasításokat bocsátott ki.

A régészet iránt mind szélesebb körben nyilvánuló érdeklődés arra készítetie a bizottságot, hogy »Archaeologiai Értesítő« cím alatt havi folyóiratot indítson meg, a mely, Rómer Flóris buzgó szerkesztése alatt, élénk mozgalmat keltett fel az ország minden részében, és a bizottságnak számos levelezőt és munkatársat szerzett, valamint több vidéki régészeti egyesület létesítésére adott impulsust.

Ugyancsak 1869-ben kezdé a bizottság kiadni »Magyarországi Régészeti Emlékek« cím alatt a terjedelmesebb régészeti monografiák sorozatát, a melyben *Henszlmann Imre*, Pécs középkori régiségeit (három kötet), Lőcse műemlékeit tárgyalta és az 1873-ik évi bécsi világkiállítás magyarországi

régészeti osztályát ismertette; *Rómer Flóris* a magyarországi falképeket dolgozta föl, és *Mykovszki Viktor* Bártfa műemlékeit (két kötetben) tárgyalta.

Ez alatt az »*Archaeologiai Közlemények*« — melyek tizenhárom nagy kötetre szaporodtak — a kisebb terjedelmű dolgozatok, ismertetések dús tárháza, melyek ugy a praehistorikus, mint a római és középkori emlékek, az építészeti emlékek, a művészet, műipar, érmészet egész körét ölelik fel.

A bizottság rajzokból, térképekből és fadúcokból nagybecsű gyűjteményt szerzett, mely a bizottság körén kívül álló kiadványokban is gyakran értékesittetik.

A hazai régiségtudomány megalapítását és a magyar műtörténet anyagának összegyűjtését legnagyobb részt a bizottságnak lehet köszönni. *)

Ipolyi Arnold Csallóköz, *Henszlmann Imre* Abauj és Sárosmegye, a szatmári egyházmegye és a bányavárosok, *Lehoczky Tivadar* Beregmegye, *Mykovszky Viktor* Liptó-megye, *Arányi Lajos* Pestmegye pilisi és váci járásának, *Rupp Jakab* Budapest és környékének, ifjabb *Kubinyi Ferencz* a Margitszigetnek, gróf *Eszterházy János* Kolozsvár és környékének középkori műemlékeit, *Ipolyi Arnold* a déákmonostori egyházat, Magyarország középkori építészeti, szobrászati és festészeti műemlékeit, Sz. László hermáját és a bélháromkuti templomokat, *Rómer Flóris* a kerczi apátság egyházát, *Mykovszky Viktor* a czikadori apátság egyházát és az eperjesi főtemplomot, *Ráth Károly* a rába-szent-mihályi templomot, *Henszlmann Imre* Visegrád várát, *Kandra Kabos* Diósgyőr várát, *Jakab Elek* Léta várát; *Ormós Zsigmond* a római Bertovia helyrajzát, *Ortvai Tivadar* pedig Tibiscum helyrajzát ismertették.

E monographiák mellett, a középkori szobrászat, festészet és ötvös-művészet történetéhez *Érdy János*, *Ipolyi Arnold*, *Henszlmann Imre*, *Rómer Flóris*, *Wenzel Gusztáv*; az érmészet történetéhez: gróf *Andrássy Manó*, *Érdy János*,

*) A bizottság elnökei valának: *Kubinyi Ágoston*, *Pulszky Ferencz*; előadói: *Toldy Ferencz*, *Ipolyi Arnold*, *Rómer Flóris* és *Henszlmann Imre*.

Czirbusz? Géza, Hampl József, *Hollaender Leo?* Horváth Antal, Ortvai Tivadar, Végh Ödön? agyagiparunk történetéhez Majláth Béla nyújtottak jelentékeny adalékokat.

Római régiségeket és feliratokat ismertettek: Érdy János, Hampl József, Horváth Antal, Paur Iván, Rómer Flóris, Torma Károly.

A praehistorikus archaeológiával foglalkoztak: Ebenhöch Ferencz, Érdy János, Kiss Ferencz, idősb Kubinyi Ferencz, b. Nyáry Jenő, Majláth Béla, Pulszky Ferencz, Rómer Flóris.

E. Bölcsészettudomány.

Az Akadémia a *bölcsészeti tudományokat* sem mellőzte munkásságának keretében. És mint egyéb tudománysszakokra nézve, úgy itt is a *nemzeti* jellemet és érdeket helyezé előtérbe.

Már 1832-ben felhívta a hazai szakközönséget egy ép oly érdekes, mint fontos kérdés megoldására.

»Minthogy — úgy mond — a philosophia minden ágának kifejtése s hazánkban terjesztése leginkább az által eszközlhető, ha nemzeti íróink a philosophiára nézve szüntelen szemök előtt tartják, mily sikerrel dolgoznak elődeik, vagy miben s mi okra nézve maradának hátra; ez a kérdés: tudományos művelődésünk története időszakonként mit terjeszt elénkbe a philosophia állapotja iránt; és, tekintvén a philosophiát, miben s mi okra nézve vagyunk hátrább némely nemzeteknél?»

Két pályamunka érkezett be. Az egyik *Almási Balogh Pálé* jutalomra, a másik *Hetényi Jánosé* dicséretre érdemestített. Az előbbit az Akadémia a »Philosophiai Pályamunkák« első kötetében bocsátotta közre (1835), míg a második és harmadik kötetben »a lélektudomány nevelési fontosságáról« szóló pályázatnál jutalomra és dicséretre érdemesített munkák (Hetényi Jánosé, Beke Károlyé és Varga Jánosé) vétettek fel. (1844—5).

1834-ben jelent meg a *Philosophiai Műszótár*, mely bölcsészeti műnyelvünket alapította meg.

1839-ben adta ki az Akadémia *Köteles Sámuel* Philosophiai Anthropológiáját.

Kisebb értekezéseket nyújtottak be (1834—9): Kállay

Ferencz, Nyiry István, Wargha János, Szilassy János, Horváth Zsigmond. Dolgozataik a Tudománytárban láttak napvilágot.

Különösen 1840-ben kezdenek a philosophiai írók élénkebb munkásságot kifejteni. *Zsoldos Ignác* »Népszerű erkölcs-tudomány« című munkát nyújt be, melyet az Akadémia ki nyomtatott, *Horváth Cyrill* az Isten és a világ közötti viszony tárgyalásával nyitja meg akadémiai értekezéseinek hosszú sorát. Ugyanekkor lép föl *Szontagh Gusztáv* a magyar philosophia alapelveinek és jellemének ismertetésével.

Majd a régibb magyar bölcészeti írók tanulmányozása is az Akadémia körében indul meg. *Döbrentei Gábor* az első, ki a legrégibbnek: Apáczai Csere Jánosnak munkáját ismerteti. (1846). Sok évvel utóbb 1859. és 1864-ben *Erdélyi János és Horváth Cyrill* ugyanezen munkát újabb beható tanulmányok tárgyává tették. És 1867-ben az Akadémia közrebocsátja »Apáczai Csere János bölcészeti dolgozatait.«

Döbrentei Gábor 1848-ban egy XV. századbéli névtelen magyar deista kéziratára hívta fel a közfigyelmet. *Szilassy János*, *Makó Pál*, *Horváth János* és *Imre János* újabbkori bölcészeti írók munkásságát ismertette és *Faludi Ferencz* költőt mint bölcészt méltatta. (1847. 1848. 1850). *Erdélyi János* pedig a magyarországi bölcészet történetének egész körét ölelte föl. (1864, 1865.)

Egyidejűleg az egyetemes bölcészet történetének minden korszakát és irányát megismertették a hazai közönséggel. *Kállay Ferencz* (1846. 52. 54.) a keleti népek, *Hetényi János* (1851.) a rómaiak, *Hunfalvy Pál* (1850. 54.) *Plató* és *Aristoteles*, *Nagy Márton* (1868.) *Plató*, *Haberern Jonathán* (1867. 72.) *Aristoteles*, *Mészáros Imre* (1859.) *Seneca*, *Taubner Károly* (1846.) a florenczi platonikusok, *Erdélyi János* (1861.) és *Greguss Ágost* (1863.) *Verulami Baco*, *Horváth Cyrill* (1864.) *Cartesius*, *Szilassy János* (1848.) *Voltaire*, *Hegedüs László* *Kant*, (1862.), *Purgstaller József* (1864.) *Kant* és *Hegel*, *Szilassy János* (1846.) *Fichte* és *Schelling*, *Horváth Cyrill* (1862.) *Schelling*, *Greguss Ágost* (1862.) a *Pantheismus*, *Vandrák András* (1848.) *Fries Jakab*, *Szontagh Gusztáv* (1847.) *Ulrici*

Almási Balogh Sámuel (1864.) *Schopenhauer* bölcészetét tárgyalták.

1873-ban az Akadémia közrebocsátotta *Aristoteles* *Ethikájának* *Haberern Jonathán* által eszközölt fordítását.

Önálló tanulmányokban sem volt hiány. Nagy figyelmet keltettek (1854—8) *Horváth Cyrill* értekezései a pozitív és negatív filosofiáról. Ugy szintén *Szontágh Gusztáv* hosszabb előadás-sora (1854—7), melyben »A magyar Parthenon alapjai« cím alatt, az ugynevezett egyezményes philosophia fejlődését és főelveit s annak értelmében a philosophia tárgyát, célját, az emberi ismeret kútforrásait, a philosophiai módszereket és rendszereket tárgyalta.

1858-ban az Akadémia két lélektani kézikönyvet adott ki: *Brassai Sámuel*től és *Szalai István*tól.

Az utolsó években az Akadémia bölcészeti tudományokkal foglalkozó tagjainak munkássága mind csekélyebb lett. Az »Értekezések a bölcészeti tudományok köréből« 1871-től kezdve csak 8 számot tüntetnek föl.

F. Törvénytudomány.*)

Midőn az Akadémia 1826-ban megszületett, szervezete kidolgozásánál tekintetbe vétetett a törvénytudomány is, mely azután jogtudománynya fejlődött. — Révai 1790-iki tervében s Fejér Györgynek gróf Teleki László kérdésére adott 1809-iki pályaművében törvénytudományi osztály felvétele az Akadémiába nem javasoltatott, hanem csak nyelvtudomány, philosophia, mathesis és természettudomány amabban; nyelvtudomány, philosophia, természettudomány és történettudomány az utóbbiban. Úgy látszik, a törvénytudományt nem tartották művelést érdemlő valódi tudománynak, hanem csak a meglevő törvények száraz és szellemtelen, csupán az emlékező erő tárgyát képező ismeretének, s azt hitték, hogy azt, bírák és prókátorok feladatát, az életre s ennek gyakorlati szükségérezetére lehet bizoni, mely azt saját érdekében művelni fogja. Ellenben gróf Teleki László 1810-iki javaslatában már hat osztály terveztetik, s ezek közt a hazai s külföldi törvény és politikai tudományok is foglaltattak. Az Akadémia 1826-iki előrajza Révai egykori tervének nyomán készült, melyben a törvénytudomány nem talált helyet; ezt azonban oly módosítással fogadta el az országos ülés, mely az előrajzot felülvizsgálta, hogy a tervezett négy osztályhoz még ötödikül s hatodikul a törvény- s történettudomány is csatoltassék. Az alaprajz kidolgozására meghívott országos bizottság tagjai közt volt Kövy Sándor sárospataki törvénytanárs is, akkor az ország egyik első, talán legelső törvénytudója, ki azonban már 1829. júl. 24-ikén, az Akadémia megalakulása előtt elhalt, s fényét az új intézetre

*) Tóth Lőrincz r. tagtól.

nem árasztthatá. — Kövynek meghívásában ki volt fejezve a meggyőződés, hogy az Akadémiában a magyar törvénytudománynak helye van.

Sokan voltak, s vannak talán még ma is, azon véleményben, hogy a törvénytudomány művelése nem lehet oly saját feladata az Akadémiának, mint más tudományszakoké, hogy annak előbbrevitelére maga az élet s a forum, a birói s ügyvédi kar, nem pedig az úgynevezett szobatudós van hivatva, s nem is az Akadémia, mely jobban teszi, ha az összpontosítás erejével és segélyével azon tudományokat műveli, melyek arra inkább rászorulnak, s melyeket pártolás és népszerűség hiányában, a szétszórt erők sikerrel művelni elégtelenek, míg a gyakorlati élet szükségeivel oly szorosan összefüggő törvénytudomány akadémiai művelésre és segélyre nem szorúl. Azonban e felfogás ellenében, főleg hazai viszonyaink közt, nagyon is helyesnek és szükségünkhez mértnek mutatkozott, hogy az Akadémia tervezői s alapítói felvették e kedvencz nemzeti tudományt az intézet keretébe. Mert nálunk a törvénytudományt meg kellett magyarosítani, s a jogtudomány magasb színvonalára emelni, mire azon intézet volt hivatva, melynek feladata első sorban a nemzeti nyelvet, s második sorban a tudományokat »ezen a nyelven« művelni, s a gyakorlat embereinek az elmélet embereivel való összehatása által, tisztítani s nemesíteni.

A magyar Akadémia törvénytudományi osztályának munkássága, kezdettől fogva, figyelemre méltó jelenségekben mutatkozott. Azonban nem kell azt, viszonyaink közt, magas mértékkel mérni. A magyar nemzet, földirati helyzeténél, s történeti előzményeinél fogva, nem birt elég idővel, erővel s eszközökkel arra, hogy a tudományos világ folyamából — Toldynak szavaival élve — a legszükségesebnél többet vezethessen át saját medrébe, s annál kevesebbé lehetett hivatva arra, hogy azon nagy folyamot a maga hozzájárulásával jelentékenyen nevelje, s a világhaladásnak nemcsak színvonalára emelkedjék, hanem annak előbbviteléhez is sikeresen járuljon. Hivatása inkább csak az lehetett, hogy minden tudományág, s a jogtudomány körében is, saját specialitásait hozza napfényre és saját történetét s viszonyait ismertesse. S ezt elég

buzgalommal teljesítette is. — Azonban, életének első szakában, nem lévén még készen a megkívántató elemeket, s nem lehetvén azokat rögtön előteremteni: csak lassan haladhatott üdvös alkotásaiban. Első évtizedére eső munkálatainak legnagyobb része a mondott szűkebb körre szorítkozik.

Azonban a törvénytudományi osztály, már az Akadémia életének első szakában, semmit sem mulasztott el, a mit köréhez s erejéhez képest a jogtudomány előmozdítása érdekében tehetett. — Miután mindazon törvénytudományi írókat, kik nevüket valamely magyar nyelven dolgozott nagyobb munka kiadása által, lett légyen ez bár iskolai kézikönyv vagy fordítás, némileg megismertették, s még a gyengébbeket se zárva ki, (holott ma az erősbeknek sem tud adni helyet), tagjai sorába iktatni sietett: munkásságát azonnal többféle irányban megindította, értekezéseket olvasva, műszavakat gyűjtve s a jogi műszótár szerkesztésében részt véve, indítványokat téve különféle irányokban, a Corpus Juris magyarításában fáradozva, pálya-kérdéseket kitűzve s bírálva; értékes külföldi munkákat jelölve ki fordításra, s a nagyjuttalom oda ítélése iránt, midőn ez osztályra került a sor, indokolt véleményeket adva; az írói tulajdont biztosító törvény megalkotásához, melyet máig is várunk, előmunkálatokat téve. — Az akadémiai törvénytudók példája, kik az Akadémián belül s kívül szorgalmasan dolgoztak, buzdító hatással volt a nem-tagokra is. A tagok értekezései az akadémiai Évkönyvekben s Értesítőkbén, az Akadémia által 1834-től kezdve 1844-ig, 36 kötetben kiadott Tudománytárban, e nagybecsű s már csaknem teljesen elfelejtett folyóiratban, mely részvét hiánya miatt lett beszüntetve, a Toldy által kiadott új magyar Muzeumban, s későbbben az »Értekezések« során, melyek már 5 kötetre mennek, s részint önállólag is jelentek meg. — Meg kell vallani, hogy a tagok eleinte minden összetartás, szerepkiosztás, munkafelosztás nélkül irogattak s tartottak felolvasásokat, épen a mint szeszélyök s izlésök hozta magával. Nem volt semmiféle szakosztályi összejövetel, semmi szereposztó organum, a mely a munkálatokat czélszerűen, a fenforgó szükségekhez képest rendezte volna; az osztályok külön értekezletei s összhangzóbb eredményekre vezető beosztása csak későbbben lett életbelép-

tetve. Vannak az értekezések közt magasb beccsel bírók; a nagyobb rész, ha a tudomány európai színvonalán magasb fokot nem igényelhet is, az időhöz s nyelvünk akkori állapothoz mérve mégis figyelemre s hálára méltó. — E mellett folytonos teendője volt az osztálynak: a szokásos, többé kevesbbé értékes emlékbeszédek tartása elhúnyt társak, osztálybeli tagok, s a jogászvilághoz tartozó igazgató-tanács-tagok felett. — A legelső években (1831-től kezdve) leginkább csak rendezési munkák, a tagok megválasztása, beérkezett kéziratok feletti véleményezés s tud. műszavak gyűjtése voltak napi renden, melyben az osztály részéről legtöbb részt vett Szlemenics Pál.

1832-ben azon külföldi tud. munkák jelöltettek ki az osztály részéről, melyek lefordítása kívánatosnak találtatott, mint *Krug* jogbölcseleti, *Bauer* büntetőjogi, *Zeiler* magánjogi, *Klüber* népjogi híres munkái; a felszólításnak azonban eredménye nem lett, a dolog még korai volt.

1833-ban *Perger János* és *Georch Illés* olvastak értekezéseket s a Tudománytárban *Jakab István* és *Toldy Ferencz* dolgoztak, s az osztály részéről pályakérdésül kitűzetett: tette a magyar nemzet honalkotmányában az időkhöz s körülményekhez alkalmazott változtatásokat s ha tett, melyek azoknak fővonalai? A 100 arany jutalmat elnyerte 7 pályairat közül *Enzsel Rézső József* h. ügyv. (1835.) Megjelent, mint a Törvénytudományi pályamunkák első kötete. A bírálat szerint a kérdést legjobban fogta fel, s a nevezetesebb alkotmányváltoztatokat szerencsésen kiszemelve, helyes rendben adja elő. Kinyomatásra elfogadtatott *Szlemenics Pál*: fenyítő törvénytörvény-széki m. törvénye, ivenkint 3 arany tiszteletdíj mellett, ismert latin munkájának magyar fordítása.

1835-ben *Stettner György*, *Sztrokay Antal*, *Jakab István*, *Warga István* és *Kállay Ferencz*;

1836-ban: *Nyíry István*, *Szász Károly*, *Szlemenics Pál* és *Csatskó Imre* adtak értekezéseket az Évkönyvekben s Tudománytárban s ez utóbbi évben jutalomkérdésül tűzetett ki: Honnét vette eredetét törvényeinkben az ősi javak elidegenítésének korlátozása, mikép gyakoroltatott az korszakonkint? s a polgári társaságra nézve általában mik voltak annak hasznos és káros

következései? — A 100 arany jutalmat elnyerte *Kossovics Károly*. A bírálat szerint: egy a világ s honunk történetében, okleveleinkben s törvényeinkben egyaránt jártas philosophus fő lelkes előadású munkája. — Szerzője, a korszerű szabad- elvűség egyik erős előharczosa a megyében, hol lakott, ennek folytán az osztály rendes tagja lett. A szabad szellemű munka, az akkori censurái viszonyok közt meg nem jelenhetvén, később (1855.) adatott ki a Tóth Lőrincz által szerkesztett »Jog- tudományi s törvénykezési tárban.«

1837-ben: *Perger János* tartott emlékbeszédet *Georch Illés* tisz. tag felett, s a Tudománytár új folyamában *Csatskó Imre*, *Kállay Ferencz*, *Tarczy Lajos* és *Warga István* léptek fel értekezésekkel.

1838-ban: *Szlemenics Pál* értekezett a m. magánjog érdekes vitás kérdéseiről és *Zsivora György* l. tag mondott emlékbeszédet *Petrovics Fridrik* r. tag felett. — A törvény- tudományi műszótár szerkesztését *Perger János* r. tag halála után *Sztrokay Antal* r. tag folytatta.

1839-ben: *Zsoldos Ignác*, *Szlemenics Pál*, *Sztrokay Antal* és *Szalay László* szerepeltek. — Pályázatra kitűzetett az osztály részéről: »Határoztassék meg a büntetés értelme és célja, adassanak elő annak biztos elvei s ezekhez alkalmazható nemei; fejtessék meg: találhat-e helyet köztök a halálbüntetés?« — A jutalmat elnyerte (1841.) magas tudományos s irodalmi becsű pályaművével: *Szemere Bertalan*, s mellékesen ivenkinti három arany tiszteletdíj ítéltetett *Sárváry Jakab* szintén figyelemre méltó pályaművének. Mindkét munka megjelent a Törvénytudományi pálya-munkák második kötetében, 1844-ben. A bírálók véleménye szerint: szerző (*Szemere Bertalan*) ritka tárgyismerettel és tárgyszeretettel járult a feladat megfejtéséhez, s a mű mind tartalmára, mind előadására nézve, irodalmunk mezején méltán a legszebb foglalatások közé számítható.

1840-ben közrészvétet gerjesztett s egyértelemmel elfogadtatott *Fogarasi János* lev. tagnak számos tag által pártolt s aláírt indítványa a Corpus Jurisnak magyarra fordítása iránt. Az indítvány az osztálynak kiadatván, terv állapítatott meg, mely szerint a fordítás arra vállalkozók által

eszközöltessék. E terv alapvonalai, hogy a Corpus Juris minden kihagyás nélkül szóról szóra fordíttassék le, ide értve Verbőczy Hármaskönyvén s a királyok decretumain kívül a tárnoki czikkeket és hitformákat is, de kihagyván azon függelékeket, melyek azokhoz nem tartoznak, mint a Cynosura, Praxis Criminalis, Centuria Dubietatum, Syllabus, királyok s nádorok catalogusa sat. s a glossák közül is azokat, melyek a czikkek concordantiájára nem vonatkoznak, — hogy figyelem fordíttassék az 1517-iki első kiadásra s az eltérések jegyzésbe iktattassanak; azon decretumoknak, melyek a Corpus Jurisban nem foglaltatnak, s újabb időkben Kovachich s mások által feltaláltattak, lajstroma a könyv végére iktattassék, ezek kiadása is későbbre fentartatván; a fordítás a Corpus Juris legújabb (1822-iki) kiadása szerint történjék, az eltérések megjegyeztetvén; mindenekelőtt a Hármaskönyv fordítása készíttessék el s füzetekben adassék ki. A fordítások törvény-, történet- s nyelvtudományi osztálybeli tagokból álló küldöttség felülvizsgálata alá adassanak. Ivenként 3 arany díj ajánlatott. — E helybenhagyott terv alapján a munkához azonnal hozzá is fogtak *Fogarasi János*, *Luczenbacher (Érdi) János*, *Szalay László* r. tagok s *Bertha Sándor* és *Tóth Lőrincz* lev. tagok. 1844-ben azután megjelent Verbőczy Hármaskönyvének fordítása.

Értekezések jelentek meg *Kállay Ferencz* és *Szalay László* tollából, *Sztrokay Antal* pedig emlékbeszédet tartott Perger János r. tag felett. 1841-ik évben értekeztek: *Lukács Mórincz*, *Jerney János*, *Tóth Lőrincz*, *Fogarasi János*, *Jászay Pál*. *Szlemenics Pál* megkezdte nagykiterjedésű munkáját, törvényeink történetét, s felmutatta annak első részét, az ország keletkeztétől az Árpádok kihaltáig; *Sztrokay Antal* pedig emlékbeszédet tartott Gorove László l. tag és *Zsoldos Ignác*z, *Kossovics Károly* r. tag felett.

1842-ben az akadémiai nagy jutalom kiadásánál ez évben a közelebbi hat évi cyclusban megjelent jogtudományi munkákra kerülván a sor: azt megnyerte *Zsoldos Ignác*z »Szolgabírói hivatala«, több évi fáradozás közhasznú gyümölcse, mint a mely e fontos hivatal hatáskörét s eljárásait kimerítőleg adja elő; alapos tudománnyal, tökéletes tárgyszeretel

és szabatos nyelven iratott, s a műszók helyes választása által magát különösen kitünteti. — Jutalomra kitűzetett e pályakérdés: Fejtsék ki jogelméletileg, s mind a honi, mind a külföldi társas-állapotok figyelembevételével, történetileg is: mily befolyással vannak az örökösödési törvények a polgári társaságra s annak jólétére? — azonban eredmény nélkül maradt.

A tagok közül emlékbeszédeket tartottak *Császár Ferencz* gróf Dessewffy Aurél lev. tag és *Tóth Lőrincz* Péchy Imre igazg. tag felett.

Értekeztek pedig: *Lukács Móricz*, *Pauler Tivadar* és *Jászay Pál*.

1843-ban jelent meg első kiadásban »A törvénytudományi műszótár« több évi gyűjtés s összeállítás eredménye. Mily égető szükségét fedezett ez által az Akadémia: bizonyítja azon eredmény, hogy mind ez első, mind az 1847-beu eszközölt második bővített kiadás csakhamar elfogyott. Fontos szolgálatot tett ez által az Akadémia törvénytudományi osztálya a hazai jogirodalomnak s jogászvilágnak. A gyűjtésben s a beküldött anyag vizsgálásában részt vettek az osztály akkor élő összes tagjai, a szerkesztéssel pedig *Perger* s későbbben *Sztrókay* voltak megbízva, ki 1840-ben befejezte a szerkesztést. Az összes példányok régóta elkelvén, az Akadémiában legújabbán tétetett indítvány, hogy a mai igényeknek megfelelő műszótár ügye újból felkaroltassék, s az Akadémia a jogi műnyelv teljességére s tisztaságára azon hatást gyakorolja, melyet tőle méltán elvár a haza.

A tagok közül értekeztek: *Sztrókay Antal*, *Kállay Ferencz*, *Lukács Móricz* és *Zsoldos Ignác* oly érdekes kérdések felett, mint a socialismus és communismus rendszere, a fogházjavítás, az öngyilkosság.

1844-ben: *Szlemenics Pál* folytatta a m. törvények történetét a vegyes házakbeli királyok alatt, s még *Sztrókay Antal* folytatta a szorgalmas és sokoldalú értekező buzgó munkásságát.

Ez évben az 1842-iki nagyjutalmat elnyert munka, *Zsoldos Ignác* »Szolgabirói hivatala« mellett dicsérettel említették az osztály-tagok munkái közül: *Csatskó Imre* »Büntető-

jogi elmélete»; *Császár Ferencz Váltójoga*; b. *Eötvös József és Lukács Móricz Fogházjavítása*.

Pályázatra a következő feladat lett kihirdetve: Fejtessenek ki a polgári törvénykezési eljárások céljai, fajai és kellékei; adassanak elő a hazánkban divatozott s divatozó eljárások, tökélyeik és hibáikkal együtt, figyelemmel a művelt nemzetek törvénykezésére. — Az 1846-ra beérkezett csupán két pályamunka közül 50 arany jutalmat nyert *Telegdi Kovács László* Debreczenben, de ennek műve sem találtatott kiadásra méltónak.

Megjelent Verbőczy Hármaskönyvének magyar fordítása, s ez teljesen elfogyván, következett a második kiadás. A decretumok fordításán még tovább is dolgoztak a vállalkozó tagok, de a kiadás abba maradt.

1845-ben tetemesen növelte az akadémiai munkásságot azon körülmény, hogy az előbb hatóságilag kezelt Marczibányi- és Vitézféle jutalmak az Akadémia kezelése alá adattak. A több év óta benmaradt jutalmak utólag kiadatván, a még 1834-ben kitűzött e kérdésre: Mit jelent a »privilegium« a magyar törvényben s oklevelekben? kik adtak ugyancsak ezek szerint privilegiális leveleket? *Szlemenics* felelt meg, s nyert 200 forintnyi jutalmat.

Megindult és szorgalmasan folytattatott a törvénytudományi műszavaknak újabb munkákból kiszedése, mely a műszótár második kiadásához anyagul szolgált.

Szlemenics Pál befejezte »törvényeink történetének« második részét; *Sztrokay Antalt* ismét ott látjuk az értekezők során, s *Wenzel Gusztáv*, ekkor még thereziánumi tanár, mint vendég lépett fel: a m. városok középkori törvénykönyveinek ismertetésével. Majdan, mint tag, folytatta a jogtörténet mezején termékeny működését.

1846-ik évben B. Dercsényi János külön jutalomtételt hirdettetvén ki, melynek tárgya: a hitbizományok pénzzé változtatásának s az ország szükségei fedezésére fordításának legcélszerűbb módja, s ez eszmének életbeléptetése iránt részletesen intézkedő törvényjavaslat tervezése; e pályakérdésre hat pályairat érkezett, s a kitűzött 100 aranyból 70 aranyat *Keresztúry József*, 30 aranyat pedig *Benczúr János* nyert

meg. E munkák s még *Varga Somái* is, a jutalmazó bárónak kinyomatásra ajánltattak, s együtt ki is adattak, mint a melyek e fontos jogi s egyszersmind nemzetgazdasági kérdést alaposan fejtették meg.

A törvénytudományi osztály pedig az ügyvédreform kérdését tűzte ki ily formulázással: Adassanak elő az ügyvédeknek a bírák és felek iránti viszonyaikban mutatkozó hiányok, melyek az igazságszolgáltatást nálunk nehezítik, s egyszersmind azon mód, mikép kelljen e viszonyokat legjobban elrendezni s az ügyvédi kart a tekintély azon fokára emelni, hogy nemes feladatának kellőkép megfelelhessen. — Az 1847-re kiszabott határidőre 11 pályázó közül (jele a nagy érdekeltségnek, melyet a kérdés felkeltett) a 100 aranyat *Tóth Lőrincz* munkája nyerte meg. Akkor azonban a munka ki nem adathatván: későbbben a Jogtudományi s Törvénykezési tár második kötetében 1856-ban jelent meg. *Benczúr János* 20 arany mellékjutalmat nyert.

Értekeztek a tagok közül: *Zsoldos Ignác*, *Pauler Tivadar*, *Sztrókay Antal*, *Tóth Lőrincz*. *Szlemenics Pál* folytatta a m. törvények történetét az austriai ház alatt Rudolfig.

Elkészült az országos decretumok lehető teljes és hitel es gyűjteménye; továbbá *Szlemenics Büntető* jogának második kiadása.

Ez évben lépett életbe azon intézkedés, hogy az osztályok elkülönzött szakülésekben nyitottak tért a tudományos közlekedésnek, csak a közös ügyek s az általános érdekű közlemények tartatván fel az összes osztályok közös ülésének. Ez intézkedés jó sikert mutatott, a tudományos mozgalom élénkebb lett, az ülések száma is szaporodván.

1847-ben az osztály gondoljai közé sorozta a törvénytudományi műnyelv bírálati átvizsgálását. Az *Értesítőben* megjelentek: a vérség fája negyediziglen s a sógorság fája, *Fogarasi Jánostól*. A műszótár második bővített kiadása megjelent. *Szlemenics Pál* bevégezte törvényeink történetét az austriai ház alatt s így az egész nagy munkát, mely az *Évkönyvek VIII.* kötetének nagyobb részét foglalja el. Nagy szorgalommal összehordott, s azért az Akadémia által méltányolt s kiadott adathalmaz ez, mely arra vár, hogy bele

szellem öntessék; ma már messze túl van haladva az utódok által, kik azonban a fáradhatlan adatgyűjtő s leíró érdemét bizonynyal elismerik s hálával fogadják.

A tagok közül értekeztek még ez évben: *Sztrokay Antal*, *Zsoldos Ignác*, *Pauler Tivadar*, *Karvassy Ágost*, *Szentkirályi Zsigmond* és *Szücs István*.

A nagy jutalmat az 1842—47-ig megjelent törvény- és államtudományi munkák közül *Szalay László* »Státusférfiak és szónokok könyve«, a Marczibányi-jutalmat *Frank Ignác* »Közigazság törvénye« nyerte el.

Az országszerte uralkodó politikai izgalom azonban elvonta a nagy közönség részvétét a tudományos érdekek ápolásától. A Tudománytárnak, melyre az Akadémia ezreket áldozott, pártolás hiánya miatt, megkellett szünni, s az Évkönyvek kiadása is szünetelt. — Kitört a szabadságharc s magával ragadott mindent és mindenkit.

Mindez adatok nyomán nem lehet el nem ismerni, hogy e nemzeti intézet, s nevezetesen annak törvénytudományi osztálya is, felállításától fogva 1848-ig, folyton igyekezett feladatának, tehetsége s anyagi ereje korlátai közt, lelkiismeretesen megfelelni, s a haladás útján járni, különösen pedig a törvényhozásnak is a mindinkább sürgetett s már el nem odázható reformoknál becses anyagot, előmunkálatokat szolgáltatni. Ott látjuk a kitűzött pályakérdésekben, s értekezéseiben az ősiség, az örökösödés, a halálbüntetés, a törvénykezési codificatio közérdekű kérdéseit, a képviseleti rendszert, a hitbizományokat, az ügyvédi reformot, a bírák kötelességeit, az örökváltságot, a büntetőjog elveit, a büntető rendszert s fogházjavítást, a nők jogait sat. s látjuk az Akadémia törvénytudományi osztályát azon kötelessége teljesítésében, hogy a nemzet előtt hordozza a tudomány vezérfáklyáját, előkészítse a törvényhozást s kezet nyújtson a faj szellemi s anyagi jóllétének előmozdítására oly anyag gyűjtése által, melyet az országgyűlések bölcsesége felhasználhasson. Az értekezők figyelme, az Akadémia életének már ez első szakában is, többször fordult azon nagy kérdések felé, melyek az emberiség s a haza sorsára elhatározó befolyással vannak s a törvényhozás legérdekesb tárgyait képezik; e kérdések egymás után találtak fejtege-

tökre és pedig majdnem kivétel nélkül szabad szellemben. Ha e kezdemények részint primitiveknek mondhatók is: vannak egyes munkálatok, p. o. Szemerée a halálbüntetésről, Szalay László, Lukács Móricz, Pauler Tivadar értekezései, hogy másokat ne említek, melyek európai magasabb színvonalon állanak.

Az Akadémia buzó s mindinkább gyarapodó munkásságát hosszasb időre félbeszakította, sőt az Akadémia fennállását is kétségessé tette az 1848—49-iki catastropha.

Tizenegy évig nem volt nyilvános közgyűlése, de folyvást tartotta heti üléseit, s csendben folytatta üdvös, ez időkben tizszeresen üdvös munkálkodását.

1850-től kezdve az akadémiai Értesítők hozzák a nem pihenő s el nem csüggedt tagok munkálkodásainak eredményét, melyekből ez időben az oroszlánrész Pauler Tivadart és Wenzel Gusztávot illeti meg; s még Szász Károly, Csatskó Imre, Karvassy Ágoston neveivel találkozunk leginkább. Pauler főleg a nemzetközi s a büntető jog kérdéseire irányozta figyelmét, s érdekes jellemzéseket adott magyar jogtudósokról, Bencsikről, Szegedyről, Szentiványi Mártonról, Wenzel pedig jogtörténeti tanulmányokat. Ugyancsak Pauler ez időszakban tartott emlékbeszédeket Frank Ignác, Borsiczky Dénes, Szlemenics Pál felett, Toldy pedig Sztrokay Antal életrajzát adta.

A nagyjuttalmat az 1844—53-ig megjelent törvény- és államtudományi munkák közül b. Eötvös József: »A XIX-ik század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra«; a Marczibányi jutalmat Pauler Tivadar: »Jog- és államtudományok Encyclopediája« kapta meg.

Lassankint enyhült a nyomás, az Akadémia óvatos és bölcs vezéreinek, gróf Teleki Józsefnek s gróf Andrássy Györgynek sikerült kieszközölni, hogy az Akadémia 1858. decemberén megtarthassa ünnepélyes közgyűlését, s kiadhassa Évkönyvei kilenczedik kötetét, hírül hozva az éveken át bentartott jutalmak kiosztását, s a kihalt tagok helyeinek újakkal betöltését. Új erővel kiegészítve s gyarapodva, a jó sikernek emelkedett reményével folytatta munkálkodását. Kihaltak ugyan a szomorú tíz év folyama alatt több, magas tehetség vagy szorgalom által kitűnő jogtudós tagjai, mint: Szlemenics, Sztrokay,

Szász Károly, Frank Ignác, Fabriczy Sámuel, de beléptek új, s már az újabb jogtudomány emlőin táplált erők.

Az értekezések becses anyaga ez új tagok részéről azonnal tetemes gyarapodást nyert, s folyton gazdagodott mai napig, míg a régiebb tagok is folyvást buzgó versenyt fejtettek ki. E munkálatok 1867-ig és az Értesítőben, melynek új folyama már a »philosophiai, törvény- és történettudomány közlönye« czimet viseli; 1867-től kezdve pedig, midőn az Értesítő előbbi alakja megszűnt, s ez csupán az akadémiai hivatalos tárgyalások s az üléseken tartott előadások rövid megemlégtetésére s kivonataira szorítkozott, a külön osztályok részére megindított Értekezésekben, az Évkönyvekben, vagy külön kiadásokban is, jelentek meg. Az értekezők során látjuk: *Bartal Györgyöt*, *Récsy Emilt*, *Konek Sándort*, bűnvádi statisztikájával; *Karvassyt*, *Pauler Tivadart*, ki egyéb kitűnő dolgozatai során, 1859-ben, emlékbeszédet tartott gr. Cziráky Antal felett; *Kemény Zsigmond* pedig id. Szász Károly felett.

Az 1854-től 1859-ig megjelent törvény- és államtudományi munkák közül egyiknek sem adatott ki a nagyjutalom, a Marczibányi-jutalmat *Tóth Lőrincz* commentárja nyerte: »Az ősiségi s egyéb birtokviszonyokat rendező nyílt parancs ismeretése s magyarázata.«

1862-től 1867-ig ismét *Pauler Tivadar* s *Tóth Lőrincz*, és még *Szinováczy György*, *Dózsa Elek*, *Trefort Ágost*, *Hoffmann Pál*, *Hornyik János*, *Kallós Lajos*, b. *Kemény Gábor*, *Horváth Boldizsár*, *Suhayda János*, *Urházy György*, *Szilágyi Ferencz* stb. szerepeltek s *Lonovics József* érsek tartott emlékbeszédet id. Majláth György; *Pauler* pedig Récsy Emil felett.

Az említett másik gyűjteményben (Értekezések a társadalmi tudományok köréből) megjelentek, és pedig az I. kötetben (1867—70) *Baintner Jánostól*: a bírósági szervezet; *Szinovácztól*: az uzoratorvényekről; *Ökrösstől*: a törvénykezés reformjai; *Csacskótól*: a büntetésrendszerről általában s különösen a halálbüntetésről Poroszországban; *Tóth Lőrincztől*: Emlékbeszéd Zádor György felett; *Kautz Gyulától*: Jogtudomány és nemzetgazdaságtan.

A II-ik kötetben (1871—74) *Tóth L.* Szemle a jogászgyűlések munkássága s eredményei felett; *Suhayda J.* Emlék-

beszéd Császár F. felett. *Ladányi G.* Modern alkotmányos monarchiai intézmények a középkori államokban. *Hajnik J.* a nemesség országgyűlési, fejenkint való megjelenésének megszűnése; *Matlekovits Sándor*: a részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból. *Beöthy Leo*: a társadalom keletkezéséről.

A III-ik kötetben (1875.) *Pauler*. Emlékbeszéd Csacskó J. felett; *Wenzel G.* Visszapillantás az előbbi m. Curiának 1724—1769-iki működésére. *Konek S.* Bünvádi statisztika. *Apáthy István* A kényszeregyezésről a csödeljárásban.

A IV-ik kötetben (1876—77.) *Wenzel G.* Az összehasonlító jogtudomány és a magyar magánjog; és Az országos jog és particuláris jogok közti viszony hazai jogrendszerünkben; és: Magyarország városjogai a múltban és jelenben. *Tóth L.* A szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság rendszere a polgári törvénykezésben, tekintettel Magyarországra, — s Emlékbeszéd Bertha S. felett. *Jakab Elek.* Emlékb. Szentkirályi Zs. felett. *Zlinszky Imre.* A telekk. intézmény befolyása a tulajdon szerzésre.

Az V. kötetben (1878—79) *Tóth L.* Emlékbeszéd Fogarasi J. felett; *Wenzel G.* A XV. századi tárnoki jog; s »A servitus fumi imittendi« hazai jogunk rendszerében; *Zlinszky Imre* Két legújabb törvényhozási mű ismertetése, a polgári perjog köréből; *Konek Sándor.* 5 év Magyarország bünvádi statisztikájából.

E sorjegyzéket közzétük azért, hogy az értekező tagok tulnyomó gyakorlati irányát megismertessük.

Ismét látszik ez s a többi, névszerint nem említett értekezések tartalmából és pedig nagyobb mérvben mint előbb, hogy a törvénytud. osztály tagjai míg egyrésről egyes fontos jogi kérdések állását mutatták fel az újabb tudományban, s másrésről érdekes jogtörténeti adalékokkal léptek fel, s míg különösen a törvénykezési statisztika *Konek Sándorban* szorgalmas mivelőt s érdekes előadót talált: figyelmeket különösen oda is irányozták, hogy a codificációnak tudományos segélyt s adatokat nyujtsanak, a törvényhozásnak tudományosan átvizsgált s megvitatott anyagot szolgáltatassanak. Értekeztek a büntető jog, a perjog s a magánjog, különösen az örökösödési jog érdekes, napirenden levő kér-

déseiről, a halálbüntetésről, a köteles részről, az uzsora-törvényekről, a párbajról, a törvénykezés s bírósági szervezet reformjairól, a szóbeliség és közvetlenségről, részvénytársasági ügyről, a csődperbeli kényszeregyezségről, telekkönyvi intézményről stb. Ilyenmű, gyakorlati érdekű fejtegetések az újabb időben háttérbe szorították az általános elméleti tárgyakat, bár azokat, az akadémiai munkásság s feladat természete szerint, ki nem szorították. A jogtörténeti fejtegetések folyvást nagy tért foglaltak el.

Ámbár tehát nem mondhatni, hogy az akadémiai munkásság a jog- és törvénytudomány terén szünetelt, sőt azt sem, hogy csökkent volna: hasonlítva mégis a nyelvtudomány, a történettudomány s az archaeologia és a természettudományok mezején kifejtett nagyobb szerű munkássághoz, meg kell vallani, hogy az Akadémia ma már a jogtudomány művelésének nem annyira alkalmas és hivatott helye, mint egykor volt, s hogy legujabban a munkakedv is némileg csökkenni látszott.

Az 1879-iki titkári jelentés a nyilvános közülésen azon sovány eredményt constatálta, hogy a törvénytudomány csak egyetlenegy értekezéssel volt a felolvasások során képviselve holott, mint igen helyesen jegyzi meg, a tudománynak nem szabad lemondani azon befolyásról, melyet az államélet fontos kérdéseinek megoldására van hivatva gyakorolni, kiemelve ezeket a politikai pártszenvédelek s érdekek szűkebb légköréből. És erre több ok volt befolyással.

Az akadémiai ügyrend lényegesen változott; a hat osztályból három lett, a törvénytudományi — előbb külön osztály — összeolvadt a bölcsészeti s történelmi osztálylyal és megszűnt önálló lenni. Ezen összesített második osztályba soroztatnak az összes társadalmi tudományok, s ezek során a törvények elmélete s története, az összehasonlító jogtudomány, a nemzetek joga, a közjog, magánjog, egyházi jog, tehát az egész jogtudomány, s az észjog is, mint a bölcsészet egyik része. De az összesített második osztály számosabb és mozgékonyabb tényezői, a történetbuvárok, archaeologok, a nemzetgazdák és statisztikusok munkálkodásának tulnyomó árjában a jogtudomány kezdett erősen háttérbe szorulni. Ezenkívül külön állandó

bizottságok állítottak fel, u. m. a nyelvtudományi, a történelmi, az archaeologiai, a nemzetgazdasági, a statisztikai, a matematikai s természettani; az akadémiai tudományos munkásságnak, annak kebelén kívül álló, de a bizottságokba behívott erők által is táplált tűzhelyei. Miután a törvénytudománynak nincs ily külön bizottsága, s ez az élettel oly igen összefüggő tudomány ujabban az Akadémián kívül, a jogászegyletekben s jogászgyűléseken kezdett élénk művelésben részesülni a gyakorlati szakemberek, bírák és ügyvédek részéről: meg kell vallanunk, hogy a jogtudomány az Akadémia kebelében ma már aránylag igen jelentéktelen szerepet játszik, noha a fennebb említett okokból igen kívánatos, hogy a tudományok e nemzeti középpontján fontosságához méltó helyet foglaljon el, s hogy különösen azon két magas hivatásának, hogy a törvényhozás előtt, a codificatio terén, a tudomány fáklóját lobogtassa, s hogy a jogtudományi magyar műnyelv meghatározása s megtisztítása körül a vezérszerepet vigye, lelkiismeretesen megfeleljen, és ennek teljesítésére megfelelő czélszerű ügyrenddel s eszközökkel láttassék el.

Az akadémiai törvénytud. osztály életének itt körvonalozott második cyclusában az ezen szakbeli és ugyan 1860—65 években megjelent munkák legjobbjának járó 200 arany nagy jutalom *Deák Ferencz* Lustkandl elleni nagyhirű czáfolatának (Adalék a magyar közjoghoz) íteltetett oda, azon hatalmas, erő- s méltóságteljes polemiának, mely az Akadémia véleménye szerint is, közjogunk alap-elveit oly kristály-tiszta világosságban terjeszti elő, vitás kérdéseit oly meggyőző erővel tárgyalja s fejt meg, hogy a magyar alkotmányos jog nagybecsű katekhismusának tekinthető. Ennek azonban, mint gyűjteményes munkában (a Budapesti Szemlében) megjelent műnek, alapszabályaink szerint, a jutalom ki nem adathatván, ugyanaz *Dózsa Elek* »Erdélyhoni Jogtudományának« adatott ki, mely közhasznu nagy munka világossága, alapossága s kimerítő terjedelme által kitünő; míg mellette dicsérettel említették *Wenzel Gusztáv* Magyar- és erdélyországi magánjoga, *Hoffmann Pál* »Római magánjog rendszere«, *Kerkápoly Károly* »Protestans egyházalkotmánya« s ugyancsak *Dózsa Elek* erdélyhoni reform. egyházjoga.

A következő hatéves cyclusban a nagyjuttalom megosztott *Apáthy István* kereskedelmi jogi commentárja, s *Kautz Gyula* nemzetgazdasági nagy munkája közt, a mellékjutalmat pedig *Hajnik Imre* egyetemes európai jogtörténetének első kötete nyerte el.

1871-ben indítvány tétetvén tudományos kézikönyvek kiadása iránt, az Akadémia ez üdvös vállalata csakugyan életbelépett, s a többiek során nevezetes jogtud. munkák is jelöltettek ki fordításra, u. m. *Maine-Summer* »A jog őskora« *Bluntschli* államjogtörténete; *Todd* parlamenti kormányrendszere Angliában s *Gneist* »Jogi állama« egyenkint remekei a jog- és államtudományi, mélyre ható buvárkodásnak, melyek most már, correct m. fordításban közkézen forognak.

1874-ben, Horváth Boldizsár ajánlatából, száz arany díj tüzetett ki a népbírák alkalmazása, különösen az esküdtszékek intézménye kérdésének elméleti s gyakorlati oldalról és főképpen hazai viszonyaink tekintetbe vételével való megfejtésére. A beérkezett két pályamű közül dr. *Friedmann Bernáté* lett nyertes, mely, a bírálók véleménye szerint, gazdag anyaga s a tárgy minden oldalú megvilágításánál fogva, becses és jutalomra méltó, bár történelmi s irodalmi része inkább csak encyclopedikus becsű, s irálya némi kifogások alá eshetik.

Legfontosabb esemény azonban az Akadémia törvénytud osztályának utóbbi két évtizedi életében a Sztrokay-juttalom megalapítása. 1864-ben jan. 1-jén *Molnár Jánosné*, szül. *Sztrokay Luíza* asszony, lelkes leánya azon *Sztrokay Antalnak*, ki a m. Akadémia felállítása után a törvénytud. osztályba kinevezett tagok közül folytonosan a legbuzgóbbak egyike volt, atyja nevének s emlékének tiszteletére, 1000 arany alapítványt tett oly módon, hogy ez összeg két-két évi kamataiból száz arany a törvény- és államtudományok körébe tartozó megjelent művek vagy kitűzendő pályakérdésekre érkezett s legjobbaknak ítélt pályamunkák jutalmazására fordíttassék, melyeknek abszolút beccsel is kell birniok.

E pályázat élénk mozgalmat keltett s örvendetes eredményeket mutatott fel. Miután első ízben, míg t. i. az első pályakérdésre készülő munkák benyújtási határideje elérkezett, a száz arany az 1864—65-ben megjelent törvénytud. munkák

legjobbikának, és ugyan Pauler büntető jogának adatott ki, melyet a véleményezők tudományos értéke, rendszeressége s nemesen szabadelvű iránya miatt, e kitüntetésre kijelöltek, — azontul folyvást érdekes, korszerű, napirenden levő, s a codificatióknak becses anyagot nyújtó tárgyak lettek feldolgozásra kitűzve és ugyan a jelzálogi s telekkönyvi rendszerek ismertetése s azon kérdésnek megfejtése, hogy hazai jog s birtokviszonyainknak s közgazdasági érdekeinknek, melyik rendszer felel meg legjobban? (1867.); a házasságból eredő vagyoni, s gyámsági jogviszonyok rendezése (1869.); az örökösödési köteles rész kérdése (1871.); a bizonyítás elmélete (1873.); az öröklött és szerzett vagyon közti különbség fentartásának kérdése az örökösödésben (1875.); a perorvoslatok teljes rendszere (1877) s végre: az államszolgálati pragmatika elvei (1879.); mely utolsó kérdés, első ízben sikerre nem vezetvén, újra kitűzetett.

E hét pályázat közül kettőben *Zlinszky Imre* volt a diadalmas versenyző, s egy harmadikban is dicsérő kitüntetést nyert, míg az 1867-iki díjat *Schnierer Gyula*, az 1869-iki *Madarassy László*, az 1871-iki *Grossschmidt (Zsögöd) Benő*, az 1877-iki *Schreyer Jakab* nyerték el.

Zlinszky pályaműve lett nyertes 1874-ben, két pályamű közt, (a bizonyítás elmélete) melyet az akadémiai bíráló, egészben véve, oly monographiának jelzett, mely irodalmunkban maradandó értékű forrásul szolgál; a szerző ugyanis beható tanulmányozása eredményeit az elmélet és gyakorlat jogosult igényeinek megfelelően rakta le művében, a bizonyítási tan minden kérdését alaposan tárgyalja, s műve önálló nézeteket s javaslatokat is tartalmaz. Ugyancsak ő nyert jutalmat négy pályamű között 1875-ben az örökösödési jog azon fontos kérdésében, mely a m. jószágokat két táborba osztotta, t. i. hogy fenn kelljen-e tartani, tekintettel hazánk sajátlagos viszonyaira, az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget az örökösödésben s ha igen, minő alakban? A m. Akadémiának a Sztrókay jutalomra időnkint kitűzött pályakérdéseit, ekkorig, mondhatni, jó siker s örvendetes eredmény koronázta, melynek a jogirodalom barátai méltán örvendhetnek. A pályakérdések szerencsésen voltak választva, s alaposan fejtegetve. A Sztrókay jutalomra beérkezett pályaművekről a bírálók mindenkor

kedvező ítéletet mondhattak. A pályázók többsége lelkiismeretesen nyult feladatához, alaposan, gondosan, szép tudományos készüléttel tárgyalta a feladott fontos kérdéseket, úgy, hogy ha a beérkezett több munka közül bármelyik egyedül érkezett volna is be, jó lelkiismerettel oda lehetett volna neki ítélni a jutalmat.

A hely szükéhez mérve, be kell fejeznem e rövid szemlét a m. Akadémia törvény-tudományi munkásságáról, s még csak a t emlitem, hogy azon mozgalomban, melyet Toldy Ferenczünk indított meg a szerzői tulajdonjog védelme iránti törvény tekintetében s az e célra kiküldött bizottságokban a törvénytudományi osztály is jelentékeny részt vett, s annak tagjai közül különösen Pauler Tivadar, Tóth Lőrincz, s a jogász-nyelvész Fogarasi János voltak megbízva véleményadásra, a többi osztályok tagjaival s a Kisfaludy-társaság küldötteivel egyesülten. Midőn a törvénytudományi osztály kitűnő tagja s az Akadémia mostani alelnöke, egyszersmind hazánk igazságügyi minisztere: alapos reményünk lehet, hogy az Akadémia e régóta sürgetett buzgó óhajtása végre valósággá lesz.

G. Statisztika.

A hazánkban és Akadémiánkban művelt tudományszakok között a legifjabbakhoz tartozik a *statisztika*. Az Akadémiában tartott tudományos előadások során 1859-ben jelen meg először, mikor *Konek Sándor* Magyarország bűnvádi statisztikáját az 1855. 56, 57. években ismerteté.

De csakhamar elfoglalta megillető helyét az Akadémia munkássága keretében; sőt rövid idő alatt olyanná fejlődött, mely még a haza határain túl is becsületes nevet biztosított a magyar tudományosságának.

»A haza úgynevezett statisztikai-viszonyai ismeretének fontossága — olvassuk az 1860-iki nagygyűlés elé terjesztett főtitkári jelentésben — ma már annyira el van ismerve, hogy minden művelt államban egyesületek és állami intézetek fáradoznak ez ügyben. Az új idők intézvényei sok forrást nyitottak meg e szaknak, mely most már tudomány rangjára emelkedett; de annak nem szabad pusztá számtáblákból állania: a számok a természetismétől, az ethnographiától, historiától, sőt a psychológiától is nyernek tartalmat és életet, minél fogva a statisztikát a bureaunk anyaggal támogatathatják ugyan, de azt megalkotni csak tudósok, még pedig hazai tudósok vannak hivatva. E viszonyokat t. i. nem csak számba venni, de érteni is kell: s így a statisztika tisztán nemzeti tudomány úgy, mint a nyelvtudomány. A statisztikának nem szabad a politika szolgálojának lenni, hanem egyik vezetőjeül van hivatva, s e gyakorlati fontosságán felül nevezetes segéde a természettudománynak is.« Ennek művelése, a nemzeti önismeret e gazdag forrásának megnyitása végett egy külön állandó *Statisztikai Bizottság* alakíttatott (1860.), oly czélból, hogy az adatok beszerzésében, összeállításában, értelmezésében, más államokéval összehasonlításában s minden factor tekintetbe vételével feldol-

gozásában járjon el s így megvesse alapjára magyar statisztikának.

A bizottság legelőbb is az adatok gyűjtéséről gondoskodott, s ez irányban az egyházi hatóságokat, a társulatokat és intézeteket, utóbb a világi hatóságokat is felkérte. Különösen az első segedelmével végrehajtandó új népszámlálást tervezett.

Azonban hazánk ez időbeli közigazgatási viszonyainak ingatagsága az adatgyűjtésnek nem kedvezett, s így a bizottság a közigazgatási organumok által nem gyámolítottatott. Eddigi munkálkodásának eredményeit e szerint a bizottság leginkább az egyházi megyék, társulatok, tan- s más intézetek előljárói szíves készségének, adatgyűjtésének köszönheti. Munkálatainak eredményeit a »Statisztikai Közlemények« című közlönyben hozta nyilvánosságra, melyekben a népességi, földterületi s adóviszonyok, a bűnvádi, újonczozási, gazdasági, erdőszeti, bányászati, közegészségi stb. állapotok ismertetéséhez *Galgóczy Károly, Hunfalvy János, Konek Sándor, Lónyay Menyhért, Weninger Vincze, Faller Gusztáv, Glatter Ede s Tormay Károly* járultak. A népszámlálási adatokat a római kath. egyházfőnökök, egynek kivételével mind, a többi egyházkerületek csak egy részt küldték be. A bizottság különösen hazánk forgalmának és kereskedelmi viszonyainak tüzetes megismertetésére tett intézkedéseket. Időről időre a külföld rokon-viszonyait is tanulmányozá.

Minél tovább haladott elő a bizottság munkálataiban, annál inkább meggyőződött arról, hogy az ország összes statisztikai viszonyait feltűntető adatok megszerzésére csak elegendő anyagi és szellemi erővel rendelkező, kormányi tekintéllyel felruházott *országos statisztikai hivatal* volna képes. Ennek felállítását az Akadémia (1863.) a Helytartótanácsnál kérelmezte. Ez ügyben megindultak ugyan a tanácskozások és tárgyalások; de eredményre nem vezettek. Mindazáltal a bizottság, a mennyiben a viszonyok engedték, folytatta tevékenységét. És hogy e téren is hazánknak Európa színe előtt súlyt kölcsönözzön, az 1864-ben Berlinben tartott nemzetközi statisztikai congressusra *Weninger Vincze* lev. tagot küldé, mint az Akadémia képviselőjét.

1865-ben a bizottság működési körét jelentékenyen

szélesbítette, a mennyiben „*statisztikai és nemzetgazdasági bizottsággá*» alakult és miután a »Statisztikai Közlemények«-ből hat kötet megjelent volt — »Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények« czim alatt új folyamat indított meg, melyből 1872-ig nyolcz kötet jelent meg.

E közben (1867.) az önálló magyar kormány visszaállítása után, a földmivelési-, ipar és kereskedelmi miniszterium sietett az Akadémia régi óhajtását teljesíteni, és külön statisztikai osztályt állított fel a saját kebelében, oly czélból, hogy a statisztikai anyag gyűjtését és közzétételét eszközölje, míg tudományos feldolgozása ezentúl is az Akadémia feladata maradt.

Itt a szakférfiak munkássága nemcsak a bizottság közlönyében*) talált tért. 1867 óta huszonegy önálló dolgozat jelent meg az »Értekezések« során, *Galgóczy Károly, Kautz Gyula, Keleti Károly, Konek Sándor, Matlekovics Sándor* tagoktól, *Láng Lajos, Vécsey Tamás, és Weszelovszky Károlytól.*

Az Akadémia pályadíjai is, melyeket a Fáy-, Dóra-, Gorove-alapítványokból e célra hirdetett, nagy hatással voltak a nemzetgazdasági irodalom emelkedésére,**) nem említve, hogy az Akadémia nagy díját is 1872-ben egy társadalmi statisztikai munka: *Keleti Károly* »Hazánk és népe« nyerte meg.

Legszebb diadalát ülte egyébiránt az ifjú tudomány hazánkban az által, hogy a IX. nemzetközi statisztikai congressus a magyar fővárosban volt megtartva, és úgyszólván Akadémiánk falai között folyt le, ez engedvén át egész épületét e célra. Mellözve a külső fényt és ünnepélyességet, mely e nemzetközi találkozáshoz fűződött, reánk nézve itt fontosabb a külföldi legkiválóbb szaktekintélyek azon nyilatkozata, hogy soha még statisztikai congressus, tudományban ennyire előkészítve nem volt; e munkásságban pedig Akadémiánk számos kiváló tagja osztozott.

*) 1877 óta »Nemzetgazdasági Szemle« czim alatt évnegyedes folyóirat, mely 1880-ig jelent meg.

**) Két jutalmazott pályamunkát maga az Akadémia adott ki: *György Endre* és *Matlekovics Sándor* munkáit a vasuti külömbözeti árszabályokról (1875. 1876.)

H. A nemzetgazdasági tudomány. *)

»A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története« című s az Akadémia által 1868-ban a Fáy-alapítványból koszorúzott pályaművében *Kaucz Gyula* helyesen jegyzi meg, hogy »a nemzetgazdasági szakirodalom hazánkban csak a jelen század második negyedében, jelesül gróf *Széchenyi* nagyszerű és nagyhatású kezdeményezése folytán, indult élénkebb fejlődésnek.«

Ez élénkebb fejlődés pedig összeesik nemcsak Akadémiánk keletkezésével, hanem kiválóan fokozódott vezérfiainak öntevékenysége által. Két elnöke, gróf *Dessewffy Emil* és még inkább gróf *Lónyay Menyhért* épp a nemzetgazdasági tudomány terén szereztek legszebb babérait, itt örökitette meg nevét a kezdetben idézett *Kaucz*, ez irányban gazdagította meg irodalmunkat *Trefort Ágoston* és részben *Csengery Antal*, járultak munkásságukkal *Karvassy* és *Weninger*, nem említve egész díszes sorát a fiatalabb erőknél, kiknek működésök egy részével alább fogunk megismerkedni.

A nemzetgazdaságtan irodalma nálunk, keletkezésétől fogva — mint tudvalevő — 1848-ig szoros kapcsolatban állt a politikai nagy napikérdésekkel. Ezt az egész időszakot, az Akadémia alapításától kezdve, gróf *Széchenyi István* kimagasló irodalmi működése tölti be, kinek munkássága, szoros értelemben, kívül esik ugyan az Akadémia körén, »Hitel« című 1830-ban megjelent művét sem véve ki, melyet az Akadémia megjelenése után 15 évvel a Marczibányi-féle nagy jutalommal tüntetett ki.

Inkább a politikai és társadalmi cselekvésnek, mint a tudományos irodalom fejlesztésének volt ez korszaka. Az Akadémiának félszázaddal ezelőtt megállapított első ügyrendében

*) Keleti Károly r. tagtól.

helyet foglalnak ugyan a Nyelvtudomány, Philosophia, Történettudomány, Mathesis, Törvénytudomány és Természettudomány, de a nemzetgazdaságtant, és a mi ezzel összefügg, a pénzügytant és statisztikát a magántevékenység számára tartották fenn. Nem is volt sem a helybeli, sem a vidéki tagok közt hosszú időn át senki, a ki hivatásszerűleg foglalkozott volna a nemzetgazdaságtannal, s Ercsei Dániel, a kit 1836-ban szólított ki a halál a tagok közül, ép oly bölcselkedő volt, mint később Magda Pál.

Az első mozzanat öröndetes jele gyanánt kell azért tekintenünk, midőn a korszerű eszmék figyelembevételére az Akadémia oly határozatot hozott, mely szerint a pályakérdések kitűzése szempontjából kötelesek voltak a tagok a saját osztályaikhoz tartozó jelenségeket számbavenni s azokra 1832 óta felügyelni. Az alapszabályok 4. pontja a jutalomkérdésekről szól, s az 5. a tudományos utazásokra vonatkozott, de kizárólagosan a nemzetgazdaságtan kedvéért nem történt semmi, s csak 1836/7-ben reflectált egyik kis gyűlés a VII. nagygyűlés azon határozatára, hogy a megirandókul czélba vett tudományos művek között a hatodik esztendőre egy nemzetgazdaságtanra kerüljön a sor. »Nemzetgazdaságra (Staatwirthschaftslehre), melynek a nélkül is honi nyelvünkön teljes hiányával vagyunk« — úgy mond a jelentés. — »Ezen tekintetben Say és Mac Culloch nagyhirű és nagyérdekű munkáik ajánlatnak például. »Ezen, ránk nézve igen szükséges és hasznos munkára a küldöttség 30 ívet s jutalmul 100 aranyat ajánl.« Fel is volt terjesztve ezen javaslat a nagygyűlésnek, de az 1837-re halasztatván, valósítva többé nem lett.

Az az egy-két értekező, a ki szavát felemelte, csak érintette a közgazdaságot; ilyen volt Győry Sándor »A Duna regulázásáról« írt művével, melyet 1833-ban az Akadémia Évkönyveinek II. évfolyamában adtak ki.

Az 1838-iki árviz szolgáltatott alkalmat gróf Andrassy György gömör-vármegyei főispáni helytartónak, »hogy székébe történt ünnepélyes beiktatása emlékezetessé és hasznossá is tétessék«, e tekintetben két szakszerű pályakérdést tűzött ki, s az elsőre »Mi károkat tett a Duna legrégibb idők óta Magyarország városaiban, u. m. Pozsony, Győr, Komárom, Esztergom

Vác s kiváltkép Budapesten stb., az első műnek 100, majd 50 és 30 db. arany jutalmat ajánl, a másodikra »Mi lenne a legcélszerűsabb építési mód Pest és Buda városaiban, hogy azok az ideihez hasonló rendkívüli, de ismét történhető áradás által rom s dűledékké ne váljanak? hasonlóképen 200 db. aranyat tűzött ki, s elintézését a m. t. Akadémiára bízta; de sikert nem aratott, mert a beérkezett hat mű egyike sem íteltetett jutalomra érdemesnek.

Ez időtájban a tudomány már nem csak a nemzet köz-tudatába szivárgott be, hanem egyik létfeltételeül kezdett helyet foglalni, s az eseményekben gazdag évek alatt mindez oly lázas gyorsasággal történt, hogy az Akadémia a közgazdasági kérdéseket a hivatalos formákkal járó lassúság miatt sem vehette fel programjába.

A gróf Andrássy György említett ajánlatán kívül a Gorove László által saját maga és Lajos meg Károly két öcsce nevében tett 1000 frtnyi alapítvány esedékes kamatai kiosztásánál is volt némi tekintet a nemzetgazdaságtanra, a mennyiben az alapítólevél c) pontja megengedi, hogy »ha az első négy év leteltével erkölcsjavító legjobb művet nem jutalmaznának, a 200 frtnyi összeget oly magyar könyvnek fizessék ki, a mely a a magyar mezőgazdaság előmenetelére jótékony befolyással birt.«

A Marczibányi-féle díjban legelőször 1845-ben részesítettek idevágó munkát, a Balásházy János »Tanácsolatok a mezői gazdaság körében« cím alatt kiadott könyvet, a mely még 1829-ben jelent meg. Szinte természetes s az ország közgazdasági viszonyaiból foly, hogy az első nemzetgazdasági irodalmi termékek annak úgyszólván csak egyik ágára, t. i. a mezőgazdaságra vannak kiválóbban tekintettel. Csak később ölelték föl az összes közgazdasági tért, s itt hosszabb időn át a német Liszt Frigyes eszméi valának irányadók.

Az akkortájt tartott akadémiai értekezések, melyekre némi súlyt fektethetünk:

Kállay Ferencz, r. t. »A földbirtoki viszonyokról, különösen Angliában, Francia- és Magyarországbán.«

Fogarasi János, r. t. székfoglalója: »A hitelintézetek szelleméről és befolyásáról.« (1842.)

Győri Sándor r. t. »A nemzeti gazdaság rendszereiről« és »A status erő elemei.« »A pénzkérdés.«

Lukács Móricz l. t. »A városok elrendezéséről« s »A socialismus és communismus rendszereiről.«

Hetényi János: »A társadalmi élet szépségéről.«

Gr. Dessewffy József: »Bártfai levelek« és »A Hitel című munka taglalata.«

A fennebb említett jutalmakhoz járult 1846-ban a báró Dercsényi János pályakérdése, 70 és 30 db. arany, ekképen szerkesztve:

»a hitbizományok pénzzé változtatásának s az ország szükségéi fedezésére fordításának legczélszerűbb módja s az eszmének életbeléptetése iránt részletesen intézkedő törvényjavaslat tervezése,« a mely kérdést Keresztury József és Beniczur János sikerrel oldottak meg s a harmadik pályázó, Varga művét ki is adták.

Feltűnő, hogy az Akadémia megnyitó közülésein, egész 1847-ig, az elnökök megnyitó beszédeikben az anyagi érdekek hangoztatása nem fordul elő. Gróf Teleki József és gróf Széchenyi István is, a kik 1844. óta felváltva tartották beszédeiket, az előre való törekvés, a közművelődés, hazafiság, nemzeti nyelvünk fejlesztése stb. mellett buzogtak, majd az önbizalomra mutattak rá, hogy a magyar ne hagyja el magát. Ki az elnöki beszédben némileg másra is kitért, az az 1847. decz. 23. tartott XVI. közülésen Fáy András volt: »Különösebben újabb korunké azon érdem, hogy a tudományos nyomozások és buvárkodások kivívásait, az élet sokoldalú viszonyaiba viszi által, minélfogva a tudományok valódi mestereivé válnak az életnek. Míg a lángelméknek a szunyadó századok költőgetőjének egy része a tudások terein tesz újabb meg újabb foglalatásokat, másik része ezen foglalatásokat az élet sokféle használatában teszi az emberiség közbirtokaivá. Így nyert az emberiség az iránytűben biztos kalauzt a megmérhetetlen tengereken, így teszi a gőz szomszédokká, sőt alakítja egy családdá a legtávolabb fekvő nemzeteket, így szökell fel gyárakban, hutákban, bányákban és egyebütt az emberi korlátolt erő szinte bámulandó óriási hatalomig; így használja fel az ipar és forgalomnak minden ága, mindinkább nagyobb tökélyre a természetnek felfede-

zett titkait.« Ma semmitmondó közhelyeknek tekinthetjük e szókat, melyek akkor nagy látkört tanúsító, úgy szólván, először kimondott igazságokat hoztak a közönségnek tudomására.

Csak keserőséggel emlékezhethünk vissza az ötvenes évek állapotára. A nemzetgazdaságtanra ki gondolt volna a német tankönyvek magyarázóin kívül egyetemünkön s a jogakadémiákon egész 1861-ig, mikor az Akadémiában a statisztikai bizottság megalapíttatott, melynek közlönye 1865-ben a nemzetgazdaságtant is felvette programjába. És még is gondoltak, mert épp ez évek alatt került felszínre egy új jutalomtétel, t. i. Balogh Pálé, ki 45 magyar hölgy útján 135 db arany díjat biztosított tíz évre az Akadémia által megírandó népszerű kézikönyvek díjazására. Midőn 1859-ben a harmadik tétel következett, egy megírandó »Népszerű Nemzetgazdaságtanra«, az adakozók száma 48 s az aranyok 144 db. tettek, s dr. Karvassy Ágost budapesti egyet. jogtanár lett nyertese, kinek munkáját 1867-ig, mint tankönyvet, széles körben használták s az három kiadást ért.

Az Akadémia kiadványai közül az »Értesítő« 1840. óta, s a már 1834-ben megindított »Tudománytár« számos becses dolgotat közölt, ez utóbbi művek XII. kötetében jelent meg Trefort Ágosttól »A nemzeti gazdaságnak rendszere« is.

Az értekezések II. osztálya, tudvalevőleg a bölcsészeti, társadalmi és történeti tudományokat öleli fel, melynek 2-ik osztálya a társadalmi tudományok köréből merít s igen becses értekezéseket tartalmaz.

Ónálló művek, melyek csak részben részesültek az Akadémia támogatásában, ez időből a következők:

Sárváry Antal: »A politikai gazdaság nemzetgazdasági rendszere«. Kőszeg, 1843. Liszt után.

Hetényi, Király és Ploetz: »Robot és dézma«. (Pályamű.) Pest, 1845.

Keresztury, Benczur és Varga: »A magyarországi hitbizományok átalakítása«, Pest, 1847.

Brunek: »Robot és dézma«. Pest, 1846.

Szokolay: »Czéhek és iparszabadság«. Pest, 1846.

Dercsényi: »Tanulmányok a communismus egy humanus ellenszeréről.« Pest, 1846.

Gróf Dessewffy E.: »Magyar vám és kereskedési ügy.« Pest, 1847.

Lónyay M.: »Hazánk anyagi érdekei.« Pest, 1847.

Lónyay M.: »Közügyekről.« 1863. — és ugyan Lónyay Menyhért nagyszabású műve a »Bankügy«, csak személye által áll kapcsolatban az Akadémiával, különben államférfiai gazdag tapasztalatainak és közvetlen tevékenységének gyümölcse. Számos értekezés jelent meg az Akadémia kiadásában, de melyeket egyenkint felsorolni messze vezetne. Az értekezők nevei közül kiemelhetők, mint gyakrabban jelentkezők: Kaucz, Konek, Weninger, Keleti, Szathmáry K., Szinovác, Hunfalvy János és többen.

Valódi lendületet nyert a magyar nemzetgazdasági irodalom azon számosabb és részben tekintélyes összegű pályadíjak által, melyek az Akadémia rendelkezésére állottak, s legnagyobb rész pályakoszorúzott, nagyobb szabású műveket eredményeztek.

Az oroszlánrész itt Kautz Gyula rendes tagot illeti, ki a legtöbb díjat nyerte.

Érdekesnek látszik a pályakérdések felsorolása, mert bennök tükröződik az Akadémia tevékenységi iránya, mely a tudomány előbbrevitele mellett mindannyiszor gyakorlati, a haza egy-egy közgazdasági baját orvoslandó, vagy valamely homályos állapotot kiderítendő kérdésre vetette a fősúlyt.

Igy az első magyar biztosító társaság 1000 frt jutalmára kitűzetett ezen kérdés: »Minő hatást gyakorol Magyarország anyagi fejlődésére, névszerint mezei gazdaságára, iparára, kereskedelmére a birodalom határain fennálló vámvonal?« — Beérkezett 3 pályamű közül elnyerte Kautz, egyértelmű ítélet folytán.

Ujabb kérdés volt: »Kivántatik oly munka, mely a múlt század végétől a jelen ideig hazánkban uralkodott nemzetgazdasági nézeteket, ezek fejlődése történelmét, és közviszonyainkra gyakorolt befolyását kimerítőleg adja elő.« Jutalma a Pesti Hazai Első Takarékpénztár részéről a »Fáy András alapítvány« alapító levele értelmében 1500 frt. Elnyerte 1867-ben Kautz.

1867-ben a Marczibányi 50 arany mellékjutalmat ugyan-

csak Kaucz Gy. r. t. »Nemzetgazdaság és Pénzügytan« című műve kapta. Dicséretet nyertek Weninger »Politikai számtana«, Konek »Statistikája«, Szathmáry Károly »Az Alföld és Fiume« cz. munkái.

1868-ban a törvénytud. osztály kitűzi a Fáy-féle 1500 frtos pályadíjat e kérdésre: »Fejtsék ki fővonásokban az anyagi érdekek előmozdítására célzó egyesületek és intézetek állása, szervezete és hatása a közgazdasági életre Európa művelt államaiban.« Elnyerte 1870-ben Kaucz.

Ugyanekkor kitűzetett a Dora Szilárd-féle 50 aranyra: »Fejtsék ki főbb vonásokban a magasabb kereskedelmi szakoktatás feladata.« Első esetben eredmény nélkül maradt; később 1871-ben másodszori kitűzésre Matlekovics Sándor nyerte el.

1872-ben a társadalmi tudományok terén 1866—71-ben megjelent művek közül fele részben Keleti K. »Hazánk és Népe« című művének adta ki az Akadémia a nagyjutalmat.

1872-ben a Dora Szilárd-féle 50 arany díjra kitűzetett: »Fejtsék ki elméletileg és gyakorlatilag, mily szempontból ítélendő meg a vasuti szállításnál az úgynevezett differentialis (különbzeti) tarifák jogosultsága és hatása, s mely irányban lennének e tekintetben reformok eszközzendők a fennálló tarifákban.« Ezt elnyerte György Endre.

1872-ben a Fáy-féle 3000 frt díjat: »Magyarország saját-szerű viszonyainak tekintetbe vételével irassék egy mezőgazdasági vízműtan« stb. — Kvassay Jenő nyerte el.

1873-ban Lónyay M. gróf 100 aranyat tűzött ki e kérdésre: »Adassanak elő a keskenyágású vicinalis vasútak építése és hatása körül nyert legújabb tapasztalatok.« Elnyerte 1874-ben Szabó Gyula, m. k. József-műegyetemi tanár.

Ugyanakkor tűzetett ki a Dora-féle 50 arany e kérdésre: »Adassék elő a börze nemzetgazdasági jelentősége« stb., melyet D. Matlekovits Sándor nyert el.

A Fáy-féle 3000 frtra kitűzetett 1873-ban: »Adassék elő a bankrendszer, különösen a jegybank és annak hatása a pénzforgalomra és hitelre általában.« Az egész díj ugyan ki nem adatott, de Beöthy Leo tiszteletdíjban részesült, megosztva azt Konek statistikájával.

1873-ban tűzetett ki a Vitéz-alapból is 40 db. arany e kérdésre: »Irassanak le Magyarország köszéntelegei tudományos és iparos tekintetben a jelen kútforrások alapján.«

1874-ben a vasútak társulati kezelésének és az állam kezelése alá vételének előnyei és hátrányai voltak tárgyalandók, mely kérdéssel a Dora-alap 100 aranyát elnyerte Tóth Károly, m. k. vasúti felügyelő.

1876-ban a Fáy-alapból 3000 frt tűzetett ki e kérdésre: »Adassanak elő, kellő szabatossággal kifejtve, a nemzetgazdaság és pénzügy jelen állása szempontjából megbírálvá, a művelt államokban fennálló adórendszerek, tekintettel azon tanulságokra, melyek azokból hazai adórendszerünk javítására nézve vonhatók«; mely kérdésre nagy szabásánál s a megoldásra fordíthatott rövid időnél fogva a határnapra nem érkezett be pályamunka.

A Lévy-alapból hirdetett pályázatot Kilényi Hugó nyerte a következő kérdés megoldásával: »Léteznek-e valóban ama veszélyek, melyek a közhiedelem szerint a magyar földművelési terményeknek, különösen a gabonának kivitelét a legközelebbi jövőben fenyegetik? Ha igen, melyek azok, és mily eszközök által lehetne azoknak elejét venni?«

1880-ban nyílt pályázatot hirdet az Akadémia a mezőgazdaság köréből vett bármely korszerű feladat tudományos megoldására.

A statistikáról szóló fejezetben már említett »statistikai és nemzetgazdasági bizottság« még külön irányban fejtett ki tudományfejlesztő és az irodalmi működést előmozdító tevékenységet az által, hogy fölhasználva a b. Wodianer által nagylelkűen följajánlt ösztöndíjat, abban két éven át Dobner Rezső, kettőn át György Endre tehetséget tanúsító ifjakat küldötte külföldi egyetemekre. Tanulmányaikat ez ösztöndíjasok a bizottság javaslatai értelmében voltak folytatandók s haladásukról jelentést tartoztak tenni. Mindkettő azóta irodalmi tehetségeinek ismételten adta jeleit, bár munkáik, mint Dobneré »A kataszterről«, Györgyé pedig »Keletre Magyar« nem az Akadémia kiadásában jelentek meg.

Az államtudományok osztályának védszárnyai alatt jelent meg Hunfalvy Jánosnak három kötetes nagy műve:

»A magyar birodalom természettani viszonyainak leírása«, mely a földrajzról szóló fejezetben lőn méltatva.

Ujabban pedig a nemzetgazdasági bizottság elnökének, gr. Lónyay Menyhértnek lelkes buzdítása folytán nyilvános értekezési üléseket tart, melyeken közvetlen érdekű és nagyfontosságú közgazdasági kérdések szoktak megvitattatni. Ezek egyike volt például a colonisatio kérdése, mely először Keleti, utóbb Kerkápoly bevezetése után élénk eszmecserét, a nemzetben pedig élénk viszhangot költött.

Ily működés mellett remélhető, hogy már legközelebb mesének fog feltűnni az 1878-iki közgyűlési jelentésben még joggal elmondhatott azon állítás, hogy »... alig csalódunk, ha azt állítjuk, hogy a közszellem tájékoztatlansága sehol sem nyilvánul oly feltűnően, és a tájékoztatlanság következményei sehol sem érezhetők annyira, mint a nemzetgazdaság terén.«

Az Akadémia tudományos és irodalmi működése lelkiismeretesen hozzájárult e tájékoztatlanság megszüntetéséhez.

I. Hadi tudományok.

Gróf Festetics László 1826. június 27-én kelt s a nádorhoz és az ország rendeihez intézett levelében, kijelenté, hogy azon esetre, ha ő felsége a M. T. Akadémiát, az elébe terjesztett planum szerint megerősítendi, 10,000 pengő forintot alapít, azon kijelölt czállal, hogy annak 600 forintnyi évi kamata az Akadémia matematikai osztályához tartozó oly rendes tagnak fizetésére fordíttassék, [»kinek tiszte legyen, a Társaság felügyelete alatt, az angol, francia, német, muszka stb. európai nemzeteknek a hadi tudományokról szóló érdemes munkáikat magyarra fordítani, s a külföldieknek azon tárgyról szóló új találmányaikat megismertetni, és általában a hadi tudományokat hazánkban s magyar nyelven művelni.«

Az Igazgató Tanács csak 1838-ban nevezett ki a »hadtudományban« rendes tagot, *Tanárky Sándor* nyugalmazott őrnagy személyében. Ez azonban, mielőtt munkásságát megkezdhetné, már a következő esztendőben elhunyt. Helyébe (1840.) *Kiss Károly* nyugalmazott kapitány neveztetett ki, és székfoglaló értekezésében e kérdést fejtegeté: »Mi okozta a francia köztársaság harcnyereségeit, győzelmeinek mi adott oly hatalmas befolyású sikert?« Együttal megkezdé a Tudománytárban a »hadi literaturai szemlét,« (1840—6) és 1842-ben kiadta Hadi műszótárát.

1844-ben a matematikai osztályban külön *hadtudományi alosztály* szerveztetett; ebbe *Korponay János* granátos főhadnagy és *Mészáros Lázár* alezredes levelezőtagnak megválasztattak.

Ez időben (1841—45.) fordította le *Kiss Károly* az Akadémia megbízásából *Károly* főherczeg nagy munkáját: »A strategia elvei.« És *Korponay* egy »Hadi földleirást« dolgozott ki. Munkásságuk nem szorítkozott elméleti tárgyakra. Gyakorlati fontosságú kérdésekre is irányozák a figyelmet.

Igy p. o. 1845-ben Korponay a magyar ujonczozási módszerről és annak hiányairól értekezett.

Az 1846-ik évben az Akadémia elhatározá, hogy minden harmadik esztendőben, hadtudományi pályakérdés fog, ötven arany jutalomdíjjal, kitűzetni. »Teljesen meg lévén győződve — olvassuk a titkári jelentésben — e tudományszak főbenjáró fontosságáról a nemzetek élete s fönnmaraadása körül, az Akadémia e, bár kisded, kezdettel a hadtudományoknak honunkban felvirágozására ohajt hatni. Az első jutalom-hirdetés a jövő évben esendik meg. Aldja meg a magyarok Istene jó sikerrel ez ügyet!«

Es csakugyan 1847-ben megtörtént a jutalom-hirdetés. Az Akadémia a következő kérdést tűzte ki: »Minthogy hazánkban az eddigi felkelési rendszerre alapított honvédelem magas hivatásának többé meg nem felel, adassék elő: a nemzet átalakulásának e korszakában mikép lehetne a honvédelmet a mostani hadak és harczviselés elveihez alkalmazva legszembetünőbben felállítani?«

Az események saájtszerű találkozása — egyúttal annak bizonyítéka, hogy az Akadémia mindig hű tolmácsa volt, saját körében, a nemzet aspiratióinak — e kérdés kitűzése a függetlenségi harcz előestéjén, mikor a nemzet dicső hadi tetteivel felelt meg arra.*)

A függetlenségi harcz elnyomása utáni időkben a hadtudományi alosztály megszűnt ugyan, de *Kiss Károly* ezentúl is buzgón töltötte be feladatát. Még az 1850/1 években is olvasott fel az Akadémiában hadtudományi értekezéseket, melyeknek tárgyát részint az általános hadi-tudományból, részint a régibb magyar történet nagy hadi-eseményeiből vette. És megélhette Károly főherczeg stratégiájának megjelenését. (Három kötet. 1861—63.)

Halála után (1866.) a hadtudományi rendes tag helyét nem töltötte be az Akadémia. De immár tanácskozások indultak meg a hadtudományi alosztály felelevenítése érdekében, oly czélból, hogy a hadi tudományok is elfoglalják az Akadémia munkásságában megillető helyöket.

*) Mint az 1858-ik évi nagygyűlésen bejelentetett, pályamunka egy sem érkezett be e kérdésre.

J. Mennyiségtan és természettudományok.*)

A M. Tud. Akadémia fennállása első évtizedeiben a matematikai és természettudományok terén kifejtett működésének súlypontját az ide tartozó ismereteknek magyar nyelven való terjesztésére fektette, és alig egy évtizede, hogy újabb alapszabályai értelmében kiváló feladatának tekinti a matematikai és természettudományok buvárló művelését és fejlesztését is.

Ha figyelembe vesszük azon föltételeket, melyek teljesítése a szóban forgó tudományok beható művelését lehetővé teszik, és azokkal szembeállítjuk azon körülményeket, melyek között Akadémiánk működését megkezdé és évtizedeken át folytatá, akkor világos előttünk, hogy munkásságának kiindulópontja nem is lehetett más, mint a melyet tényleg választott és évtizedeken át követett.

Az *iskola* és az *egyetem* képezi a termőföldet, melyben a tudományok csirát hajtának és gyümölcsöt teremnek. Az *Akadémia* nem termő földje, hanem emporiuma a tudományoknak; a hol tehát az iskola és az egyetem évek hosszú során súlyos fogyatkozásokban szenved, ott az Akadémia működése csak szűk körre szorítkozhatik.

Már pedig ismeretes dolog, hogy azon időtájban, midőn a M. T. Akadémia megalakult, sőt még jóval később is, iskolánkban a matematikai és természettudományok igen alárendelt szerepre valának kárhoztatva, s hogy magán az egyetemen, akkorában az egyetlen országos főtanintézeten, e tudományok virágzó állapotnak épenséggel nem örvendének. Ott, hol a felsőbb mennyiségtan rendes tanszékre nem is lőn méltatva (csak egy rendkívüli tanár által vala képviselve), hol a természettudományi szertárak és laboratoriumok beruházás és helyiség tekintetében folytonos inséggel küzdének, s hol, ezen

*) Sztoczek József r. tagtól.

kivül, a különböző tudományszakok megkívántató számú tan-
erők által nem valának képviselve, — ott a tudomány erőteljes
fejlődésnek nem indulhatott, és ezeknél fogva az országban a
mathematikai és természettudományok terén valódi tudomá-
nyos élet lendületet nem vehetett.

Csak a 60-as éveken túl javúl e téren iskoláink állapota,
és csak ez időtől fogva emelkedik immár nem egyetlen egye-
temünkön, hanem egyetemeinken a mathematikai és természet-
tudományi oktatás színvonala, és gyarapodik egyszersmind
azon férfiak száma, kik nem pusztá kedvtelésből, hanem hiva-
tásból szakszerűen foglalkoznak a szóban forgó tudományokkal

Igen természetes tehát, hogy ugyanez időtől kezdve
tágul Akadémiánk működési köre is, és emelkedik munkássá-
gának színvonala.

Ezeket előrebozsátva, legyen a következő sorokban Aka-
demiánk eddigi működése a mathematikai és természettudo-
mányok terén néhány jellemző vonással vázolva, és annak irá-
nya, példakép, egyes dolgozatok és önálló munkák tartalmának
fölemlítésével megvilágítva.

Az első évtizedekre terjeszkedő működés súlypontját ter-
mészetrajzi dolgozatok képezik, melyek nagy része hazánk
természeti viszonyainak földerítésére értékes adatokat szolgál-
tat. Az e célra irányzott munkálkodás sikerét jelentékeny
mértékben előmozdítá az 1860-ki évben megalakult mathema-
tikai és természettudományi bizottság, melynek közleményei
eddigelé 16 kötetet képeznek. Megemlítésre méltó, hogy e
bizottság kebeléből indult ki az ország meteorologiai viszonyai
megfigyelésének rendszeresítése, és hogy e bizottságból rajzott
ki a jelenleg elismerésre méltó sikerrel működő országos mete-
orologiai intézet.

Szűkebb határok között mozog az említett évtizedekben
a mennyiségtani, természettani és vegytani munkálkodás, mely
azonban — különösen az első évtizedben, midőn a mennyiség-
tan-termesztudományi osztály tagjai legnagyobbbrészt mér-
nökök és orvosok valának — támogatást nyert a mérnöki és
orvosi tudományok gyakrabban fellépő szereplése által. A
mennyiségtani és természettani dolgozatok tárgyát többnyire
tankönyvi kérdések megvitatása, a vegytaniakét pedig vegy-

elemzések képezik ; a mérnökiek hidak építésére, folyamok szabályozására, folyóvizek sebességének mérésére és vasutakra, az orvosiak pedig némely kórállapotok tárgyalására vonatkoznak.

Az itt fölemlítettekre nézve mutatványkép szolgáljanak, az első évtizedekre vonatkozólag, a következő czimű dolgozatok:

a) *Természetrajziak.* Hazánk szikes vidékei. A magyar kőszéntelepek. Magyarország közgazdaságilag nevezetes termékei. A Hegyalja geologiai és geognosiai ismertetése. A középponti Kárpátok. Pest-Buda környékének földtani leírása. A hazai kőszenokról számos értekezés. A hydraulikai mész. Biharmegyei barlangok. A Tisza medre, mint az ősemlősök sírkertje, föld-, állat és őslénytani tekintetben. Az ó-budai kisczelli mészivatagban fölfedezett őriásszarvú szarvas maradványai. Vegyes palaeontologiai adatok Magyarországról. A lázi pusztán előforduló bazaltképzetokról. A Buda és Tata közti vidék föld- és őslénytani tekintetben. Az Alduna földtani nyomai. A Fertő száraz medrében tett nyomozások. Hazánk geologiai halmai. A beremendi csonttorlatokban található emlősök és hüllők maradványai. A természeti tudományok hazai történetének állattani része. A kakuk nemzési viszonyai és erkölcei. A pirók, különösen a magyarországi. Az emberi szóhangok. A fogas vakond. A magyarországi vastagbőrűek. Magyarország és Erdély édesvizi és földi puhányai. Magyarország Faunájához. Hazánk madarai. Az állattenyésztés fontossága. A keleti marhavész. A magyarhoni egyenesrőpűek. *Omne vivum ex ovo.* A szőlő-kórról. A növények és állatok táplálása és növéséről. A *ceratocephalus orthoceras* és *anthemis arvensis* növényfajok. Máramaros növénytani tekintetben. A *cuscuta* fajról. A szepesi moszatokról. Éjszaki Magyarhon lombmohairól. A burgonya betegsége. A növényéleti ismeretek alkalmazása a növényiparban.

b) *Természettaniak.* Új nézetek az időjárásstanról. Árnyék-órák. Utasítás meteorologiai észleletekre. A víz ellenállása. A hőfoghatóságról. A melegség moztani elmélete. A föld delejessége. Az erdők mint esőtényezők. Magyarország esőviszonyai. A cosmicus ismeretkői legujabb vívmányairól. A Duna hőmérséke. A tagulás törvénye a víznél. A villanydelejesség erőműtani

alkalmazása. A mechanikai hőelmélet általános egyenletei. A tapasztalati képletek egy általános alakja. Légtüneti észleletek. A vízgőz nyomásának törvényei. A bolygók befolyása az üstökösök járására. Az aszályosság physicája.

c) *Vegytaniak*. Számosabb végyelemzési dolgozaton kívül: A kenyér vegytani, technikai és diaetetikai tekintetben. A szerves vegytan elmélete. A kaba-debreczeni lebkő, és annak vegytani viszonyai. A bántási talaj vegytani vizsgálata. Az összetett gőzökről. A Szalmiák-gőz sűrűsége. Az ozonképződés. A borok gallisatiója. A szilárd szénkéneg. A török-piros szín előállításánál szereplő vegyfolyamatról.

d) *Mathematikaiak*. A cubikgyökök kihuzása. Az összhangzat, hanglépték és mérséklet számviszonyairól. Közelítő törték közbeiktatása. A bővös négyzög. A felsőbb mennyiség-tan népszerűsítő módszere. Algebrai fogalmak és azok geometriai alkalmazása. Egy nehéz feladat megoldása. A háromél leirati feloldása. A kerekényről. A sokszögek területének meghatározására szolgáló készülletekről. Adott számnak természetes logaritmusát, és viszont, logaritmusi táblák nélkül kiszámítani. Az új elemző mértan történeti fejlődése és alapvonalai. A kölcsön-ügyről. A nyugdíjazás. Segélyző egyletek és egyéb hasonnemű ügyekre vonatkozó számítások. A Poncelet-féle tétel.

e) *Mérnökiek*. A fa- és kőhid erőhasonlati meghatározása. A Berettyónak hajózhatóvá tételéről. A folyóvizeknél a sebesség fokozása, a Dunán mért sebességi adatokkal megvilágítva. Egy duna-tiszai hajózható csatorna létesítéséről. A vasutakról. A lánczíd-építés Dredge-féle elméletéről. Magyarország álladalmi és országos utai. Mértani és közgazdasági tanulmányok a tervezett pesti dunacsatorna kiviteléről.

f) *Orvosiak*. Az orvosrend mikép emeléséről Magyarországon. A kancsalság műtétele. Az emberi szóhangokról. A védhimlő körül tett tapasztalatokról. Az ujon épült házak káros hatásáról az egészségre és életre. A szóhang-elemek physiologiai természete és azoknak jelképei. Az idegrendszer szellemi tevélléseinek alapjai. Az eledelek elemei, a tápanyagok és tápszerek, az emésztés körüli jelen nézetek, különösen a máj összehasonlító physiologiája. Az izomidegek végződése.

A középponti idegrendszer górcsővi vizsgálata. Az aggok élet- és kórtana. Az életbiztosítás orvosi szempontból. A hagymáz oktana. A féloldali ideges főfájás. Két új szemmérészeti mód. A közegészségi tudomány mai állása. A képző műtétékről. Az egészségügy philosophiája.

Ezekben van vázlatilag összefoglalva, 1832-től kezdve 1868-ig, a M. T. Akadémia matematikai és természettudományi munkálkodásának lényege.

Ugyanazon sorrendben, mint fentebb, vázoltatik a következőkben a matematika és természettudományok körébe tartozó működés állapota 1868-tól kezdve a jelenkorig. Célszerűnek mutatkozott időszakilag e megkülönböztetést tenni, és ahhoz képest két külön csoportba foglalni a működés eredményét, hogy világosabban kitűnjék: mennyiben lett — a jobbra fordult hazai viszonyok folytán — a M. T. Akadémia működése a matematika és természettudományok terén összehangzatosabbá, teljesebbé és némely irányokban tartalmilag értékesebbé?

a) *Természet- és földrajzi dolgozatok.*

Kísérlet hazánk földrengéseinek okáról. A mész geológiai és technikai jelentősége Magyarországon. Honi vulkáni vidékek tanulmányozása. Hazai gombafajok, Erdély flórájának tanulmányozása. A ceratozamia himsejtjeinek kifejlődése s alkatáról. Oedogonium diplandrum, s a nemzési folyamat e moszatnál. A pilobolus gomba fejlődése és alakjairól. Néhány Floridea cristalloidjairól. Keletázsiaiában gyűjtött természeti és népismeai tárgyak. Geológiai kutatások hazánkban. Tapasztalatok az artézi szökőkutak furása körül. Az ásványok olvadása megállapításának új módja. Állat-, növény-, ásvány-, őslénytani utazások. A földkép-készítés jelen állásáról. A nemzetközi fokmérés állandó bizottsága munkálatairól. Franciaország határaitól. A kőzetek földpátjai meghatározásának új módjáról. Górcsői közettani vizsgálatok. Kristálytani meghatározások. Az oedogonium termékenyített pete-sejtjéről. A salvinia natans termése kifejlődéséről. Pestmegye flórája. A rhyzidium Euglanæa növényről. A tülevelűek gyökerei boncztanáról. Magyarország halfaunájáról. Felső-Magyarország, Horvát-

Szlavonország eddig le nem irt gombái. A gombák jelleme. A salvinia natans sporáinak kifejlődése. Szerbiai geologiai utazás. Növénytani, állattani, földtani buvárlatok. Légtüneti észleletek. Geologiai kutatások Szerbiában. Trachytvizsgálatok. A salgó-tarjáni kőszénbányászatra és az abrudbánya-verespataki bányászatra vonatkozó monographiák. A zsadányi meteorkő-hullásról. A folyók apadásáról. A jégkorszak nyomai Debreczen vidékén. A kőzetvizsgálat módszerei. A középmagyarországi hegység természeti viszonyairól a harmadkorban. Kristálytanulmányok a Volnynen. Több tudós növénytani kirándulása. Geologiai utazás Santorin szigetére. Folyamaink vízrajzi viszonyai. A hazai anglesitekről és némely grönlandi ásványokról. Erdélyi ásvány- és kőzettani közlemények. A szőlő-öböl nevű gombácskáról és hazánk üszöggombáiról. Veglia és Arbe szigetek nyári flórájáról. A járulékos gyökerek fejlődéséről. Fiume és környéke floristikai viszonyairól. A tengeri moszatokról. Hazánk zuzmó viránya. Temes és Krassó faunája. Az orsó giliszta élet-története.

b) *Természettaniak és csillagászatiak.*

A napmelegség terjedése a föld mélyébe. A csavarfelületekről. A calcescentia tünetnyének fémeken való bemutatása. A hangrezgés intenzitásának mérése. Magnetikai helymeghatározások. Jelentés a magyarországi méter és kilogramm összehasonlításáról a francia prototypekkel. A naprendszer tovamozdulásáról. Európa bolygó elemeiről, Freia bolygóról, s az 1861-iki nagy üstökösről. A rezgési elméletből következő távolba hatás törvényéről. A vízszintes szélkerékről. A normal súlyok összehasonlítása. A Hamilton-féle elv és a mechanikai hőelmélet második főtétele. A kapaszkodó hajózásról. Légtünettani értekezés. A comparatorokról és a vonalos étalonok összehasonlításáról folyadékban. Meteorraj megfigyelése és pályája kiszámítása. Hamilton egyenlete a hőelméletben. A propeller-felületről. Az erdő befolyása a meteorologiai viszonyokra. A súly és hő állítólagos összefüggése. Propeller-elméletek. Észleletek a capillaritásról. A légnyomás változásainak pontos meghatározása. Hőmennyiségi meghatározások. Elek-

tromos zárt folyamok potenciálja. A hold befolyása a földrengésekre. Az isogonok rendhagyó menete Erdélyben. Megfigyések az ó-gyallai csillagdán; ugyanitt hullócsillag-megfigyelések; állócsillagok spektruma. A napfoltokról. A Cassiopaea csillagzat egyik kettős csillagáról. A Pinkus-féle elemről. A hullámozgás gyorsasága lágy zsinegeken. A villanyosság kiegyenlődése a szikrában. Az elhajlított fény polarisatiojáról. A víz sebességének változásáról. Mezőgazdasági vízműtan. Csillagászati megfigyelések Ó-Gyallán. Az elektromos sűrítők egybeállított láncolatainak elmélete.

c) *Vegytaniak.*

Ásványvizek elemzése. A fémangánsavas kalium behatása szerves savakra. Az isocyanürsavról. A leucolin olaj és tiszta naphthalin. A bor czukortartalma. A hydraul meszek elegyítéséről. A czukor mesterséges összetevése. Az acetonnok egy uj aminjáról. A szénélegkéneg elnyelési tényezője vízben. A vegyértékek törvényéről. Az aethyloxalatnak hatásáról a naphtilaminra. A talaj absorptio képességéről. Boraink nagy fehérnyetartalma. A mustmérőkről. Ásványvíz-elemzések. A könny színképéről. A parádi enargit ásványról. Két naphthalin képletről. Cyansav-vegyületekről. A fulminatokról. Ásványvíz-elemzések. Vegyerélytani vizsgálatok. Az aczél megkülönböztető jeleiről. A magas hőmérsék és a carbolsavgőz hatásáról a szerves testekre. Ásványvíz-elemzések. A légkör vegyi alkata mikép és mily okok hatása alatt módosul; mily befolyása van a különböző időben nyert, különböző légköri szervezeteknek az egészségi viszonyokra.

d) *Mathematikaiak és mérnökiek.*

Mathematikai műszavak és fogalmak. Az elliptikai függvények alkalmazása a magasabbfoku egyenletek elméletére. A trigonometriai sor állandóinak meghatározása. A függvényeknek végtelen sorok által való kifejezése. A mértan hypothesisei és azok elemző tárgyalása. A függvénytan némely problémájáról. A közlekedési eszközök rendszerei. A háromméretű homogén tér síkbeli trigonometriája. Bármely adott egyenlet legkisebb gyökének meghatározása. A kúpszeleten fekvő 6 pont egyenlete. A számrendszer. A földmívelési mér-

nökről. Egy részletes különbzéki egyenlet feloldása. Apollonius feladata a gömbfelületen. A kúpszeleten fekvő 6 pont föltételei. A kúp- és hengerfölületek síkmetszései.

e) *Orvostudományiak.*

Adatok a járványok oki viszonyaihoz. Tapasztalatok a szeszes italokkal, valamint a dohánynyal való visszaélésekről, mint a láttompulás okairól. A testegyenészet ujjabb haladása. A kettős torzszülött bonczтана. A szemporczhártyájában levő festanyagос rakodmányokról. Adatok a zsír felszívódásához s a vékonybél szöveti szerkezetéhez. Emlősök fülsigája. Az agyról. Az agy befolyása a szívmozgásokra. Koponyamérések. A peptonok vegyi természete. Az agy fejlődéséről. A Marey-féle érlökés-jelzöről. A polymikroskopium. A Malphigi-féle veselobrokról. Az önvegyületek és a vandin-savas ammoniak hatásáról az állati szervezetre. Hazai mesterséges makrocephalus.

Legyen végül még említés téve azon önálló munkákról, melyek részben a matematikai és természettudományi ismeretek terjesztése, részben tanintézeti szükséglet kielégítése czéljából, a M. Tud. Akadémia által közzé tétettek.

Mathematika.

A természetes számok logaríthmusai. Mathematikai műszótár. A felsőbb analysis elemei. Számolási segéd. Felsőbb egyenletek egy ismeretlennel. Az első- és másodrendű görbék. A háromél leirati feloldása. Új módszer, az adott számból annak természetes logaríthmusát és viszont, logaríthmusi táblák nélkül kiszámítani. Euklides elemei. Leirati mértan. Felsőbb mennyiségтан. A legkisebb négyzetek elmélete.

Mechanika.

A mechanika alapvonalai.

Csillagászat.

Égi és földtekék használata. A csillagászat elemei.

Meteorologia.

Utasítás meteorologiai észleletekre. Légtüneti észleletek. A lég. Népszerű légtünettан.

Vegytan.

A must és bor főbb alkatrészeinek meghatározásmód-
szerei.

Természetrajz és geológia.

Az állatország, felosztva alkotása szerint. Balkáni természettudományi utazás. A magyarországi szikes vidékek. Petényi hátrahagyott természetrajzi munkái. A fűvészet alapvonalai. Magyarország hártagombái. A dunai trachytesoport jobbsparti része.

Orvosi.

Tanítmány a szembetegségekről. A magyarországi pokolvar.

Segédkönyv.

A természettudományi és matematikai irodalom repertoriuma.

K. A tudomány terjesztése.

Az Akadémia, kezdettől fogva, a tudomány önálló, szakszerű művelése mellett a tudományos ismereteknek, szélesebb körökben való elterjesztését is feladatai közé sorozta. Hazai állapotaink sajátlagos igényei, kulturai hátramaradásunk és a tudományos erők kis száma, magyarázzák meg, hogy intézetünk e tekintetben más tudós-társaságoktól némileg eltérő hatáskört nyert és töltött be.

Már az első alapszabályok kimondották, hogy az Akadémia »hivatva van a nemzeti nyelvet mind eredeti munkák dolgozása, *mind régi és új remek írások* magyarra tétele által gyarapítani.« Még világosabban fejezik ki ezt a legújabb alapszabályok, midőn az Akadémia célját így határozzák meg: »a tudomány és irodalom magyar nyelven *művelése és terjesztése.* «

A kettős cél elérésére indította meg az Akadémia már 1834-ben a *Tudománytár* című havi folyóiratot, mely külföldi irodalmak megismertetése és az ízlés terjesztése körül nagyhatású tevékenységet fejtett ki. (1834—44.)

E mellett »Külföldi Játékszin« című gyűjteményben Moliere, Voltaire, Skakespeare, Sheridan, Alfieri, Göthe, Schiller, Lessing, Iffland s mások legkiválóbb drámáinak sikerült fordításait bocsátotta közre. (1834—42.)

Továbbá kiadta a hellen és római classicusokat: Home-rus, Sophocles, Plutarchus, Sallustius, Caesar, Cicero, Tibullus munkáinak magyar fordításait.

A tudományos és népszerű, részint eredeti, részint fordított kézikönyvek egész sorozata az Akadémiának köszöni megjelenését. Ilyenek:

Blair Hugo: Rhetorikai és aesthetikai leczkéi, Kis János fordításában. (1838.)

Köteles Sámuel Anthropológiája (1839.)

Mocsy Mihály Elmélkedései a physiologia és psychologia körében (1839.)

Zsoldos Ignác Népszerű erkölestudománya. (1840.)

Brassai Sámuel és *Szalai István* logikai kézikönyvei. (1858.)

Wargha István Vezérkönyve az elemi nevelés és tanításra. (1837.)

Edvi Illés Pál első oktatásra szolgáló kézikönyve (1837.)

Rómer Flóris és *Henszlmann Imre* műrégészeti katalógusa. (1868—9.)

Hradnay Ferencz számolási segéde. (1841.)

Petzval Otto mennyiségtani és *Vész Armin* mértani munkái. (1858—69.)

1859-ben gróf Károlyi Györgyné 140 arany adománya és több úrhölgy által együtt, tíz éven át évenként fizetendő 135 arany ajánlata, lehetővé tette az Akadémiának, hogy a tudományos kézikönyvek megírására tervszerűen pályázatot hirdessen.

A hölgy-alapítványi jutalomnak következő koszorúzott pályamunkák köszönik megjelenésüket:

Az 1870-ik évi október 31-én tartott összes ülésen *Toldy Ferencz* — a kinek, az Akadémia kifejlődése és munkálkodása minden terén halhatatlan érdemei vannak — indítványt terjesztett elő, melyben szokott lelkesedésével és melegségével igyekezett az Akadémiát a tudomány terjesztésére vonatkozó feladatai nagyobb mérvű betöltésére készíteni.

»Ha — úgymond — végigtekintünk akadémiai publicatióink ez utolsó évtizedbeli tekintélyes során, valóban nem kevés új, a tudományt előbbre vivő eszme, anyag és tény örvendeztet meg bennünket; de a szükséges alapmunkák hiánya mellett, ezt nem a magyar nemzet, hanem a tudósok közvetlen nyeresményének mondanám. Pedig a nemzeti értelmiség nem várhat táplálkozásra egy napig sem; neki *mindenek előtt*, ma és holnap és mindennap, mindennapi kenyérre van szüksége, hogy majd a tudomány amaz újabb nyeresményeit is hasznára fordíthassa. Tennünk kell, még pedig *mást is*, mint

eddig, s különösen többet, sőt sokat a tudomány s irodalom terjesztése érdekében... Inkább mint valaha, érezheti a magyar magát felhiva, komolyan szellőztetni az országos fenmaradás feltételeinek nagy kérdését; s minél inkább leszen a közel jövőben utasítva... egy nagy, hatalmas nemzetiséggel való szövetkezésre annál inkább van okunk ismét és ismét azon kincsünk megőrzésére és nevelésére fordítani minden gondunkat, mely nélkül szabadok ugyan lehetünk, de megszününk lenni, a mik eddig voltunk, s a mik maradni akarunk: *magyarok*. E kincsünk a nemzetiség, melynek legnagyobb veszedelme az *idegen* műveltség; de egyszersmind legerősb, valódi gyémántpaizsa a nemzeti műveltség lehető magas kifejtése s elterjesztése. Ez irányban a Magyar Akadémiának is előkelő szerep jutott már alapítói által; e rendeltetésnek pedig úgy fog megfelelni leginkább, ha ereje legnagyobb részét a tudományoknak minél mélyebb meggyökereztetésére, s a magyar fajnak minden rétegében, de főleg annak millióiban a *magyar irodalom* eszköze által terjesztésére fordítandja, sőt ha ezt állitandja teendői első sorába.«

Ezekre támaszkodva, javaslatba hozta:

1. Az Akadémia találjon módot, mikép *terjeszthesse* sikeresen a tudományokat hazánkban, magyar tudományos kézikönyvek és más, a tudományokat jelen színvonalukon előadó magyar munkák készíttetése, idegen jeles munkák fordíttatása és megjelenésök eszközzése által.

2. Az Akadémia alkosson vagy segítse egy irodalmi időszaki közlőnyt, mely egyfelől a külföldi irodalom legfontosabb, úgy a különösen ránk érdeklő, jelenségeit megismertesse; másfelől a hazai irodalmat szintén minél teljesebben megismertesse, s beható tárgyilagos bírálatok által annak helyes irányt adjon.

E meleg szavak nem hangzottak el hatás nélkül. Az Akadémia jelentékeny évi segély-összeg biztosítása által létesítette (1872.) a *Budapesti Szemle* című irodalmi folyóiratot. Majd (1875.) megindította a *könyvkiadó vállalatot*. Ennek keretében oly eredeti és fordított munkákat ad ki, a melyeknek megválasztásában irodalmunk legszembetűnőbb hiányainak

betöltése és a művelt közönség szükségeinek kielégítése szolgálnak főszempontok gyanánt.

Az Akadémia e vállalatban már is számos fontos munkát juttatott, aránylag olcsó áron, a közönség kezeibe.

Ilyenek a történettudományi sorozatban :

Curtius, A görögök története.

Mommsen, A rómaiak története.

Macaulay, Anglia története.

Carlyle, A francia forradalom története.

Hunfalvy Pál, Magyarország ethnographiája.

Pauler Gyula, Wesselényi Miklós összeesküvése.

Kállai Béni, A szerbek története.

Az irodalmi sorozatban :

Müller Miksa Felolvasásai a nyelvtudományról.

Nisard, Tanulmányok a renaissance történetéből.

Nisard, A francia irodalom története.

Boissier, Cicero és barátai.

Göthe lírai költeményei, Szász Károly fordításában.

Lewes, Göthe élete.

Lewes, A philosophia története.

Arany János prózai munkái.

Bánóczi József, Révai Miklós élete.

A jogtudományi sorozatban :

Gneist, A jogi állam.

Maine Sumner, A jog őskora.

Todd, Az angol parlamenti kormányrendszer.

Bluntschli, Az általános államjog története.

Carrara, A büntetőjog programja.

Leroy-Beaulieu, Pénzügytan.

Pauler Tivadar, Adalékok a magyar jog történetéhez.

Természettudományi sorozat megindításáról az Akadémia lemondott; de e helyett jelentékeny évi segélyösszeggel támogatja a M. K. Természettudományi Társulat által hasonló irányban megindított könyvkiadó vállalatot, és ez által lehetővé teszi, hogy az a közönségnek nagyobb előnyöket nyújthasson.

Az Akadémia egyébiránt nem szoritkozik arra, hogy a tudomány terjesztésére hivatott munkák megszerzését a közönségnek megkönnyíti. Az ország nagyszámú egyleteinek és tanintézeteinek *ingyen* küldi meg kiadványait. Immár közel száz intézet részesül állandóan e kedvezményben; míg némelyeknek időnkint küldi meg a feladatukkal összhangzó munkákat. Ily módon, a közművelődés javára, mintegy kamatait fizeti vissza annak a tőkének, melyet a nemzet áldozatkészsége az Akadémia kezei közé letett, s a melynek inkább hű kezelőjéül, mint haszonélvezőjéül tekinti magát.

L. Az akadémia által jutalmazott írók névsora.

Nagy-jutalom.

(Kétszáz arany, mely 1832—1844. a megelőző évben megjelent legkitünőbb munkának ítéltetett.)

- 1831. *Pázmándi Horvát Endre*. Árpád.
- 1832. *Kresznerics Ferencz*. Magyar szótár gyökér-renddel és deákozáttal.
- 1833. (Megosztva.) *Kisfaludy Sándor*. Munkái III. és IV. köt. *Vörösmarty Mihály* Munkái I. és III. kötet.
- 1834. *Bölöni Farkas Sándor*. Utazás Északamerikában.
- 1835. *Nagy Károly*. Arithmetica.
- 1836. *Kazinczy Ferencz*. Eredeti poétai munkái.
- 1837. *Jósika Miklós*. Az utolsó Bátor.
- 1838. (Megosztva.) *Balázsházy János*. A háztartás és mezei gazdaság tudománya. *Vörösmarty Mihály*. Marót bán. Szomorújáték.
- 1839. *Fényes Elek*. Magyarországnak mostani állapota statisztikai és geográfiai tekintetben.
- 1840. *Horváth Mihály*. Az ipar és kereskedés története Magyarországon, a három utolsó században.
- 1841. *Vörösmarty Mihály*. Ujabb munkái. Négy kötet.
- 1842. *Zsoldos Ignác*. A szolgabírói hivatal. Két kötet.
- 1843. (Megosztva.) *Fényes Elek*. Magyarország statisztikája. *Garay János*. Versei.

(1845-től kezdve úgy a nagy jutalom, mint (1847-től kezdve) a Marczibányi-mellékjutalom: 50 arany, az egyes tudománysszakokban bizonyos évkörben megjelent legkitünőbb munkáknak ítéltetett.)

Nyelvtudomány és szépirodalom.

(1860-ig együtt, azontúl külön egyik évben nyelv- másik évben széptudományi munkáknak ítéltetett.)

a) Nagy-jutalom.

- 1843—8. *Petőfi Sándor* összes költeményei. 1847.
 1849—54. *Toldy Ferencz*. A magyar nemzeti irodalom története 1851.
 1855—60. *Arany János*. Kisebb költeményei 1856.
 1861—6. *Tompai Mihály*. Összes költeményei. VI. 1863.
 1861—6. *Toldy Ferencz*. A magyar nemzeti irodalom története rövid előadásban. 1864.
 1867—72. *Arany János*. Összes költeményei. 1867.
 1867—72. *Hunfalvy Pál*. A kondai vogul nyelv. 1872.
 1873—8. *Budenz József*. Magyar-ugor összehasonlító szótár. 1873—8.
 1873—9. *Arany János*. Toldi szerelme. 1879.

b) Marczibányi jutalom.

- 1843—8. *Fogarasi János*. A magyar nyelv szelleme. 1846.
 1849—54. *Arany János*. Toldy estéje. 1854.
 1855—60. *Czuczor Gergely*. Költeményei. 1856.
 1861—6. *Gyulai Pál*. Vörösmarty életrajza.
 1867—72. *Gyulai Pál*. Költeményei. 1870.
 1867—72. *Szász Károly*. A Nibelungok. 1869.
 1873—8. *Ballagi Mór*. A magyar nyelv teljes szótára. 1873.
 1873—9. *Toldy Ferencz*. A magyar költészet kézikönyve. 1878.

Történettudomány.

a) Nagy-jutalom.

- 1844—9. *Jászap Pál*. A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. 1846.
 1850—6. *Szalay László*. Magyarorsz. története. I—IV. 1852—4.
 1856—61. *Szalay László*. Magyarország története. V. VI.
 1862—7. *Horváth Mihály*. Magyarország története. IV—VI.
 1868—73. *Horváth Mihály*. Magyarország története. Uj dolgozat.

b) **Marczibányi jutalom.**

- 1844—9. Gróf *Kemény József* és *N. Kovács István*. Erdély-ország történeti tára. Két köt. 1845.
 1850—6. *Ipolyi Arnold*. Magyar mithologia. 1854.
 1856—61. *Hornyik János*. Kecskemét város története. Két k.
 1862—7. *Nagy Iván*. Magyarország családai IX—XII.
 1868—73. *Szabó Károly*. A vezérek kora. 1873.

Társadalmi tudományok.

a) **Nagy-jutalom.**

- 1842—7. *Szalay László*. Státusférfiak és szónokok könyve. 1846.
 1848—53. *B. Eötvös József*. A XIX. század uralkodó eszméi 1851.
 1854—9. (Ki nem adathatott.)
 1860—5. *Dózsa Elek*. Erdélyhoni jogtudomány.
 1866—71. (Megosztva.) *Wenzel Gusztáv*. Egyetemes európai jogtörténet. 1869.
Keleti Károly. Hazánk és népe. 1867.
 1872—7. (Megosztva.) *Kautz Gyula*. A politikai tudományok kézikönyve. 1877.
Apáthy István. Kereskedelmi jog. 1876.

b) **Marczibányi jutalom.**

- 1842—7. *Frank Ignác*. A közigazság törvénye Magyarországon. 1845—7. Három k.
 1848—53. *Pauler Tivadar*. Jog- és államtudományok Encyclopaediája. 1851.
 1854—9. *Tóth Lőrincz*. Az ösiség és egyéb birtokviszonyokat rendező nyílt parancs ismertetése és magyarázata. 1854.
 1860—5. *Kautz Gyula*. Nemzetgazdaság és Pénzügytan.
 1866—71. *Hajnik Imre*. Magy. alkotmány- és jogtörtén. 1870.
 1872—7. *Hajnik Imre*. Európai egyetemes jogtörténet I. 1872.

Bölcsészettudomány.

a) **Nagy-jutalom.**

- 1841—6. (Megosztva.) *Purgstaller József*. A bölcsészet elemei 1843.

Szontagh Guisztáv. Propylaeumok a társadalmi philosophiához. 1843.

1847—52. (Nem volt kiadható.)

1853—58. (Nem volt kiadható.)

1859—64. (Nem volt kiadható.)

1865—70. *Lubrich Ágost.* Neveléstudomány. 1868.

1871—6. (Nem volt kiadható.)

b) **Marozibányi-jutalom.**

1841—6. *Szőnyi Pál.* Alaktan.

1847—52. *Greguss Ágost.* A szépeszet alapvonalai. 1849.

1853—8. *Brassai Sámuel.* Logika. 1858.

1859—64. *Warga János.* Bölcsészettan. Öt k. 1861—3.

1865—70. *Domanovszky Endre.* A bölcsészet története. I. 1870.

1871—76. *Domanovszky Endre.* A bölcsészet története. II. 1875.

Természettudományok.

a) **Nagy-jutalom.**

1841—4. *Tarczy Lajos.* Természettan. Két k. 1843—4.

1845—50. *Jedlik Ányos.* Súlyos testek természettana. 1850.

1851—6. *Korizmicz László.* Benkő Dániel, Morócz István: Mezei gazdaság könyve. Négy köt. 1855.

1863—8. *Frivaldszky Imre.* Jellemző adatok Magyarország faunájához. 1865.

1869—74. *Fodor József.* Közegészségügy Angolországban. 1873.

b) **Marozibányi jutalom.**

1845—50. *Berde Áron.* Légtüneménytan. 1847.

1851—56. *Nendtvich Károly.* Magyarország legjelesebb közszenőtelepei. 1851.

1863—8. *Hunfalvy János.* A magyar birodalom természetrajzi leírása. Három k. 1863—5.

1869—74. *Hunfalvy János.* Ég és föld.

Mathematikai tudományok.

a) **Nagy-jutalom.**

1840—5. (Megosztva.) *Györy Sándor.* A felsőbb analysis elemei.

Vállas Antal. Felsőbb egyenletek.

- 1846—51. (Nem volt kiadható.)
 1852—57. *Petzval Otto*. Elemi mennyiségtan. 1856.
 1858—63. (Megosztva.) *Petzval Otto*. Erő és géptan.
Vész Ármin. Felsőbb mennyiségtan.
 1864—9. *Kruspér István*. Földmértan. 1869.
 1870—5. *Schenzl Guido*. A m. kir. meteorologiai intézet évkönyvei. Három köt.

b) **Marczibányi jutalom.**

- 1846—51. *Henszlmann Imre*. Kassa városának ó-német stílű templomai. 1846.
 1852—7. *Hollán Ernő*. Mértan alapvonalai. 1854.
 1858—63. *Weninger Vincze*. Politikai számtan.
 1864—9. *Péchy Antal*. Az érczek előkészítésének elvei és gyakorlati szabályai. 1869.
 1870—5. *Stahlberger Emil*. Az árapály a fiumei öbölben. 1874.

Drámai jutalmak.

A) **Akadémiai 100 arany-díjak.**

1833. *Vörösmarty Mihály*.
 1834. *Jakab István*.
 1835. Nem volt kiadható.
 1836. Nem volt kiadható.
 1837. *Tóth Lőrincz*.
 1838. Nem volt kiadható.
 1839. *Tóth Lőrincz*. H.L.
 1840. *Szigligeti Ede*.
 1841. Nem volt kiadható.
 1842. *Nagy Ignác*.
 1843. *Obernyik Károly*.
 1844. *Szigligeti Ede*.

B) **Teleki 100 arany-díjak.**

1857. *Szigligeti Ede*.
 1857. *Szigligeti Ede*.
 1858. *Szigligeti Ede*.
 1859. *Tóth Kálmán*.
 1860. *Greguss Ágost*.
 1861. *Szigligeti Ede*.

- 1862. *Szigligeti Ede.*
- 1863. *Szigligeti Ede.*
- 1864. *Szigligeti Ede.*
- 1865. *Szigligeti Ede.*
- 1866. *Zichy Antal.*
- 1867. *Szigligeti Ede.*
- 1868. *Szigligeti Ede.*
- 1869. *Szász Károly.*
- 1870. *Szigligeti Ede.*
- 1871. *Szigligeti Ede.*
- 1872. *Dóczy Lajos.*
- 1873. *Szigligeti Ede.*
- 1874. *Névy László.*
- 1875. *Csiky Gergely.*
- 1876. *Ábrányi Kornél.*
- 1877. *Csiky Gergely.*
- 1878. *Várady Antal.*
- 1879. *Csiky Gergely.*
- 1880. *Várady Antal.*
- 1881. *Ujvári Béla.*

C) Karácsonyi 100, 200, illetőleg 400 arany-díjak.

- 1859. *Péter Pál.* (Pompéry János)
- 1860. *Szigligeti Ede.*
- 1861. *Dobsa Lajos.*
- 1862. *Dobsa Lajos.*
- 1864. Nem volt kiadható.
- 1866. Nem volt kiadható.
- 1868. *Szigligeti Ede.*
- 1870. Nem volt kiadható.
- 1872. Nem volt kiadható.
- 1873. Nem volt kiadható.
- 1874. Nem volt kiadható.
- 1876. Nem volt kiadható.
- 1877. Nem volt kiadható.
- 1878. *Csiky Gergely.*
- 1879. Nem volt kiadható.

Költészeti-díjak.

A) Nádasdy-díjak 100, illetőleg 200 arany.

1859. *Szász Károly.*

1860. *Arany János.*

1868. *Szász Károly.*

1874. *Szász Károly.*

B) Lucanus Pharsalia-díj 100 arany.¹⁾

1865. *Baksay Sándor.*

Nyelvtudományi-díjak.

a) 100 aranyos akadémiai jutalmak.

1836. *Engel József.*

1839. *Lenkey Zsigmond.*

1842. *Szilágyi István.*

1845. *Szvorényi József.*

1846. *Szilágyi István.*

1858. *Repiczky József.*

b) Marczibányi díjak. (80 arany.)

1858. *Vass József.*

1869. *Szarvas Gábor.*

1872. *P. Thewrewk Emil.*

1880. *Simonyi Zsigmond.*

c) Sámuel-díj (15 arany)²⁾

1860. *Hunfalvy Pál.*

1860. *Czuczor Gergely.*

1861. *Fogarasi János.*

1863. *Fogarasi János.*

1865. *Kriza János.*

1865. *Brassai Sámuel.*

1867. *Budenz József.*

1867. *Budenz József.*

1868. *Vadnay Lajos.*

¹⁾ Névtelen adományozó által kitűzve.

²⁾ Évenként a legjobb nyelvtudományi értekezésnek ítéltetik oda.

1869. *Budenz József.*
 1870. *Vámbéry Ármin.*
 1871. *Brassai Sámuel.*
 1872. *Budenz József.*
 1873. *Szénássy Sándor.*
 1874. *Szilády Áron.*
 1874. *Joannovics György.*
 1875. *Lehr Albert.*
 1876. *Edlspacher Antal.*
 1877. *Simonyi Zsigmond.*
 1878. *Szvorényi József.*
 1879. *Simonyi Zsigmond.*
 1880. *Halász Ignác.*

d) **Fekésházy-jutalom** (500 forint).

1872. *Loos József.*

e) **Fraknoi-Horváth-díj** (100 arany).

1878. *Bánóczy József.*

Jogtudományi-jutalmak.

a) **Akadémiai-díjak** (100 arany.)

1835. *Enzsel Rézső József.*
 1838. *Kossovics Károly.*
 1841. *Szemere Bertalan.*
 1846. *Telegdi Kovács László.*
 1847. *Tóth Lőrincz.*

b) **Sztrokay-díjak** (100 arany).

1867. *Pauler Tivadar.*
 1868. *Schnierer Gyula.*
 1872. *Madarassy László.*
 1873. *Grosschmied Benő.*
 1874. *Zlinszky Imre.*
 1876. *Zlinszky Imre.*
 1878. *Scheyer Jakab.*

c) **Vitéz-jutalom** (40 arany).

1845. *Szlemenics Pál.*

d) **B. Dercsényi-jutalom** (100 arany).

1846. *Keresztúry József.*

1846. *Benczúr János.*

e) **Horvát-Boldizsár-jutalom** (100 arany).

1876. *Friedman Bernát.*

Nemzetgazdasági-jutalmak.

a) **Hölgyek-díja** (500 forint).

1860. *Karvasy Ágost.*

b) **Fáy-jutalmak** (Két- illetőleg három ezer forint).

1868. *Kaucz Gyula.*

1870. *Kaucz Gyula.*

1875. *Konek Sándor.*

c) **Dóra-jutalmak** (100 arany).

1871. *Matlekovichs Sándor.*

1878. *Tóth Károly.*

d) **Első magyar bizt. társaság** (500 forint).

1865. *Kaucz Gyula.*

e) **Lónyay-jutalom** (100 arany).

1874. *Szabó Gyula*

f) **Lévay-jutalom** (500 forint).

1880. *Kilényi Hugó.*

Bölcsészettudományi-jutalmak.

a) **Akadémiai-jutalmak** (100 arany).

1834. *Almási Balogh Pál.*

1836. *Hetényi János.*

1839. *Hetényi János.*

1842. *Almási Balogh Pál.*

1845. *Benczúr János.*

1847. *Purgstaller József.*

1847. *Pásztor Dániel.* *(melyet nem)*

b) **Marczibányai-díj** (40 arany).

1835. *Edvi Illés Pál.*

c) **Gorove-díjak** (40 arany).

1843. *Peregrinyi Elek.*

1875. *Szász Károly.*

Történettudományi-jutalmak.

a) **Akadémiai-díjak** (100 arany).

1837. *Hetényi János.*

1837. *Kossovics Károly.*

1840. *Hetényi János.*

1843. *Lányi Károly.*

1847. *Kozma Pál.*

1847. *Lányi Károly.*

1860. *Frankl Vilmos.*

b) **Gorove-jutalmak** (40 arany).

1861. *Vass József.*

1869. *Ivánfy Ede.*

1871. *Frankl Vilmos.*

1877. *Ifj. Szinnyey József.*

Marczibányi-díj (40 arany).

1846. *Horváth Mihály.*

d) **Hölgyek-díja** (500 forint).

1874. *Helmár Ágost.*

1879. *Marczali Henrik.*

e) **Vitéz-díjak** (40 arany).

1869. *Pór Antal.*

1871. *Pór Antal.*

1872. *Knauz Nándor.*

Természettudományi-jutalmak.

Akadémiai-díjak (100 arany).

1835. *Toperczer Tamás.*

1838. *Balogh József.*

1841. *Wagner Dániel.*

1845. *Dorner József.*

1847. *Török József.*

b) **Vitéz-díjak** (400 arany).

1858. *Pávai Elek.*

c) **Hölgyek-díja** (500 forint).

1860. *Greguss Gyula.*

1863. *Greguss Gyula.*

1869. *Soltész János.*

1871. *Szabó Ignác.*

d) **Vitéz-díjak** (40 arany).

1868. *Kriesch János.*

1875. *Csanády Gusztáv.*

1876. *Galgóczy Károly.*

Mathematikai-jutalmak.

a) **Akadémiai-díjak** (100 arany).

1833. *Warga János.*

1840. *Taubner Károly.*

1843. *Fest Vilmos.*

1846. *Arnstein József.*

b) **Hölgyek-díja** (500 forint).

1861. *Hollósi Jusztin.*

1868. *Bardócz Lajos.*

M) A M. T. Akadémia által közzétett munkák
sorozata

1831–1831.

1831.

A M. T. Társaság alaprajza és rendszabályai.

1832.

Névkönyv 1832-re.

Külföldi játékszin. I. Göthe: Iphigenia. Ford. *Kiss János.*

» » II. Molière: Nők iskolája. Ford. *Árday Gergely.*

1833.

Évkönyv. I.

Névkönyv 1833.

Horatius levelei. Ford. *Kiss János.*

Külföldi játékszin. III. Nota: A nőtelen philosophus. Ford. *Császár Ferencz.*

» » IV. Iffland: A játékos. Ford. *Thaller István.*

» » V. Voltaire: Alzir. Ford. *Jakab István.*

Császár Ferencz: Grammatica Ungherese.

1834.

Tudománytár. I., II., III., IV.

Eredeti játékszin. III. *Jakab István*: Falusi lakodalom.

Külföldi játékszin. VI. Voltaire: Tancred. Ford. *Árday Gergely.*

» » VII. Molière: A botesinálta doktor. Ford. *Kazinczy Ferencz.*

» » VIII. Lessing: Barnhelmi Minna. Ford. *Kazinczy Ferencz.*

Mathematicai műszótár.

Philosophiai műszótár.

Babbage: A természetes számok logarithmái. Ford. *Nagy Károly.*

Fáy András, Kállay Ferencz, Jakab István: Játékszini jutalmazott feleletek.

Csató Pál: A magyar nyelvbeli ragasztékok és szóképzők. (Pályamű.)
Nagy János: Ugyanazon tárgyról (Pályamű.)

1835.

Évkönyv. II.

Tudománytár. V., VI., VII., VIII.

Eredeti játékszin. IV. *Tóth Lőrincz*: Átok.

Külföldi játékszin. IX. Schiller: Turandot. Ford. *Gáthy Ödön*.

» » X. Ifland: A végrendelet. Ford. *Külkey Henrik*.

Almási Balogh Pál: Tudományos művelődésünk története mit terjeszt
 élénk a philosophia állapotja iránt. (Pályamű.)

1836.

Névkönyv 1836-ra.

Tudománytár. IX. X. XI. XII.

Eredeti játékszin. V. *Jakab István*: Zsarnok apa.

Külföldi játékszin. XI. Alfieri; Orestes. Ford. *Császár Ferencz*.

» » XII. Alfieri: Sofonisbe. Ford. *Császár Ferencz*.

» » XIII. Schiller: Messinai hölgy. Ford. *Szenvey József*.

Római classicusok magyar fordításban. I., II. Ford. *Kazinczy Ferencz*.

Chelius: Sebészesség. Ford. *Bugát, Smalkorics, Kun*.

Kazinczy Ferencz eredeti munkái. I., II.,

Szlemenics Pál: Fenyítő törvényszéki magyar törvény.

Györy Sándor: A felsőbb analysis elemei. 1. 2.

1837.

Névkönyv 1837-re.

Tudománytár. Uj folyam. I., II.

Eredeti játékszin. I. *Vörösmarty Mihály*: Várnász.

» » II. *Horváth Cyrill*: Tírus.

» » VI. *Tóth Lőrincz*: Ekebontó Borbála.

Fabinyi: A szembetegségekről. Ford. *Vajnócz János*.

Edvi Illés Pál első oktatásra szolgáló kézikönyve.

Warga János: Fali ABC és olvasó táblák.

Toperczer T.: A magyarországi pokolvar, s óvó és gyógymódjai,
 (Pályamű.)

1838.

Évkönyv. III.

Névkönyv 1838-ra.

Tudománytár. Uj folyam. III. IV.

Blair: Rhetorikai s aesthetikai leczkék. Ford. *Kiss János*.

Külföldi játékszin. XIV. Schröder: A zászlótartó. Ford. *Molnár
 Sándor*.

Régi magyar nyelvemlékek. I.

Magyar tájszótár.

Magyar-Német zsebszótár.

Engel József: A magyar nyelv gyökér szavai. (Pályamű.)

Nagy János: Tiszta magyar gyökök. (Pályamű.)

Gegő Elek: A moldvai magyar telepekről.

Warga János: Vezérkönyv az elemi nevelés- és tanításra.

Frivaldszky Imre: Balkányi természettud. utazás.

1839.

Névkönyv 1839-re.

Tudománytár. Új folyam. V. VI.

Eredeti játékszin. VII. *Tóth Lőrincz*: Az atyátlan.

Külföldi játékszin. XV. *Steigentesch*: A levelezők; Ész és szív. Ford.

Külkey H. Molière: A kénytelen házasság.

Ford. *Kazinczy Ferencz*.

» » XVI. *Sheridan*: Rágalom iskolája. Ford. *Tóth Lőrincz*.

Római classicusok magyar fordításban. III. IV. Ford. *Szenczy Imre*.

Köteles Sámuel: Philosophiai Anthropologia.

Mocsy Mihály: Elmélkedések a physiologia és psychologia körében.

1840.

Névkönyv IV.

Névkönyv 1840-re.

Tudománytár. Új folyam. VII. VIII.

Hellen classicusok. I. Ford. *Guzmics Izidor*.

Eredeti játékszin. VIII. *Gyurmán Adolf*: Negyedik László.

» » IX. *Szigligeti Ede*: Rózsa.

» » X. *Nagy Ignác*: Az életuntak.

Külföldi játékszin. XVII. *Shakespeare*: Romeo és Julia. Ford. *Náray*

Antal.

» » XVIII. *Federici*: A hazudság. Ford. *Galvácsy László*.

Régi magyar nyelvemlékek. II.

A nagy magyar szótár belső elrendelésének terve.

Égi és földtekék használata.

Zsoldos Ignác: Népszerű erkölcsstudomány.

Nagy Károly: Astronomiai napló és kalendárium.

Balogh I. A magyarországi szikes vidékek. (Pályamű.)

1841.

Értesítő. I. évfolyam.

Névkönyv. 1841-re.

Tudománytár. Új folyam. IX. X.

Cuvier: Az állattörzsek. Ford. *Vajda Péter*.

Hetényi János: Honi városaink befolyása nemzetünk fejlődésére.

(Pályamű.)

Szemere Bertalan : A halálbüntetésről. (Pályamű.)
Hradnay Ferencz : Számolási segéd.

1842.

Évkönyv. V.
 Értesítő. II. évfolyam.
 Névkönyv. 1842.
 Tudománytár. Új foly. XI. XII.
 Külföldi játékszin. XIX. Lessing: Miss Sara Sampson. Ford. *Ká-
 zinczy Ferencz*.
 Régi magyar nyelvemlékek. III.
Horváth Mihály: Az ipar és kereskedés története Magyarországon a
 XVI. század elejéig. (Pályamű.)
Kossovich: Ugyanazon tárgyról. (Pályamű.)
Vallas Antal: Felsőbb egyenletek egy ismeretlennel.

1843.

Értesítő. III. évfolyam.
 Névkönyv 1843-ra.
 Tudománytár. Új folyam. XIII. XIV.
 Német-magyar zsebszótár

1844.

Értesítő. IV. évfolyam.
 Névkönyv 1844-re.
 Tudománytár. Új folyam. XV. XVI.
 Eredeti játékszin. XII. *Szigligeti Ede*: Kinizsi.
Verbőczy István hármas könyve.
Hetényi János: A lélektudomány művelési fontossága. (Pályamű.)
Sárváry Ferencz: A halálbüntetésről. (Pályamű.)
Taubner Károly: Az első és másodrendű görbék összrendesekre átvit-
 tele és főbb tulajdonságai. (Pályamű.)
Wagner Dániel: Magyarország közgazdaságilag nevezetes termékei.
 (Pályamű.)
Török József: Ugyanazon tárgyról. (Pályamű.)

1845.

Évkönyv. VI.
 Értesítő. V. évfolyam.
 Névkönyv 1845-re.
 Eredeti játékszin. XI. *Nagy Ignác*: Tisztujítás.
 » » XIII. *Obernyik Károly*: Főur és pór.
 » » XIV. *Szigligeti Ede*: Gerő.
 » » XV. » » Vándorszinészek.

Római classicusok magyar fordításban. V. Ford. *Egyed Antal*.
Beke K.: A lélektudomány viszonya a neveléshez. (Pályamű.)
Warga János: Ugyanazon tárgyról. (Pályamű.)

1846.

Évkönyv. VII.
 Értesítő. VI. évfolyam.
 Névkönyv 1846-ra.
 Eredeti játékszin. XVI. *Tóth Lőrincz*: Hunyadi László.
 Régi magyar nyelvmélekek. IV.
Szilágyi István: A magyar szókötés szabályai. (Pályamű.)
Szvorényi József: Ugyanazon tárgyról. (Pályamű.)

1847.

Értesítő. VII. évfolyam.
 Névkönyv 1847-re.
 Hellen classicusok. III. Ford. *Székács József*.
 A magyar nyelv rendszere.
 Törvénytudományi műszótár.
 Hartmann: Az ember szelleme. Ford. *Soltész János*.
Keresztury I.: A magyarországi hitbizományok átalakítása. (Pályamű.)
Benczur J.: Ugyanazon tárgyról. (Pályamű.)
Varga Soma: Ugyanazon tárgyról. (Pályamű.)

1848.

Értesítő. VIII. évfolyam. 1. 2. 3. sz.
 Névkönyv. 1848-ra.

1850.

Értesítő 1850-ről.

1851.

Értesítő 1851-ről.

1852.

Értesítő 1852-ről.
 A magyar szókötés főbb szabályai.

1853.

Értesítő 1853-ról.
Hetényi János: A magyar parthenon előcsarnokai.

1854.

Értesítő 1854-ről.

1855.

Értesítő 1855-ről.

Magyar tört. tár I. II.

Toldy Ferencz : Emlékbeszéd gr. Teleki József m. akad. elnök felett

1856.

Értesítő 1856-ról.

A magyar helyesírás ügyében a nyelvtudományi bizottság előterjesztése.

Érdy János : Erdélyben talált viaszos lapok.

Wenzel Gusztáv : Kifenberger és Radler XV. századbeli német költeményeik méltatása a magyar tört. szempontjából.

Kubinyi Ferencz : Öslénytani adatok Magyarországról.

1857.

Értesítő 1857-ről.

Magyar történelmi tár. III. IV.

Kiss Károly : Hunyadi János utolsó hadjárata.

Magyar László délafrikai levelei és naplókivonatai.

Wenzel Gusztáv : Kritikai fejtegetések Máramarosmegye történetéhez.

» » Szerémi György emlékirata Magyarország romlásáról.

Hatvani Mihály : Magyar tört. okmánytár a brüsszeli országos levéltárból. I.

Szalay László : Verancsics Antal összes munkái. I. II.

1858.

Értesítő 1858-ról.

Évkönyv. IX. 3. darabja.

Magyar tört. tár. V.

Spiegler : Új módszer az adott számból annak természetes logaritmusát kiszámítani.

Szabó József : Budapest környékének földtani leírása. (Pályamű.)

Brassai Sámuel : Logika.

Szalai István : Tapasztalati lélektan.

Fogarasi János : A magyar igeidőkről.

Weiss I. A. A háromél leirati feloldásáról.

Hatvani Mihály : Magyar tört. okmánytár a brüsszeli országos levéltárból II.

Szalay László : Verancsics Antal összes munkái. III.

1859.

Jelentés a M. T. Akadémia munkálódásáról 1847—1858.

Évkönyv. IX. a) darab.

Értesítő. Nyelvtud. Philos. Törvény és Tört. oszt. 1—8. szám

» Math. és Term. oszt. 1. sz.

Archaeol. Közlemények I.

Magyar tört. tár. VI.

Emlékkönyv Kazinczy Ferencz születése évszázados ünnepéről.

Hatvani Mihály: Magyar. tört. okmánytár a brüsszeli országos levéltárból. III. IV.

Simonyi Ernő: Londoni magyar okmánytár.

Szalay László: Verancsics Antal összes munkái. IV.

Fábián István: Finn nyelvtan.

Toldy Ferencz: Kazinczy Ferencz és kora. I.

Mátray Gábor: Történeti, bibliai és gyönyörös magyar énekek dallamai a XVI. századból.

Knausz Nándor: A magyar országos tanács és országgyűlések története.

Magyar László: Délafrikai utazás 1849—57-ben.

1860.

Az Akadémia új alapszabályai.

Évkönyv. VIII. és IX. b) 5. 6. dar.

Jelentés a M. T. Akadémia munkálkodásáról.

Értesítő 1859-ről. Nyelvt. Philos. Törvény és Tört. oszt. 9—11 Math. és Term. oszt. 2.

» Új folyam a) Nyelv és széptud. oszt. I. b) Philos. Törvény és Tört. oszt. I. c) Math. és Term. oszt. I.

Magy tört. tár. VII.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori új okmánytár. I.

Szalay László: Verancsics Antal összes munkái. V. VI.

Vass József: Dunántuli nyelvjárás.

Arany János: Széchenyi emlékezete.

Szász Károly: Széchenyi emlékezete.

1861.

Évkönyv X. 1. 3. 4. 5. dar.

Értesítő 1859-ről a) Nyelvt. Philos. és Tört. oszt. III. 1. b) Math. és Term. oszt. 3.

» Új foly. a) Nyelv és szépt. oszt. I. 4. b) Philos. Törv. és Tört. oszt. I. 4. II. 1. c) Math. és Term. oszt. I. 2—4., II. 1.

Almanach 1861.

Jelentés a M. T. Akadémia munkálkodásáról.

Magyar tört. tár. VIII., IX., X.

Statisztikai közlemények I. 1. 2. II. 1.

Mathematikai s term. tud. közlemények I.

Archaeologiai közlemények. II.

Czuczor Gergely és Fogarasi János A magyar nyelv szótára I. 1.

Hunfalvy Pál: Finn olvasó könyv. I.

Toldy Ferencz: Kazinczy Ferencz és kora. II.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori uj okmánytár. II.

Szalay Ágoston: Magyar leveles tár. I.

Szabó József: Magyarítás a természettudományokban s különösen annak gyakorlati jelentősége.

Weisz Ármin: A felső mennyiségtan elemei I.

Petzval Ottó: Erő és géptan

Sztoczek József: Utasítás meteorologiai észleletekre.

Kiss Károly: A stratégia elvei. Károly fhg. után. I.

Greguss Gyula: Közönséges természettan. (Pályamű.)

Karvassy Ágost: Népszerű nemzetgazdaságtan. (Pályamű.)

1862.

Évkönyv. X. 2. 6. 7. 8. 9. dar.

Értesítő 1859-ről. Math. és Term. oszt. 4., 5.

» Uj foly. a) Nyelv és Szépt. oszt. II. 1. 2. b) Philos. Törv. és Tört. oszt. II. 2. 3. 4. III. 1. 2. c) Math. és Term. Oszt. II. 2. 3. 4. III. 1. 2.

Jelentés a M. T. Akadémia munkálódásáról.

Archaeologiai közlemények. III.

Nyelvtudományi közlemények I. 1., 2., 3.

Statisztikai közlemények. II. 2. III. 1. 2.

A magyar nyelv szótára. I., 2., 3., 4., 5.

Magyar tör. tár. XI.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori uj okmánytár. III. IV.

Knauz Nándor: Évmutató Fejér György magyar okmánytárához.

Érdy János: Erdély érmei.

Kiss Károly: A stratégia elvei. Károly fhg. után. II.

Weisz Ármin: A felső mennyiségtan elemei. II.

Petzval Ottó: Erő és géptan. II.

Vámbery Ármin és Budenz József: Abuska. Csagataj-török szógyűtemény.

1863.

Évkönyv. X. 10—14. dar.

Értesítő. Uj foly. a) Nyelv és Szépt. oszt. II. 3. 4. b) Philos. Törv. Tört. oszt. III. 3. c) Math. és Term. oszt. IV. 1.

Jegyzőkönyv I.

Nyelvtud. közlemények. II. 1. 2. 3.

Statisztikai közlemények. IV. V.

Math. és Természettud. közlemények. II.

A magyar nyelv szótára. II. 1. 2. 3. 4.

Almanach 1863.

Jelentés a M. T. Akadémia munkálódásáról.

Magyar történelmi tár. XII.

Szilády Áron és Szilágyi Sándor: Okmánytár a hódoltság történetéhez
Magyarországon. I. II.

Kazinczy Gábor: Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592—1603
és Hidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1613.
Bíró Sámuel folytatásával.

» » Altorjai Apor Péter b. munkái.

Kiss Károly: A stratégia elvei. Károly fhg. után. III.

Toldy Ferencz: Brutus János Mihály m. k. történetíró magyar his-
toriája 1490—1552. I.

Nagy István: Késmárky Tököly Imre naplója. 1693—94.

1864.

Évkönyv XI. 1. 2. 3. dar. XII. 1. dar.

Értesítő. Új folyam. a) Nyelv és szépt. oszt. III. b) Philos. Törv.
Tört. oszt. IV. V. 1. c) Math. és Term. oszt. IV.
2. 3. V. 1. 2.

Jegyzőkönyv. II.

Nyelvtudományi közlemények. III. IV. 1. 2.

Archaeol. közlemények. IV.

Statisztikai közl. VI.

Statisztikai és Nemzetgazdasági közlemények I.

Math. és Term. tud. közlemények III.

A magyar nyelv szótára II. 5. III. 1—5.

Almanach 1864.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori új okmánytár. V.

Hunfalvy János: A magyar birodalom természeti viszonyainak le-
írása. II. III.

Kubinyi Ferencz: Petényi S. hátrahagyott munkái. I.

Henszlmann Imre: A székesfehérvári ásatások eredménye.

Vass József: Hazai és külföldi iskolázás az Árpád korszak alatt.
(Pályamű.)

1865.

Évkönyv XI. 4. 5. 6. dar.

Jegyzőkönyv III.

Értesítő. Új folyam. Philos. Törv. Tört. V. 2. — Math. és Term.
oszt. VI. 1.

Nyelvtud. közlemények. IV. 3. V. 1. 2.

Archaeol. közlemények. V.

Statisztikai és Nemzetgazd. közl. II. III. 1.

Math. és Term. tud. közlemények. IV.

A magyar nyelv szótára III. 6. IV. 1. 2.

Almanach 1865.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Szalay László: Verancsics Antal összes munkái. VII.

Toldy Ferencz: Baronyai Decsi János magyar historiája.

Máyer Fidél: Forgách Ferencz magyar historiája.

Torma Károly: Tököly Imre naplója.

Brassai Sámuel: Euklides elemei.

1866.

Évkönyv. XI. 6. 7. 8. dar.

Jegyzőkönyv. IV.

Értesítő. Új folyam. a) Philos. Törv. Tört. oszt. V. 3. b) Math. és Term. oszt. VI. 2.

Nyelvtud. közlemények VI. 1. 2.

Archaeol. közlemények VI.

Stat. és Nemzetgazd. közlemények III. 2. IV. 1. 2.

Math. és Term. tud. közlemények. V. I.

A magyar nyelv szótára. IV. 3. 4. 5.

Almanach 1866.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Czinár Mór: Fehér György magyarországi okmánytárának betűrendes tárgymutatója.

Toldy Ferencz: A régi magyar nyelvészek Erdősitől Tsétsiig.

Kruspér István: Légtüneti észleletek. I.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori új okmánytár. VI.

1867.

Évkönyv. XI. 9. 11. 12. dar.

Értesítő 1867-ről.

Nyelvtud. közlemények VI. 3. VII. 1. 2.

Archaeol. közlemények. VII. 1.

Stat. és Nemzetgazdasági közl. V. 1.

Math. és Term. tud. közl. V. 2.

A magyar nyelv szótára V. 1. 2.

Almanach 1867.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Magyar történelmi tár. XIII.

Szilágyi Sándor: Rozsnyai Dávid történeti maradványai.

Toldy Ferencz: Brutus János Mihály magyar historiája.

Wenzel Gusztáv: Verancsics Antal minden munkái. VII.

Petzval Ottó: Felsőbb mennyiségtan. I. II.

Rupp Jakab: Budapest és környékének helyrajzi története.

Értekezések.

Télffy Iván: Solon adótörvényéről.

Horváth Cyrill: A philosophiai módszerek jelen állapotjáról.

Mihályi Károly: Kísérlet felelni lélektani alapon az ismerettan főkérdésére.

Haberern Jonathán: Aristoteles és befolyása az új bölcészetre és az életre.

Brassai Sámuel: A módszerről. I. rész. Mit tanítsunk?

Rónay Jácint: Az őseemberek haladása.

Nagy Márton: A gyermek fokozatos fejlődése.

Szinováczy György: Az uzsorátörvényekről.

Keleti Károly: A magyar mezőgazdaság.

Hunfalvy János: Hazánk közlekedési eszközeiről.

Pesty Frigyes: A perdöntő bajvivások története Magyarországon.

Thaly Kálmán: Dunántúli levéltárak ismertetése, különös tekintettel II. Rákóczi Ferencz korára.

Fényes Elek: A magyar birodalom nemzetiségei és ezek száma vármegyék és járások szerint.

Szilágyi Sándor: Egy lap Erdély legújabb történelméből.

» » Bethlen Gábor fejedelem trónfoglalása.

Szily Kálmán: A mechanikai hőelmélet egyenleteinek általános alakjáról.

Than Károly: Az ozon képződéséről gyors égéseknél. — A polhorai sósforrás vegyelemzése.

Lenhossék József: A közép idegrendszer szürke állományának és egyes ideggyökök eredetének tájviszonyai.

Zlamál Vilmos: Az állattenyésztés fontossága s jelenlegi állása Magyarországon.

Jendrassik Jenő: Két új szemmérészeti mód.

Schenzl Guidó: A magnetikai lehajlás megméréséről.

Akin Károly: A gázok összenyomhatóságáról.

Than Károly: A szénéleg-kénegéről.

Krenner József: Két új kénsavas káli-kadmium kettőssónak jegezőalakjairól.

Rózsay József: Adatok a hagymáz oktanához.

1868.

Évkönyv. XI. 10. dar. XIII. 1. 2. dar.

Értesítő 1868-ról.

Nyelvtud. közlemények VII. 3. VIII. 1. 2.

Statiszt. és Nemzetgazd. közl. V. 2. VI. 1. 2.

Math. és Term. Tud. közl. VI. 1. 2.

A magyar nyelv szótára V. 3. 4.

Almanach 1868.

Archaeologiai értesítő.

Jelentés a M. T. Akadémia munkálódásáról.

Szilády Áron és Szilágyi Sándor: Török-magyarokori állam-okmánytár. I.

Horváth Cyrill: Apáczai Csere János bölcsészeti dolgozatai.

Thaly Kálmán: Késmárky Tököly Imre és némely főbb hiveinek naplói és emlékezetes írásai. 1686—1705. I.

Henszlmann Imre: Pécs középkori régiségei. I.

Kriesch János, Kenessey Albert, Tasner Dénes: Halaink és haltenyésztésünk. (Pályamunkák.)

Wenzel Gusztáv: Árpádokori új okmánytár. VII.

Értekezések.

Télffy Iván: Adatok az attikai törvénykönyvhöz.

Tárkányi Béla: A legújabb magyar szentírásról.

Szász Károly: A Nibelung-ének keletkezéséről s szerzőjéről.

Toldy Ferencz: Tudománybeli hátramaradásunk okai s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása.

Vámbéry Ármin: A keleti török nyelvről.

Molnár Aladár: A philosophia mint külön tudomány.

Horváth Cyrill: A philosophiai módszerek akadályairól.

» » A philosophiai módszerek akadályairól. II. közlemény.

Konek Sándor: A nemzet szellemi élete a párizsi kiállításon.

» » A magyar korona országainak legújabb népesedési mozgalmai.

Kautz Gyula: Jogtudomány s nemzetgazdaságtan.

Keleti Károly: A statisztika hivatalos s tudományos művelése.

Pesty Frigyes: A temesi bánság elnevezésének jogosulatlansága.

Hunyady Jenő: A pólus és a polárok. A viszonyos polárok elve.

Vész János: A biztosítási kölesön.

Tóth Ágoston: Az európai nemzetközi fokmérés stb.

Akin Károly: Faraday Mihály.

Szabó József: Jelentés a Londonból és Berlinből küldött meteoritekről.

Frivaldszky János: A magyarországi egyenesröpiék magánrajza.

Frommhold Károly: A féloldali ideges főfájás.

1869.

Évkönyv. XIII. 4. 5.

Értesítő 1869-ről.

Nyelvtud. közlemények. VIII. 3.

Math. és Term. tud. közl. VI. 3. 4. VII. 1. 2. VIII. 1.

Stat. és Nemzetgazd. közl. VII. 1. 2.

Archaeologiai értesítő.

Almanach 1869.

Jelentés a M. T. Akadémia munkálódásáról.

A magyar nyelv szótára. V. 5.

Magyar történelmi tár. XIV.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori új okmánytár. VIII.

Szilády Áron és Szilágyi Sándor: Török-magyarkori állam-okmánytár. II. III.

Rupp Jakab: Magyarország helyirati története, különös tekintettel az egyházi intézményekre. I. II.

Vész János Ármin: A legkisebb négyzetek elmélete.

Értekezések.

Imre Sándor: Geleji Katona István, főleg mint nyelvész.

Bartalus István: A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században.

Toldy Ferencz: Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez.

Brassai Sámuel: Módszer és némi alkalmazásai II. és III. ért.

Pulszky Ágoston: A római jog s az újkori jogfejlődés.

Rentmeister Antal: Gaius.

Tóth Lőrincz: Zádor György emlékezete.

Ökröss Bálint: A törvénykezés reformja.

Ribáry Ferencz: Babylonia és Assyria őskori történelmének hitelessége.

Rómer Flóris: Ráth Károly emlékezete.

Knausz Nándor: II. Endre szabadságlevellei.

Salamon Ferencz: Rendi országgyűléseink jellemzéséhez.

Vész János: A legrövidebb távolok a körkúpon.

Than Károly: A harkányi kénese viz vegyelemzése.

Lengyel Béla: A szulini ásványvíz vegyelemzése.

Batizfalvy Samu: A testgyógyászat újabb haladása stb.

Koch Antal: A göreső alkalmazása a közzétanban.

1870.

Évkönyv. XIII. 3. 6. 7. 8. dar.

Értesítő 1870-ről.

Nyelvtud. közlemények. IX. X. 1.

Math. és Term. tud. közl. VIII. 2.

Stat. és Nemzetgazd. közl. VIII. 1.

Archaeol. közl. VIII. 1. 2.

Archaeol. értesítő.

Almanach. 1870.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

A magyar nyelv szótára VI. 1. 2.

Henszlmann Imre: Pécs középkori régiségei. II.

Szilágyi Sándor: Alvinczi Péter okmánytára. I. II.

Szalay László és Wenzel Gusztáv: Verancsics összes munkái. IX.

Wenzel Gusztáv: Verancsics összes munkái X.

Szilády Áron és Szilágyi Sándor: Török-magyarkori állam-okmánytár. IV.

Értekezések.

Brassai Sámuel: A magyar bővített mondat.

Bartalus István: Jelentés a felső-ausztriai kolostorok Magyarországot illető kéziratai- s nyomtatványairól.

Mátray Gábor: A Konstantinápolyból legújabban érkezett négy Corvin-codextről.

Szász Károly: A tragikai felfogásról.

Joannovics György: Adalékok a m. szóalkotás kérdéséhez.

Füldy Henrik: Adalékok a m. rokonértelmű szók értelmezéséhez.

Telfy Iván: Solomon Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv.

Csacskó Imre: A büntetés-rendszeréről általában, különösen a halálbüntetésről Poroszországban.

Baintner József: A bírósági szervezet.

Vécsey Tamás: A fogyasztási egyletek.

Barsi József: Az emberi öntudat jelen fokáról.

Wenzel Gusztáv: Kassa város parkettkészítése a XV. század kezdetén.

Szilágyi Ferencz: Zilah történelméből.

Tóth Ágoston: Az európai nemzetközi fokmérés.

Rózsay József: Adatok a járványok oki viszonyaihoz.

Wartha Vincze: A silikátok formulázásáról.

Say Móricz: Az állati munka s annak forrása.

Br. Mednyánszky Dénes: A mész geológiai s technikai jelentősége Magyarországon.

Hirschler Ignác: Tapasztalatok a szeszes italokkal, valamint a dohánnyal való visszaélésekről, mint a láttompulat okáról.

Heller Ágoston: A hangrezgés intenzitásának méréséről.

Greguss Gyula: Hő és nehézkedés.

Jurányi Lajos: A Ceratozamia himsejtjeinek kifejlődéséről s alkatáról.

Scheiber S. Henrik: A kettős torzszülés bonczana.

1871.

Évkönyv. XIII. 9. 10. dar. XIV. 1. dar.

Értesítő 1871-ről.

Nyelvtudományi közlemények. X. 2.

Math. és Term. tud. közl. VI. IX. 1. 2. 3.

Stat. és Nemzetgazd. közl. VIII. 2.

Archaeológiai értesítő.

Archaeológiai közl. VIII. 3.

Almanach 1871.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Magyar történelmi tár. XV.—XVIII.

Simonyi Ernő: Archivum Rákociánum. Diplomata I.

Barna Ferdinánd: Kalevala a finnek nemzeti eposza.

Szarvas Gábor: A magyar igeidők.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori új okmánytár IX.

Szilágyi Áron és Szilágyi S. Török-magyarorkori államokmánytár. V.

Értekezések.

Zichy Antal: Horatius satirái.

Toldy Ferencz: Ujabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez.

Lubrich Ágoston: A középtanodai tanárok paedagogiai képzéséről.

Suhayda János: Emlékbeszéd Császár Ferencz fölött.

Hunfalvy János: Jelentés az Antwerpiában 1871. aug. 13 — 22. nemzetközi geographiai congressus munkálatairól.

Kruspér István: A Schwerdt-féle Comparator módosított alkalmazása.

König Gyula: Az elliptikai függvények alkalmazásáról a magasabb fokú egyenletek elméletére.

Kruspér István: A párisi meter-prototyp.

Murmann Ágost: Európa bolygó elemei.

Klein Gyula: A Pilobolus gombának fejlődéséről s alakjairól.

Jurányi Lajos: Oedogonium diplandrum s a nemzési folyamat a mozsatnál.

Zsigmondy Vilmos: Tapasztalataim az ártézi kutak furása körül.

Klein Gyula: Nehány Floridea kristalloidjairól.

Jurányi Lajos: Az Oedogonium diplandrum (Gur.) termékenyített petesejtjéről.

Hantken Miksa: Az esztergomi burányrétegek és a kisczelli tályag földtani kora.

Poor Imre: Sauer Ignác emléke.

Koch Antal: Góresövi közetvizsgálatok.

1872.

Évkönyv XIII. 11. 12. dar. XIV. 2. 3. dar.

Értesítő 1872-ről.

Nyelvtud. közlemények. X. 3.

Math. és Termtud. közl. VII. VIII. 3. IX. 4. 5. X. 1 — 13. XI. 1.

Archaeologiai értesítő.

A magyar nyelv szótára. VI. 3.

Almanach 1872.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Szilády Áron és *Szilágyi S.* Török-magyarkori államokmánytár. VI.

Szilágyi Sándor: Rozsnyai Dávid történeti maradványai. VIII. kötet pótfüzete.

Thaly Kálmán: Archivum Rákócianum. Had- és belügy. I.

Kalchbrenner K. Magyarország hártagombáinak válogatott képei. (Latin és magyar nyelven.) I.

Rupp Jakab: Magyarország helyirati története. II.

Soltész János: A fűvészet alapvonalai. (Pályamű.)

Értekezések.

Gr. Kun Géza: A sémi magánhangzókról és megjelölések módjairól.

Szilády Áron: Magyar szófejtetések.

Szendssy Sándor: A latin nyelv és dialektusai.

Szilády Áron: A defterekről.

Szvorényi József: Emlékbeszéd Árvay Gergely fölött.

Brassai Sámuel: Commentator Commentatus. Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázói után.

Szabó Károly: Apáczai Cséri Jánosnak, Barcsai Ákos fejedelemhez benyújtott terve, a magyar hazában felállítandó első tud. egyetem ügyében.

Szabó Imre: Emlékbeszéd Bitnicz Lajos fölött.

Domanovszky Endre: A bölcészet szükségképeni tudomány.

Haberern Jonathán: Edvi Illés Pál emléké.

Tóth Lőrincz: Szemle a magyar jogászgyűlések munkássága s eredményei fölött.

Wenzel Gusztáv: Nyitra vármegyének XV. századbéli vámhelyei.

Szabó Károly: Péter és Aba.

Frankl Vilmos: Henckel János, Mária királyné udv. papja.

Szily Kálmán: A Hamilton-féle elv és a mechanikai hő-elmélet második fő tétele.

Tóth Ágoston: A földképkészítés jelen állása, a mint az képviselve volt az antwerpeni kiállításon.

Murmann Ágost: Freia bolygóról.

Káspér István: A Comparatorokról.

Kenessey Albert: A kapaszkodó hajózásról.

Hazslinszky Frigyes: Emlékezés Neilreich Ágostról.

» » A gombok jelleme.

Nendtvich Károly: Frivaldszky Imre életrajza.

Hirschler Ignác: Adat a szaruhártya gyurmájába lerakodott festanyag ismertetéséhez.

Than Károly: Közlemények a magy. kir. egyetem vegytani intézetéből.
Fleischer és Steiner-től.

» » Közlemények a magy. kir. egyetem vegytani intézetéből
Than, Lengyel és Rohrbach-től.

Poor Imre: Emlékbeszéd Flór Ferencz fölött.

Szabó József: Az ásványok olvadása meghatározásának új módja.

Thanhoffer Lajos: Adatok a zsir-felszívódáshoz.

Mihálkovics Géza: Adatok a madárszem fésűjének szerkezete és fejlődéséhez.

Högyes Endre: A vese vérkeringési viszonyairól.

Entz Ferencz: Rhizidium Euglenae Alex. Braun. Adalék a Chytridium-félék ismeretéhez.

Klug Nándor: Vizsgálatok az emlősök fülesigájáról.

Abt Antal: A pesti egyetem ásványtárában levő földpátok jegecz-sorozatai.

1873.

Évkönyv. XIV. 4. 5. dar.

Értesítő 1873-ról.

Mathem. és Term. tud. közlemények. VIII. IX. teljesen : XI. 2—7.

Arch. közlemények. IX. I.

Archaeologiai értesítő 1873-ról.

Magyar tört. tár. XIX. XX. XXI.

Almanach 1873.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Henszlmann Imre : Pécs régiségei III.

Frankl Vilmos : Pázmány Péter levelezése.

» » A hazai s külföldi iskolázása a XVI. században. (Pályamű.)

Szilágyi Sándor : Rákóczy okmánytár. I.

Thaly Kálmán : Tököly Imre naplói. II.

» » Archivum Rákóczianum. Had- és belügy. II. III.

Venzel Gusztáv : Veranesics összes munkái. XI.

» » Árpádkori új okmánytár. X. XI.

Sziládi Áron és Szilágyi S. : Török-magyarkori államokmánytár. VII.

Simonyi Ernő : Archivum Rákócz. Diplomata II.

Frankl Vilmos : Magyar országgyűlési emlékek. I.

P. Theureck Emül : A helyes magyarság elvei. (Pályamű.)

Imre Sándor : A magyar nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szók bírálata. (Pályamű.)

Budenz József : Magyar-ugor összehasonlító szótár. I.

Haberern Jonathán : Aristoteles Nikomachoszhoz címzett Ethikája.

Rómer Flóris : A régi Pest.

Kalchbrenner Károly : Magyarország hártagombáinak válogatott képei. II.

Bardocz Lajos : A mechanica alapvonalai. (Pályamű.)

Értekezések.

Vadnai Károly : Az első magyar társadalmi regény.

Finály Henrik : Emlékbeszéd Engel József felett.

Barna Ferdinánd : A finn költészetről, tekintettel a magyar ösköltészetre.

Goldziher Ignác : A nemzetiségi kérdés az araboknál.

Riedl Szende : Emlékbeszéd Schleicher Ágost felett.

» » Emlékbeszéd Grimm Jakab felett.

» » Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának ?

Gr. Kun Géza : Adalékok Krim történetéhez.

Brassai Sámuel : Paraleipomena kai diorthumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentátorok Virgilius Aeneise II. könyvére, különös tekintettel a magyarra.

Ladányi Gedeon : Modern alkotmányos monarchiai intézmények.

Kautz Gyula : Emlékbeszéd Rau Károly felett.

Hajnik Imre : A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése.

Matlekovics Sándor : A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból.

Wenzel Gusztáv : Nevezetes per löcsei polgárok közt 1421—1429.

» » Diósgyőr egykori történelmi jelentősége.

» » Adalék 1352-ből az Arany Bulla néhány cikkének alkalmazásához és magyarázásához.

» » Adalék az erdélyi szászok történetéhez, az *Andrea-num* előtti időből.

Frankl Vilmos : Révai Ferencz nádori helytartó fainak hazai s külföldi iskoláztatása 1538—1555.

Szilágyi Sándor : Adalékok Bethlen Gábor szövetkezéseinek történetéhez.

Nagy Irán : Emlékbeszéd Érdy János felett.

» » Egy főbenjáró per a XVII. századból.

Balássy Ferencz : A székelyek alapszerződése.

Botka Tivadar : Trencsini Chák Máté és kortársai.

Szilágyi Ferencz : Rajzok Erdély államéletéből a XVIII. századból.

Kruspér István : A vonásos hosszértékek összehasonlítása folyadékban.

» » A párisi levéltári méterrúd.

Feszt Vilmos : A közlekedési művek és vonalak.

Murmann Ágoston : Az 1861-ki nagy üstökös pályájának meghatározása.

Kalchbrenner Károly : A magyar gombászat fejlődéséről és jelen állapotáról.

Balló Mátyás : Az Aethyloxilátnak hatásáról a Naphtilaminra.

Jurányi Lajos : A *Salvinia natans* sporáinak kifejlődéséről.

Lenhossék József : Hyrtl *corrosio*-anatómiája.

Szabó József : Egy új módszer a földpátok meghatározására közetekben.

Hantken Miksa : A beocsini márga földtani kora.

1874.

Évkönyv XIV. 6. 7. dar.

Értesítő 1874-ről.

Nyelvtudományi közlemények XI. XII.

Archaeologiai közlemények X. 1.

Archaeologiai értesítő 1874-ről.

Math. és Természettud. közlemények X. XI. XII. XIII. 1—3.

Almanach 1874.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Rómer Flóris F. : Régi falképek Magyarországon.

Wenzel Gusztáv : Árpádkori új okmánytár XII.

Szilágyi Sándor : Okmánytár II. Rákóczy György diplomatai összeköttetéseihez.

» » A két Rákóczy György fejedelem családi levelezése

- Szabó Károly*: Kritobulosz. II. Mehemed élete.
Thaly Kálmán: Történelmi naplók 1663—1719.
Fraknoi Vilmos: Magyar országgyűlési emlékek. II.
 » » Magyar országgyűlések története. I.
Wenzel Gusztáv: Diplomatai emlékek. Az Anjou-korból. I. II.
Szilády Áron és Szilágyi S.: Név és tárgymutató a török-magyarokori államokmánytár I—VIII. kötetéhez.
Volff György: Nyelvemléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok I. II.
Komáromy Lajos és Király Pál: Nyelvemléktár III.
Szinnyei József: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertoriuma. Első oszt. Történelem és segédtudományai I.
Mattekovics Sándor: A vasuti különbözeti viteldijak. (Pályamű.)
Szabó Ignác: A lég. Népszerű légtűntet. (Pályamű.)
Budenz József: Magyar-ugor összehasonlító szótár.

Értekezések.

- Bálint Gábor*: Jelentése Oroszországban s Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól.
Bartal Antal: A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelv-tudománynak művelése hazánkban.
Barna Ferdinánd: A határozott és határozatlan mondatról.
Goldziher Ignác: Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a keleti nyomdai viszonyokra.
Keleti Károly: Mezőgazdasági statisztika a nemzetközi congressusokon.
Galgóczi Károly: A székely kérdés.
Körösi József: Az emberi élettartam és a halandóság kiszámításáról.
Henszlmann Imre: Tanulmányok a góthok művészetéről.
Pulszky Ferenc: A magyarországi avarleletekről.
Tóth Lőrinc: Felsőbüki Nagy Pál emlékezete.
Keleti Károly: Palugyay Imre emlékezete.
Fraknoi Vilmos: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században.
Óváry Lipót: Nápolyi történelmi kutatások.
Wenzel Gusztáv: Stibor Vajda.
Beöthy Leo: Juda, Izráel és Aram.
Vész János Ármin: Adalék a visszafutó sorok elméletéhez.
Konkoly Miklós: Az ó-gyallai csillagda leírása s napfoltok észlelése 1872. 1873.
Kondor Gusztáv: Emlékbeszéd Herschel János fölött.
B. Eötvös Lóránd: A rezgések intenzitása.
Réthy Mór: A diffractio elméletéhez.
Martin Lajos: Az erömütáni csavarfelületek. — A vízszintes szélkerék elmélete.

- Réthy Mór*: A kerületre redukálható felület-egészletek elméletéhez.
Galgóczy Károly: Emlékbeszéd Vállas Antal fölött.
Gönczy Pál: Emlékbeszéd Kovács Gyula fölött.
Frivaldszky János: Magyarország téhelyröpiinek futonezféléi.
Welkow Sándor: Beryllium és aluminium kettős sók.
Fabinyi Rezső: Jelentés a Capronamid előállításának egy módjáról.
Schenzl Guidó: Időjárási viszonyok Magyarországon 1871.
Hantken Miksa: A Nummulitok rétegzeti jelentősége a délnyugoti közép-magyarországi hegység ó-harmadkori képződményeiben.
Kenessey Albert: A vízből való élet- és vagyonmentés s eszközei.
Hirschler Ignác: Adatok a láthártya-maradvány kórodai ismeretéhez.
Rózsay József: Tanulmány a régi zsidók orvostanáról.
Margó Tivadar: Emlékbeszéd Agassiz Lajos fölött.
Koch Antal: A rakováczi sanidintrachyt és földpatjának vegyelemzése.

1875.

- Évkönyv XIV. 8. dar. XV. 1—5. dar.
 Értesítő 1875-ről.
 Nyelvtudományi közlemények. XII. 3. XIII. 1.
 Archaeologiai közlemények. X. 2. 3.
 Math. és Természettud. közlemények. XIII. 4—9.
 Magyar történelmi tár. XXII. XXIII. XXIV.
 Nyelvemléktár. II.
 Almanach 1875.
 Archaeologiai értesítő. 1875-ről.
 Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.
Ipolyi Arnold: Oláh Miklós levelezése.
Wenzel Gusztáv: Verancsics összes munkái. XII.
 » » Diplomaeziai emlékek. Az Anjou korból. II. III.
Nagy Iván és b. Nyáry Albert: Diplomaeziai emlékek. Mátyás király korából I.
Fraknói Vilmos: Magyar országgyűlési emlékek. III.
 » » Magyar országgyűlések története. II.
Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési emlékek. I.
Thaly Kálmán: II. Rákóczy Ferencz levéltára. (Archivum Rákóczianum.) IV.
 » » II. Rákóczy Ferencz önéletrajza.
Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története. III.
Kalchbrenner K. Magyarország hártagombáinak válogatott képei. III.
Petzval Ottó: A csillagászat elemei.
Szinnyi József: Hazai és külföldi folyóiratok m. tud. repertoriuma.
 Második oszt. Természettudomány és matematika. I.
Henszlmann Imre: A bécsi 1873. évi világtárlat magyarországi kedvelőinek régészeti osztálya.

Értekezések.

Hunfalvy Pál: Jelentés az orientalistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről.

Budenz József: Jelentés a németországi philologok és tanferfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről.

Fogarasi János: Az új szókról.

Toldy Ferencz: Az új magyar orthologia.

Barna Ferdinánd: Az ik-es igékről.

» » Nyelvészkedő hajlamok.

» » A hangsúlyról a magyar nyelvben.

Szarvas Gábor: A magyar nyelvújításról.

Brassai Sámuel: A neo- és palaeologia ügyében.

Ballagi Mór: Brassai és a nyelvújítás.

Apáthy István: A kényszeregyezség a csödeljárásban.

Keleti Károly: Quetelet emlékezete.

» » Magyarország népesedési mozgalma 1864—73-ban és a cholera.

Konek Sándor: Újabb adataink Magyarország bűnvádi statisztikájából.

» » A statisztika és a nemzetgazdaságtan közti viszony a mai korban.

Galgóczy Károly: Emlékbeszéd Sz. Warga János felett.

Weszelovszky Károly: Statisztikai tanulmányok hazánk közegészségügyi állapota felett.

Wenzel Gusztáv: Visszapillantás az előbbi magy. kir. curiának 1724. — 69. működésére.

Pauler Tivadar: Emlékbeszéd Csacsó Imre felett.

Balássy Ferencz: Az egri vár 1687-ki feladásának alkupontjai és a törökök maradékai Egerben.

Ribáry Ferencz: A pelasz kérdés mai állása s a jobbágyság a helleknél s rómaiaknál.

Fabritius Károly: Pemfflinger Márk szász gróf élete.

Szilágyi Sándor: Révay Péter és a szent korona.

Szilágyi Ferencz: Ifjabb báró Wesselényi Miklós. (Élet- és korrajz.)

Schulhof Lipót: Az 1870. IV. sz. üstökös definitív pályaszámítása.

» » Az 1871. II. sz. üstökös definitív pályaszámítása.

Szily Kálmán: A hő-elmélet második főtétele, levezetve az elsőből.

Xántus János: Emlékbeszéd gróf Lázár Kálmán felett.

Kalchbrenner Károly: Dorner József emléke.

Érkövy Adolf: Emlékbeszéd Török János felett.

Schuller Alajos: A súly és a hő állítólagos összefüggése.

Fleischer Antal: Vizsgálatok a kolozsv. m. kir. egyet. vegyt. intézetéből.

Piribauer Alajos: A konyhainai meteorokó mennyileges vegyelemzése.

Klug Nándor: A színérzésről indirect látás mellett.

Hazslinszky Frigyes: Egy felszíni hypogaeus.

Than Károly: A margitszigeti hévforrás vegyi elemzése.

1876.

Évkönyv. XVI. 1. 2. dar.

Értesítő 1876-ról.

Nyelvtudományi közlemények. XIII. 2. 3. XIV. 1. 2.

Math. és Természettud. közl. XIII. 10. XIV.

Archaeologiai közlemények. XI.

Archaeologiai Értesítő 1876-ról.

Nyelvemléktár. III.

Almanach 1876.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Fraknói Vilmos: Magyar országgyűlési emlékek. IV.

» » Magyar országgyűlések története. III.

Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési emlékek. II.

» » Szamosközi István tört. maradványai. I. II. III.

Nagy Iván és Nyáry Albert b.: Dipl. emlékek. Mátyás király korából. II.

Nagy Iván: Brutus magyar históriája. III.

Simonyi Ernő: II. Rákóczy F. levéltára. (Archivum Rákoczianum.)
Második oszt. III.

Bálint Gábor: Kazáni-tatár nyelvtanulmányok II.

Helmár Ágost: Bonfiniusnak, mint történetírónak jellemzése és műve,
kútfőinek kimutatása és bírálati méltatása. (Pályamű.)

Jakab Elek: A levéltárakról.

Karlbrenner K.: Magyarország hártagombáinak válogatott képei IV.

Koch Antal: A dunai trachytesoport jobbparti részének földtani leírása.

Knauz Nándor: Kortan, hazai történelmünkhöz alkalmazva. (Pályamű.)

Értekezések.

Szász Károly: Emlékbeszéd Kriza János felett.

Bartalus István: Művészet és nemzetiség.

Télfy Iván: Aeschylus.

Barna Ferdinánd: A mutató-névmás hibás használata.

Imre Sándor: Nyelvtörténelmi tanulások a nyelvújításra nézve.

Arany László: Bérczy Károly emlékezete.

Mayr Aurél: A lágy aspiráták kiejtéséről a zendben.

Bálint Gábor: A mandzsuk szertartásos könyve.

Domanovszky Endre: A logica fogalma.

Wenzel Gusztáv: Az összehasonlító jogtudomány és a magyar magánjog.

» » Az országos jog és a particularis jogok közti viszony
hazai jogrendszerünkben.

Tóth Lőrincz: A szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság rendszere a
polgári törvénykezésben.

» » Emlékbeszéd hodosi és kizdiai báró Sina Simon felett.

Pesty Frigyes: A szörényvármegyei hajdani oláh kerületek.

Szilágyi Sándor: Nádasdy Tamás első követsége Erdélyben 1540.

» » Emlékbeszéd nagyajtai Kovács István felett.

Szülgyi Ferencz: A germanizálás történelméből a két magyar hazában.

» » Id. báró Wesselényi Miklós.

Wertheimer Ede: Házasságtervezés Erzsébet Anglia királynője s Károly osztrák főherceg közt 1559—1561.

Ortway Tivadar: Margum és Contramargum helyekvése.

Nagy Iván: Az utolsó Árpád-házi király trónralépte.

Keleti Károly: Visszapillantás közigazdaságunk egy negyed századára.

Jakab Elek: A Ghyeciek Erdély történetében.

Wenzel Gusztáv: Az alsó magyarországi bányavárosok küzdelmei a nagy-lucei Dóczyakkal 1494—1548.

Konkoly Miklós: Csillagászati megfigyeléseim 1874—75.

» » Napfoltok megfigyelése az ó-gyallai csillagdában.

Hunyady Jenő: A kúpszeleten fekvő hat pont feltételi egyenletének különböző alakjairól.

Réthy Mór: A három méretű homogéntér siktani geometriája.

» » A propeller és peripeller felületek elméletéhez.

Feszt Vilmos: Temesi Reiter Ferencz emléke.

Kondor Gusztáv: Emlékbeszéd Nagy Károly felett.

Than Károly: Öt közlemény a magy. kir. egyetem vegytani intézetéből.

» » Nyolcz közlemény a magy. kir. egyetem vegytani intézetéből.

Koch Antal: A közetek tanulmányozásának módszerei.

Fleischer Antal: Vizsgálatok a kolozsvári magy. kir. tud. egyetem vegytani intézetéből.

Haberern Jonathán: Báró Prónay Gábor emléke.

Schuller Antal: A légnyomás változásainak pontos meghatározásáról.

Thanhoffer Lajos: Négy közlemény a magy. kir. állatorvosi intézetből.

Török József: Pólya József emléke.

Pillitz Vilmos: Tanulmányok a talaj absorptiója fölött.

Hazslinszky Frigyes: A szőlő öbölje.

Balogh Kálmán: Az agy féltekéinek és a kis agynak működéséről.

Szécskay István: Kristálytani vizsgálatok a betleri Wolynnon.

Balogh Kálmán: Az agy befolyásáról a szivmozgásokra.

Fabinyi Rezső: Két isomer monobromnitronaphtalinról.

Nendtvich Károly: Kubinyi Ferencz és Ágoston életrajza.

Szabó József: Jelentés Görögországban tett geológiai utazásairól.

Krenner József: A felsőbányai trachyt volframitja.

Fleischer Antal: Vizsgálatok a kolozsvári magy. kir. tud. egyetem vegytani intézetéből. 5) A cyansav-vegyületek szöveti alkatáról.

1877.

Évkönyv. XVI. 3. 4. dar.

Értesítő 1877-ről.

- Nyelvtudományi közlemények. XIV. 3. XV. 1.
 Archaeologiai közlemények. XII.
 Archaeologiai Értesítő 1877-ről.
 Math. és Természettud. közlemények. XV.
 A magyar helyesírás elvei és szabályai.
 Nyelvemléktár. IV. V.
 Almanach 1877.
 Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.
Fraknoi Vilmos: Magyar országgyűlési emlékek. V.
 » » Magyar országgyűlések története. IV.
Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési emlékek. III.
Szilády Áron: Régi magyar költők tára. I.
Pesty Frigyes: A szörényi bánság és Szörényvármegye története. I.
 III.
Budenz József: Magyar-ugor összehasonlító szótár. III.
Bálint Gábor: Kazáni-tatár nyelvtanulmányok. III.
Thaly Kálmán: Gr. Beresényi Miklós levelei Rákóczy fejedelemhez. I.

Értekezések.

- Barna Ignác*: A rómaiak satirájáról és satirairóikról.
Goldziher Ignác: A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval.
Szász Károly: Emlékbeszéd Jakab István felett.
Szilágyi István, Vaszary Kolozs, Révész Imre: Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez.
Bartalus István: Emlékbeszéd Mátray Gábor felett.
Barna Ferdinánd: A mordvaiak történelmi viszontagságai.
 » » Egy szavazat a nyelvújítás ügyében.
Télfi Iván: Eranos.
Joannovics György: Az ikes-igékről.
Budenz József: Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasonlítása.
Zichy Antal: Lessing.
Brassai Sámuel: Logikai tanulmányok.
Jakab Elek: Emlékbeszéd Szentkirályi Zsigmond felett.
Zlinszky Imre: A telekkönyvi intézmény befolyása a tulajdonjog szerzésére és érvényesítésére.
Tóth Lőrincz: Bertha Sándor emlékezete.
Wenzel Gusztáv: Magyarország városai és városjogai a múltban s jelenben.
Ortvay Tivadar: Kritikai adalékok Margum történetéhez.
Ipolyi Arnold: Emlékbeszéd Czinár Mór felett.
Pesty Frigyes: Brankovics György rácz despota birtokviszonyai Magyarországon és a rácz despota cím.
Szilágyi Sándor: Carillo Alfonz diplomáciai működése (1594—98).
Deák Farkas: Nagyváradi elvesztése 1660-ban.
 » » Adatok a nagy Csáky István életéből.

- Kenessey Albert*: Adatok folyóink vízrajzi ismeretéhez.
- Hoitsy Pál*: Csillagészlelés a kelet-nyugoti vonalban.
- Hunyady Jenő*: Apollonius feladata a gömbfelületen.
- » » A kúpszeleten fekvő hat pont feltételi egyenletének különböző alakjairól. (Folyt. a IV. köt. megjelent értekezésnek.)
- Gruber Lajos*: 24 η Cassiopeiae kettős csillag mozgásáról.
- Martin Lajos*: A változtatási hánylat alkalmazása a propeller-felület egyenletének lefejtésére.
- Konkoly Miklós*: A napfoltok és a nap felületének kinézése 1876-ban.
- » » 160 álló csillag szinképe.
- » » Hulló csillagok megfigyelése a magyar korona területén I. rész 1871—73. U. a. II. rész 1874—76.
- » » A teljes holdfogyatkozás 1877. febr. 27. és az 1877. (Borelly) 1. sz. üstökös szinképének megfigyelése.
- Kont Gyula*: A villanyosságok kiegyenlődése a szikrában és a szigetelők oldalinfluenzája.
- Schenzl Guidó*: Az isogonok rendhagyó menetéről Magyarország erdélyi részeiben.
- Schwarzer Viktor*: A hortobágyi keserűvíz elemzése.
- Schuch József*: Adatok a járulékos gyökerek fejlődéséhez.
- Steiner Antal*: Vizsgálatok a fulminátok vegyalkata felett.
- Lenhossék József*: Az emberi vese Malpighi-féle lobrai.
- Hantken Miksa*: Adalékok a Kárpátok földtani ismeretéhez.
- Fabinyi Rezső*: Tanulmányok az aldehidek vegyületeiről phenolokkal. (Első ért.) Di-hydroxyphenil-aethan és vegyületei.
- Krenner József*: Magyarhoni anglesitek.

1878.

- Évkönyv. XVI. 5. dar.
- Értesítő 1878-ról.
- Nyelvtudományi közlemények. XV. 2.
- Archaeologiai közlemények. XIII.
- Archaeologiai Értesítő 1878-ról.
- Math. és Természettudományi közlemények. XVI. 1. 2.
- Almanach 1878.
- A magyar helyesírás elvei és szabályai.
- Nyelvemléktár. VI.
- Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.
- Frankói Vilmos*: Magyar országgyűlési emlékek. VI.
- » » Magyar országgyűlések története. V.
- Szilágyi Sándor*: Erdélyi országgyűlési emlékek. VI.
- » » Bethlen Gábor levelei.
- Budenz József*: Magyar-ugor összehasonlító szótár. IV.
- Nagy Imre*: Anjoukori okmánytár. I.
- Csengery Antal*: Az akademiák, különösen a M. T. Akadémia.

- Szabó Károly*: Régi magyar könyvtár. Az 1531—1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve.
- Nagy Iván és b. Nyáry Albert*: Diplomaciai emlékek Mátyás király korából. IV.
- Óváry Lipót*: III. Pál pápa és Farnese S. bibornok Magyarországra vonatkozó diplom. levelezése 1535—1549.
- Henszlmann Imre*: Lőcse régiségei.
- Tóth Károly*: A vasutkezelési rendszerek Magyarországon. (Pályamunka.)
- Pesty Frigyes*: A szörényi bánság és Szörényvármegye története. II.
- Thaly Kálmán*: Gr. Bercsényi Miklós levelei Rákóczy fejedelemhez. II. III.

Értekezések.

- Barna Ferdinánd*: Kapcsolat a magyar és szuomi irodalom közt.
- » » Nehány ősmiveltségi tárgy neve a magyarban.
- Télfy Iván*: Rankavis Kleon új görög drámája.
- Wenzel Gusztáv*: A XVI. századi tárnoki jog.
- » » A »Servitus fumi immittendi« hazai jogunk rendszerében.
- Keleti Károly*: Fényes Elek emlékezete.
- Beöthy Leo*: A társadalom keletkezéséről.
- Jakab Elek*: Tanulmányok Erdély XVIII. századbéli jogtörténetéből.
- Balássy Ferencz*: Ludányi Tamás egri püspök.
- Szilágyi Sándor*: I. Rákóczy György és a diplomácia.
- Ipolyi Arnold*: Gróf Prokesh-Osten Antal emlékezete és Mátyás király könyvtára maradványainak felfedezése.
- Fabritius Károly*: Erdélynek Honter János által készített térképe 1532.
- Deák Farkas*: A Wesselényi család őseiről.
- Wenzel Gusztáv*: Thurzó Zsigmond, János, Szaniszló és Ferencz, négy egykori püspök a betlenfalvi Thurzó családból. 1497—1540.
- Szabó Károly*: Szilágyi Ferencz emlékezete.
- Pesty Frigyes*: A helynevek és a történelem.
- Gruber Lajos és Kurländer Ignác*: Az 1874. V. (Borelly-féle) üstökös definitív pályaszámítása.
- Schenzl Guido*: Lehajlás-meghatározások Budapesten és Magyarország délkeleti részében.
- Gruber Lajos*: A novemberhavi hullócsillagokról.
- Kruspér István*: Egy új mérlegrendszer.
- Hunyady Jenő*: Poncelet Jean Viktor emléke.
- Konkoly Miklós*: Hulló csillagok megfigyelése a magyar korona területén. 1877. III. rész.
- » » A napfoltok és a nap felületének kinézése 1877.
- » » Mercur átvonulása a nap előtt.

Kerpely Antal: A vas chemiai alkata és keménysége közti vonatkozások.

Kerpely Antal: Folyékony cyánsó vas-nagyolvasztóból.

Koch Antal: Ásvány- és közettani közlemények Erdélyből.

Galgóczy Károly: Emlékbeszéd Entz Ferencz fölött.

Schuller A. és Wartha Vincze: Hőmennyiségmérések.

Klug Nándor: A szem fénytörő közegeinek hősugár-átbocsátó képességéről.

Mezey Ödön: Adatok a harántesiku izmok élet- és szövettanához.

Jendrassik Jenő: A villamáram által az izomban előidézett áramlatok okairól.

Balogh Kálmán: Lázás bántalmak egyik okbeli tényezőjéről.

Kalchbrenner Károly: Szibériai és délamerikai gombák.

Teschler György: Adatok a dentinfogak finomabb szerkezetének ismeretéhez.

Koch A.: A ditroi syennittömzs közettani és hegyszerkezeti viszonyairól.

Thanhoffer Lajos: A gyuladásról.

» » Az érverésről.

Lengyel Béla: Nehány gázkeverék színképi vizsgálata.

Hazslinszky Frigyes: Új adatok Magyarhon kryptogam virányához 1878. évből.

Laufenauer Károly: Agyszövettani vizsgálatok.

Galgóczy Károly: Emlékbeszéd Balla Károly felett.

Szabó József: Urvölgyit, egy új rézászvány.

1879.

Évkönyv. XVI. 6. dar.

Értesítő 1879-ről.

Nyelvtudományi közlemények. XV. 3. XVI. 1.

Math. és Természettudományi közlemények XVI. 3. 4.

Almanach 1879.

Archaeologiai Értesítő 1879-ről.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról.

Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési emlékek. V.

» » Szamosközi István történeti maradványai. IV.

Myskovszky Viktor: Bártfa középkori műemlékei I.

Thaly Kálmán: Gr. Beresényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez IV.

Deák Farkas: Magyar hölgyek levelei.

Genecz Arvid: Ugor-füzetek. I. Orosz-lapp nyelvmutatványok.

Szilágy Áron: Temesváry Pelbárt élete és munkái.

» » Régi magyar költők tára. II.

- Torma Károly*: Repertorium Dacia régiség és felirattani irodalmához.
Arany János: Aristophanes vigjátékai. I.
Szász Károly: Gr. Széchenyi István és az Akadémia megalapítása.

Értekezések.

- Gr. *Zichy Ágost*: Tanulmány a japáni művészetről.
Szász Károly: Emlékezés P. Horváth Endre fölött. Születése századik évfordulóján.
Hunfalvy Pál: Ukkon pohár. A régi magyar jogi szokásnak egy töredéke.
Mayr Aurél: Az úgynevezett lágy áspiráták phoneticus értékéről az ó-indben.
Imre Sándor: A nevek *uk* és *ük* személyragairól.
Ballagi Mór: Emlékezés Székács József felett.
Vámbéry Ármin: A török-tatár nép primitív kulturájában az égi testek.
Volf György: Bátory László és a Jordánszky-codex bibliafordítása.
Ábel Jenő: Corvin-codexek.
Barna Ferdinánd: A mordvaiak pogány istenei és ünnepi szertartásai.
Genetz Arvid: Orosz-lapp utazásomból.
Keleti Károly: Magyarország népességének szaporodása és fogyása.
Zlinszky Imre: Két legújabb törvényhozási mű a polgári perjog köréből.
Tóth Lőrincz: Emlékezés Fogarasi János felett.
Konek Sándor: Öt év Magyarország bűnvádi statisztikájából.
Deák Farkas: Magyar hölgyek leveleiről.
Konek Sándor: Magyarország és egyes törvényhatóságainak népese-
 dési mozgalma.
Zsilinszky Mihály: Nagy férfiak szerepe a történelemben.
Jakab Elek: Kazinczy Gábor irodalmi hatásáról.
Wertheimer Ede: Erzsébet Anglia királynője és Ausztria 1563—68.
Hajnik Imre: A királyi könyvek a vegyes házakbeli királyok korszakában.
Thaly Kálmán: Az első hazai hirlap 1705—1710.
Gyárfás István: Dobó István Egerben.
Deák Farkas: Szalay Ágoston emlékezete.
Rómer Flóris: Északnyugati utam.
Haan Lajos: Bél Mátyás.
Wenzel Gusztáv: Tata fénykora 1412—1542.
Krizskó Pál: A körmöczi régi kamara és grófjai.
Konkoly Miklós: Mars felületének megfigyelése az ó-gyallai csillag-
 dán, az 1877-iki oppositio után.
 » » Álló csillagok színképének mappirozása.
 » » Hulló csillagok megfigyelése 1878-ban. IV. rész.
 » » A nap felületének megfigyelése 1878-ban.

Konkoly Miklós: Spectroscopicus megfigyelések az ó-gyallai csillagdán.

Hunyady Jenő: A Möbius-féle kritériumokról a kúpszeletek elméletében.

Weinek László: Az instrumentális fényhajlás szerepe egy Vénus-átvonalás photographiai fölvetésénél.

Klein Gyula: A pingvica alpina mint rovarrevő növény.

Kerpely Antal: Az aczél megkülönböztető jelei.

» » Adatok a Martin-aczél tulajdonságai ismertetéséhez.

Hantken Miksa: Hébert és Munier Chalmas közleményei a magyarországi ó-harmadkori képződményekről.

Szabó József: Fouqué munkája Santorin vulkáni szigetről.

Rózsay József: Emlékezés Kovács Sebestyén Endre fölött.

Borbás Vincze: Floristikai adatok különös tekintettel a roripákra.

» » A hazai epilobiumok ismeretéhez.

Goldzieher Vilmos: A szaruhártya szalagszerű elhomályosodásáról.

Klein Gyula: Újabb adatok a tengeri moszatok krystalloidjairól.

Than Károly: A magas hőmérsék és a karbolsavgőz hatása szerves testekre.

Stollár Gyula: Az alsó-kékedi gyógyforrás kémiai elemzése.

Solymosi Lajos: A felsőrákosi savanyúvíz, valamint a székely-udvarhelyi hideg sósfürdő kémiai elemzése.

Scherfel Aurel: A felsőruszbach-i ásványvíz vegyelemzése.

Szabó József: A gránát és cordierit (ditroit) szereplése a magyarországi trachytokban.

Balogh Kálmán: Megemlékezés Bernard Claude fölött.

Than Károly: Regnault H. Victor emlékezete.

» » Közlemények a magy. kir. tud. egyetem vegytani intézetéből: I. Adatok a carbonylsulfid physikai sajátságaihoz.

II. A budapesti világító gáz kémiai analysise. *Ilosvay L-től*

Loczka József: Egy földpát mennyiségi analysise.

Déák Farkas: Gr. Vass Samu emlékezete.

Ortway Tivadar: A magyarországi dunaszigetek földirati csoportosulása s képződésök tényezői.

Balló Mátyás: A vízelvonó testek behatásáról a kámforsavra és amidjaira.

18⁸⁰/81.

Értesítő 1880-ról.

Archaeologiai Értesítő 1880-ról

Almanach 1880.

Nyelvemléktár. VII. VIII.

Jelentés a M. T. A. munkálódásáról. 187⁹/80.

Math. és Természettudományi közlemények. XVI. 5. 6.

Miskocszky Viktor: Bártfa középkori műemlékei. II.

Arany János: Aristophanes vígjátékai. II. III.

- Thaly Kálmán*: Ocskay László II. Rákóczi Ferencz dandárnoka és felső-magyarországi hadjáratok 1703—1710.
- Ábel Jenő*: Adalékok a humanismus történetéhez.
- Szilágyi Sándor*: Erdélyi országgyűlési emlékek. VI.
- Wenzel Gusztáv*: Magyarország bányászatának kritikai története.
- C. Géza Kuun*: Codex cumanicus bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum.
- Pesty Frigyes*: Az eltűnt régi vármegyék. I. II.
- Szilády Áron*: Régi magyar költők tára. III.
- Nagy Imre*: Anjoukori okmánytár. (1322—1332.) II.
- Fraknói Vilmos*: Magyar országgyűlési emlékek. VII.
- Trefort Ágoston*: Emlékbeszédek és tanulmányok.
- Molnár Aladár*: A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században. I.

Értekezések.

- Sász Károly*: Emlékbeszéd Lewes H. György fölött.
- Ábel Jenő*: Magyarországi humanisták és a dunai tudós-társaság.
- Pozder Károly*: Új perzsa nyelvjárások.
- Imre Sándor*: Beregszászi Nagy Pál élete és munkái.
- Budenz József*: Emlékbeszéd Schiefner Antal felett.
- Gr. Zichy Ágost*: A Boro-Budur Jáva szigetén.
- Ballagi Mór*: Nyelvünk újabb fejlődése.
- Vámbéry Ármin*: A hunnok és avarok nemzetisége.
- Hunfalvy Pál*: A Kún- vagy Petrarka-codex és a kúnok.
- Szilágyi Sándor*: Emlékbeszéd Urhazy György felett.
- Zsülinzky Mihály*: Palaczký Ferencz emlékezete.
- Weisz Béla*: A nemzetgazdaságtan és módszere s a társadalmi tudományok terén való kutatás nehézségei.
- Bakos Gábor*: A magyar jogi műnyelv kérdéséhez.
- Kautz Gyula*: A fémvaluta kérdése a tudomány jelen állása szerint. I. rész.
- Láng Lajos*: A magyar és osztrák államháztartás 1868—1877-ig.
- Deák Farkas*: Gróf Teleki Domokos emlékezete.
- Wertheimer Ede*: A tervezett négyes szövetség Ausztria-, Orosz-, Francia- és Spanyolország közt 1787—90. (Adalék Ausztria keleti politikájához.)
- Torma Károly*: A Limes Dacicus felső része.
- Szilágyi S.*: Jelentés a gyulafehérvári káptalan levéltárában tett kutatásokról.
- Jakab Elek*: A kalendáriumokról, történelmi s politikai tekintetben.
- Torma Károly*: Az aquineumi amphitheatrum északi fele. (Jelentés az ottani ásatásokról).
- Balassy Ferencz*: A zámi és ohati apátságok.
- Suppan Vilmos*: Kúp és hengerfelületek önálló ferde vetítésben.

Konek Sándor: Emlékezésed Weninger Vincze fölött.

Konkoly Miklós: Hulló csillagok megfigyelése 1879-ben.

» » Hulló csillagok radiatio pontjai levezetve a m. kor. területén tett megfigyelésekből 1871—1878. végeig.

» » Adatok Jupiter és Mars physikájához 1879.

» » Napfoltok megfigyelése 1879.

Rélhy Mór: A fény törése és visszaverése homogén isotrop átlátszó testek határán.

» » A sarkított fényrezgés elhajlító rács által való forgatásának magyarázata.

Szily Kálmán: A telített gőz nyomásának törvényéről.

Hunyady Jenő: A másodfokú görbék és felületek meghatározásáról.

» » Tételek azon determinánsokról, melyek elemei adjungált rendszerek elemeiből vannak componálva.

» » Tételek a componált determinánsok egy különös neméről.

» » A Steiner-féle kritériumról a kúpszeletek elméletében.

» » A pontokból vagy érintőkből és a conjugált háromszögből meghatározott kúpszelet nemének eldöntésére szolgáló kritériumok.

Fröhlich Izor: Az állandó elektromos áramlások elméletéhez.

König Gyula: A raczionális függvények általános elméletéhez.

Klein Gyula és Szabó Ferencz: A vadgesztenye gyökereinek ismertetéséhez.

Lengyel Béla: Az utóvilágításról Geissler-féle csövekben.

» » A rankherleini és szejkei ásványvizek kémiai elemzése.

Than Károly: A városligeti ártézi kút hévforrásának vegyi elemzése.

Böckh János: Adatok a Mecsekhegység és dombvidéke Jurakorbeli lerakódása ismertetéséhez. I. rész.

Pertik Ottó: Myelin és idegvelő.

Kalecsinszky Sándor: A durranó lég sűrűségének meghatározása.

Csulak Lajos: A nytrosylsav néhány sójáról.

Dezső Béla: A magyar tengerpart szivacsfaunája. I. közl.

Hankó Vilmos: A bábolnai meleg »Mátyás-forrás« és a szovátai »Fekete-tó« hideg sósforrás kémiai elemzése.

Ossikowszky József: Közlemények a kolozsvári egyetem élet- és kórvégynyi intézetéből. I. Adalék a hyrosin és a skatol vegyi szerkezetéhez. II. Arsenkének mint mérge s annak szerepe törvényszerű kérdésekben. III. A tellur előállítása a nagyági aranytellur érczekből és a nyers tellurból.

Davidá Leo: Az ágyéki és gerinczagi dúczok többszörösségéről.

Kalchbrenner Károly: Új vagy kevesbbé ismert szömörcsögfélék.

Hűgyes Endre: Az associált szemmozgásokidegmechanismusáról. I. II. közl.

Staub Móricz: A Frusca-Gora aquitaniai flórája.

Klein Gyula: A Pringuicula és Utricularia sejtmagjaiban előforduló krystalloidokról.

Balló Mátyás: Ujabb tanulmányok a kámforesoport köréből.

Than Károly: Vegyeréltani Vizsgálatok II. r.

Konkoly Miklós: Astrophysikai megfigyelések 1880-ban.

Ezekon kívül a M. T. Akadémia által 1875-ben megindított: „könyvkiadó vállalat”-ban a mai napig következő munkák jelentek meg:

A történelmi sorozatban: MACAULAY. *Anglia története* II. Jakab trónralépte óta. Angolból fordították CSENERGY ANTAL és ZICHY ANTAL. Második átnézett kiadás. Hat kötetben. — CARLYLE T. *A francia forradalom*. Angolból ford. BARÁTH FERENCZ. Három kötetben. — CURTIUS E. *A görögök története*. Németből fordították többen. Hat kötetben. — HUNFALVY PÁL. *Magyarország ethnografiája*. Egy kötet. — PAULER GYULA. *Wesselényi Ferencz és társainak összeesküvése 1664 — 1671*. Két kötetben. — KÁLLAY BENJAMIN. *A szerbek története*. I-ső kötet.

Az irodalmi sorozatban: GÖTHE *lyrai költeményei*. Ford. SZÁSZ KÁROLY. Két kötet. — NISARD D. *Tanulmányok a renaissance és a reformáció korából*. Ford. VAJDA JÁNOS. Egy kötet. — MÜLLER M. *Ujabb felolvasásai a nyelvtudományról*. Németből ford. dr. SIMONYI ZSIGMOND. Egy kötet. — BOISSIER. *Cicero és barátjai*. Francziából fordította dr. CSIKY KÁLMÁN. Egy kötet. — LEWES. *A philosophia története* Thalestől Comteig. Angolból ford. dr. BÁNÓCZI JÓZSEF. Három kötetben. — NISARD. *A francia irodalom története*. Francziából ford. SZÁSZ KÁROLY. Négy kötetben. — ARANY JÁNOS *prózai dolgozatai*. Egy kötet. — BÁNÓCZY JÓZSEF. *Révai Miklós* élete és munkái. Jutalmazott pályamű. Egy kötet. — LEWES G. H. *Goethe élete*. Ford. SZÁSZ KÁROLY. Két kötet.

A jog- és államtudományi sorozatban: BLUNTSCHLI J. C. *Az általános államjog és a politika története* a tizenhatodik század óta a jelenkorig. Németből ford. dr. ACSÁDY IGNÁCZ. Két kötetben. — GNEIST R. *A jogi állam*. Németből ford. dr. TAKÁCS LAJOS. Egy kötet. — MAINE SUMNER H. *A jog őskora*, összeköttetése a társadalom alakulásának történetével s viszonya az ujkori eszmékhez. Angolból ford. dr. PULSZKY ÁGOSTON. Egy kötet. — TODD. *Az angol parlamenti kormányrendszer fejlődése és állása*. Angolból ford. dr. DAPSY LÁSZLÓ. Három kötet. — CARRARA. *A büntetőjog tudományos programmja*. Olaszból ford. BEKSICS GUSZTÁV. Két kötet. — PAULER TIVADAR. *Adalékok a magyar jogtudomány történetéhez*. Egy kötet. — LEROY-BEAULIEU. *Pénzügytan*. Francziából ford. dr. LÁNG LAJOS. Négy kötetben.

AZ AKADEMIA PALOTÁJA ÉS VAGYONI ÁLLÁSA.

Gróf Dessewffy Emil s az Akadémia palotája. ¹⁾

Oh! szép az eszme, mely jókor szülemlett,
Áldott a szó, ha zendült idején.

Szász Károly.

Az Akadémiát nagyobb munkásság és dúsabb eredmények kifejtésében, élete első szakában, melyet felállításától újjászületéséig (1858-ig) számítunk, hiányos szervezetén kívül, melynek hibáit szintén csak később, leginkább Toldy és Csengery indítványai folytán kezdte orvosolni, anyagi erejének elégtelensége gátolta. Budgetének legnagyobb tételét rendes tagjainak fizetése és a szállásbér képezte; könyvkiadásra alig egy-két ezer forint fordíthatott, s ezt Évkönyvei kiadása majdnem fölemésztette; megbízás mellett készítendő tudományos munkákra, kísérletekre, utazásokra, kutatásokra, csak alig maradt fel valami. A legfontosabb nemzeti intézet szűk és dísztelen, bérelt szálláson, előbb a dunaparti Derra-féle, majd az urinczai Trattner-Károlyi-féle házban szorongott, hol könyvtárát s gyűjteményeit el nem helyezhette. A mélyebben gondolkodók érezték, hogy az ország »magyar műveltség« nélkül nem töltheti be történelmi hivatását, s hogy a magyar művelődés eszközeinek gépezete az Akadémia nélkül csonka és céljának meg nem felelhet; hogy tehát meg kell szerezni a lehetőséget, miszerint tervelt tudományos vállalatok életbe léphessenek, a megkezdettek, s pénzhány miatt részint félbenhagyottak, újra felvétethessenek s folytathassanak, kész és készülő munkái világot láthassanak. S az igazgató-tanács, élén gr. Dessewffy Emillel, mihelyt csak a viszonyok engedték, azonnal hozzáfogott nagyobb pénzteremtéséhez az Akadémia céljaira.

A nagyérdemű s tisztelt emlékezetű gr. Teleki Józsefnek, Akadémiánk első elnökének, ki ez intézetnek, megalapította

¹⁾ Irta Tóth Lőrincz r. tag, a M. T. Akadémia volt pénztárnoka.

tásától fogva, bölcs vezére volt, 1855. febr. 16-án történt elhunytával, gr. Dessewffy Emil, József méltó fia, s a korán elköltözött Aurél méltó öccse, egy szellemes főnemes család tagja, foglalta el az elnöki széket. Korára s addigi érdemeire nézve nem hasonló az említett nagyhoz, megválasztatása után csakhamar bebizonyította, hogy tekintve az Akadémiának érélyes kézre váró korszerű szükségait, jobb választást nem tehetett volna az igazgató-tanács. Emil gróf, megértve az idő jeleit, roppant erélylyel látott eszményének valóításához; azon percztől kezdve, midőn e megtisztelő hivatást elvállalta, minden gondolata, nappala s éjjele, az Akadémiáé volt, egyedül az általa alapított földhitelintézettel osztva meg ennek nemes gondjait. Amaz a szellem, ez az anyag; s mint az ékesszóló Székács mondá, b. Prónay Sándor feletti emlékbeszédében *), »szellem nélkül elvész a bármely gazdag test, de anyagi erő nélkül teng a szellemi élet.« Gróf Dessewffy Emil, a lelkesedni tudó, de ábrándok által soha el nem vakított, gyakorlati irányú hazafi, e bölcs dualismusi rendszert követé hazafiúi működésében. Az ész és szív minden kincsével megáldott, pezsgő erejű, szívós természetű, s ügyes gróf azt kiáltá a nemzet fülébe: »segíts magadon s isten is megsegít«, és megragadta a legkedvezőbb időpontot, a nemzeti lelkesülés idejét, midőn magyar öltönyben járt s a Hymnust és Szózatot énekelte mindenki, midőn a nemzetellenes hatás erélyes ellenhatást szült a szíve mélyeig sértett nemzet részéről, s e lelkület minden alkalommal fényes és elragadó jelenségekben nyilvánkozott. Gróf Dessewffy Emil nem várta, hogy idegen erő vagy valami véletlen segítsen nemzete bajain; ruganyos izmokkal, de egyszersmind bölcs ovatossággal kezdett vállalataihoz, melyeket tervszerűen s meggondolt sorozatban tűzött maga elé. A percztől kezdve, hogy az Akadémia kormányát erős kezeibe vette, el kezdett szólni és írni, buzdítani és gyűjteni, s a lelkes kezdeményezés csakhamar nagy eredményekre vezetett.

Az Akadémia s annak céljai iránti részvét, a nehéz idők súlya alatt, majdnem egészen kialudt, s az alaptőke, melyet az első alapítóknak fellángolt buzgalma, kiknek egyike egész évi,

*) Akad. Évk. V. k.

másika félévi jövedelmét hozta az oltárra, nagymérvű áldozatokkal megteremtett, éveken keresztül alig-alig szaporodott valamivel; voltak évek, midőn az egész tőkenövekedés egy-két rosszul kelendő munka néhány példányának az Akadémia rendelkezése alá bocsátásából állott, s egy sz. kir. város öt forinttal járult annak öregbitéséhez. Három évtized mult az Akadémia felállítása óta, s a tudományos eredmények még mindig oly soványak voltak, melyekkel dicsekedni nem igen lehetett, s az intézet, mint már említém, czéljának meg nem felelő, könyvtárának s gyűjteményeinek használatát lehetlenítő bérelt helyiségben tespedt; az utazó idegen hiába kereste fővárosunkban a nemzet legféltettebb kincsének, szép nyelvének diszes templomát, és szellemi tőkéjének jól berendezett raktárát. Ez állapotot tovább tűrni nem lehetett. Gróf Dessewffy mindenekelőtt azon volt, hogy egyrésről az Akadémia alapszabályai megerősítenek s az intézet megszilárdult törvényes állást foglalhasson, másrésről, hogy az akadémiai pénzügy teljesen tisztáztassék s a hátralékok behajtassanak; azonban már ezt megelőzőleg is megtette lépéseit, hogy kéz alatt azon mozgalom, mely az Akadémia vagyoni állapotának javítására s az intézetnek megfelelő házzal ellátására irányult, addig is, míg a nyílt fellépés lehetősége elérkezik, sikeres foglalásokat tegyen.

Első volt, ki e téren fényes példával előljárt, a mindenkor áldozatra kész, nemeslelkű s bőkezű b. Sina Simon, ki, miután eredeti hazája fővárosában, Athénben, egyetemet s akadémiát alapított a görög nemzetnek, — most második hazájának, Magyarországnak akadémiájára s nevezetesen ennek háza felépítésére 80 ezer forintot szánt, s így, a telket ajándékozó Pest főváros után, legnagyobb alapító lett. 1858. aug. 5-ikén kelt alapító-levelében *) a görög-magyar hazafi; — vére görög, szíve görög és magyar, s talán túlnyomólag magyar, — gyönyörű szavakkal vezette be nagyszerű ajánlatát.

Az idő érett és fejlődött, s annak jelenségeit gr. Dessewffy saszeme gondosan megfigyelte.

Az erélyesen nyilatkozó, tette s áldozatra kész, az elnyomás s elnemzetlenítés ellen tiltakozó nemzeti érzületnek első

*) Lásd m. akad. Évk. IX-ik kötet, bevezető első füzet, Toldytól az Akad. története 1848—1858-ig.

nagyszerű nyilatkozata volt Kazinczy Ferencz születésének százados ünnepe, mely a M. Akadémia, különösen annak nagy-érdemű titkára, Toldy Ferencz kezdeményezése folytán jött létre. 1858. nov. 22-kén tétetett ez iránt indítvány az újjászül-
 letett Akadémiában, melyet ez hangos helyesléssel s egyetemes felkeléssel fogadott. Az ünnepély, némi nehézségek legyőzése után, melyek a lelkesülést csak szitották, 1859. okt. 27-ikén csakugyan megtartatott a nemzeti múzeum disztermében, a dicsőült férfi emlékének tartozott kegyelet többféle nyilatkozataival. S ez volt kiindulási pontja azon lelkesült idők mozgalmainak, melyek végre is nemzeti diadalra s alkotmányos szabadságra vezettek. A nemzet minden rétege, megragadtatva a multnak képzelete elé vezetett szent emlékei, a nemzeti nyelv s műveltség hőisének tettei s szenvedései, s ezek emlékezetének varázsa által, nagyszerű, mindent magával sodró érzelem-árban tört ki, s a nemzeti öntudatnak, — azon követelésnek s elhatározásnak, hogy a magyar »élni akar« történelmi jelentőségű tanuságait adta. A Kazinczy-ünnep nem csak az Akadémiának, s az irodalmi köröknek, hanem az egész nemzetnek felejt-
 hetlen nagy napjává lett. Mint futó tűz terjedt a lelkesültség, az áldozatkészség hazaszerte, le egész a kis falusi községekig, mindenütt Kazinczy-ünnepek tartattak, fényes pompában és szerény egyszerűségben; mindenütt lélek, erély, nemes hév mutatkozott. Gróf Dessewffy Emilnek a Kazinczy-ünnepi lakomán tett és zajos visszhangra talált felszólalására, rövid idő alatt 50 ezer forint gyűlt össze Kazinczy utódai javára, s hozzá méltó emlék felállítására. És ez az Akadémia kezdeményezése folytán történt; innét indult ki a nagy, de loyális nemzeti mozgalom; ide volt függesztve mindenkinek szeme, innét várták a jeladást, a példát, az ösztönt, a lelkesítő szöveget. Zászlója alá sorakozott az egész nemzet. S az Akadémia elnöksége és igazgató-tanácsa ovatosan, bölcs mérséklettel, hozzá illő méltósággal s loyaltással felelt meg feladatának, dicsőséges vezérszerepének. Soha sem volt az Akadémia ily népszerű, ez idő mondható fénypontnak életében. »E százados ünnep lett azon pont,« hogy Toldynak szavait használjam, »hol hosszas eldarabolt-ság után minden magyar, gondolatban, érzésben, s ezek kijelentésében találkozott s egyesült. Ez egyesülésben erkölcsi

hatalmának érzése dobogott, s lángolt ennek újabb és újabb kifejezést adni.« Az óriási nemzeti részvét e szerény ünnepet eseménynyé emelte; annak nemzeti magas becsét s nymbust kölcsönözve. Az Akadémiával együtt ünnepelt az egész nemzet, s a külföld figyelme is ide fordult. Következtek: Kisfaludy Károly tetemeinek áttétele 1859. nov. 21-kén, Kisfaludy Sándor szobrának leleplezése B.-Füreden 1860. jún. 11-kén, s Berse nyi síremlékeé Niklán jún. 14-kén, s végre az 1860. ápril 8-án elhunyt gróf Széchenyi István nagyszerű halotti ünnepélyei a fővárosban s országszerte. Mindenütt az Akadémia volt vagy az indítványozó vagy a mozgalomvezető, ő vitte a lobogót, s az ő küldöttségei voltak azon szerény, de a népszerűség s általános rokonszenv és kegyelet által erős és tekintélyes vezérszereplők, kiket a nemzet elárasztott szeretetének, bizodalmának s kitűtetésének boldogító ajándékaival. Zalába és Somogyba, Kolozsvárra az erdélyi múzeum megnyitására és Sárospatakra a főiskola ünnepére az Akadémia elnökei, gróf Dessewffy Emil vagy b. Eötvös József s ugyanannak titkára vezették a küldöttségeket, melyekhez büszke főnemesek, s örömlükben könnyező egyszerű földmivesek csoportjai csatlakoztak. E hatásos, nagy következtetésű szereplést az Akadémia, különösen annak elnöksége s igazgató-tanácsa történetéből kihagyni nem szabad, s a visszaemlékezés e lelkesült, áldozatkész, honszerелеmben lángoló napokra, egyik legszebb gyöngye marad a nemzeti évrájkoknak, különösen a M. Akadémia történetének.

Mély belátású elnökének s igazgató-tanácsának még a rossz akarat által sem tagadható örök érdeme az, hogy e kedvező időpontot ügyesen ragadta meg azon kezdeményezésre, melyből az Akadémia palotája s alaptőkéjének megkésztározése nőtt ki, mint kedvező időben, gondosan ültetett s jól ápolt tőről a virág és gyümölcs.

Hosszasb ború s nehéz küzdelmek után, melyek sokak lelkét már reményvesztett elcsüggedésbe merítették, feltűnt végre 1858. decz. 20-ika, midőn az évtizedig csendben működött, mintegy lappangva élő Akadémia, a fejedelem által saját legfelsőbb oltalma alá helyezett intézetnek nyilvánítatván s alapszabályai, bár nem egészen az óhajtott alakban, de mégis a további szabad és nyílt működésnek tért engedve, megerő-

sítettén és 1858. nov. 29-én leérkezvén s kihirdettetvén, megtartotta ünnepies (XVII-ik) közülését, feltámadásának ünnepét. Következtek az említett nemzeti s irodalmi ünnepélyek, s felvirradt a nyilvános fellépés napja 1859. decz. 19-kén, az Akadémia XVIII-ik nyilvános közülésén. E közülésen mondta el gr. Dessewffy Emil elnök epochális beszédét, melyben constátálta helyzetünket a világműveltséggel szemközt, felmutatta legfontosb nemzetközi teendőinket, az irodalom célját, s az írók és az Akadémia hivatását; kiemelte az Akadémia s a közgondolkodás és érület közt részint máris létrejött, részint képződésben levő rokonszenves viszonyt, s e tekintetben az idők jobbra változását, s ezek jelenségeit lefelelőleg a Kazinczy ünnepély s az erdélyi múzeum megnyitásának tényeit, az Akadémiának e nemzeti mozgalmakban kezdeményező részvétét, s magasztos felszólalását azzal fejezte be, hogy az elnöki székről megindította az Akadémia házának felépítésére s tökéjének nevelése érdekében a nyilvános izgatást. »A M. Akadémia — úgy mondá — még mai napig is egy kibérlett, szűk szállásban szorong, mely működését gátolja s nehezíti, s annyit, a mennyit vár és követel tőle a tudományok terjesztésének és ezzel nemzetiségünk erősítésének érdeke, anyagi segélyforrásainak elégtelensége miatt, nem tehet.« Kikiáltotta, hogy kérdést fog feltenni a hazai közszellemnek: »vajjon nem érdemlik-e meg azon nagy ügyek, melyeknek szolgál az Akadémia, hogy e szükségeket tovább már pótolatlanul ne hagyjuk, hogy őt egy tisztességes és díszes lak birtokába segítsük, melyben azon nagy érdekekhez illő viszonyok közt, melyeknek szentelve van működése, ezt öregbedett anyagi eszközökkel folytathassa tovább?«

Gr. Dessewffy ezen, és többi elnöki beszédeiben, az ékeszolás megannyi remekeiben, folyvást szem előtt tartotta ez irányt, buzdított, lelkesített a nemzeti művelődés nagy céljainak ernyedetlen elővitelére. Beszédeiben a dicsőült Széchenyi István szelleme lehellt, annak lelkesítő s egyszersmind bíráló nyilatkozataira emlékeztetett. Folyvást azt hirdette, hogy magasbra emelkedés csupán erkölcsi felsőbbbség segélyével érhető el, mely mindig győz a durva erőszakon; ez elsőbbséget pedig csupán értelmi súly, polgári erény, megszépült szokások,

megnemesült izlés, kiművelt tudomány adják, s hogy a föl-emelkedési erő sajátmagunkban van.

Az indítványozás nyílt kebellet s kezekkel, meleg és tetterre kész részvétellel fogadtatott a közönség által. Az elnök s vezetése alatt az igazgató-tanács elérkezettnek látta az időt, hogy a nemes célú izgatás minél nagyobb mérvben s kiterjedésben induljon meg. Az igazgatótanács felhatalmazta az elnököt, hogy úgy az alaptőke nevelése, mint a nemzethez méltó díszes épület érdekében a hazafiak felébredt áldozatkészségéhez folyamodhassék. Ennek folytán a lelkes és fáradhatlan elnök (kinek hogy e nagy időben, mint az Akadémia akkori pénztárnoka, hű és teljes bizalmát bíró adjutánsa lehettem, s e munkák terhét vele megoszthattam, örökké, életem legszebb emlékének fogom tekinteni), felszólító leveleket bocsátott a nagy birtokosokhoz, főpapokhoz, káptalanokhoz, városokhoz, társulatokhoz, és számos más, ismert buzgalmú s a gyűjtés fáradságára késznek tudott, az elnöki levélben »gyümölcserlelőnek« nevezett hazafihoz, melyekben az Akadémia szükségei, az intézet magas rendeltetéséhez képest, voltak szabatosan kifejezve, s e rendeltetés felsőbb szempontokból megvilágítva. Elmondá, hogy azoknak ajánlja az intézet ügyét, kikhez közérdekeink szószólói hiába még sohasem fordultak, s nem csalatkozott, mert a megkeresettek legnagyobb része ernyedetlenül igyekezett a kiosztott aláírási iverre minél több adakozót gyűjteni maga körül; elmondá, hogy a nemzet Akadémiája, dísztelen és szűk, működését gátló s nehezítő bérlett szállásban szorong, hol gyűjteményeit s már 60 ezer kötetre menő és egyre szaporodó becses könyvtárát kellőleg elhelyezni nem bírja, mi miatt az abban rejlő kincsek el vannak vonva a tagok s a közönség használatától; elmondá, hogy a mit az intézet, a társaság tagjai, a szállás- és raktárbérek, és az adók fizetésén túl, tudomány terjesztésekre, jutalmazásokra, könyvkiadásra s írói tiszteletdíjakra fordíthat, a szükségnek távolról sem felel meg. Feltárva a kétfős szükségét, azt így fejezte ki: »házépítés és vagyonöregbités« Az Akadémia nem akar bőven költeni, s nem vágyik pompás palotára, de saját, elég díszes lakában kívánna működni, hol hiú fény nélkül ugyan, de nem is szorongva, s nem háborgatva, kellő nyugalommal s a célra szükséges anyagi eszközökkel el-

látva, szolgálhasson a haza s tudomány ügyének stb. Újra felteszi a kérdést, most már egyesekhez intézve, vajjon nem érdemli-e meg azon ügy, melyet szóba hozott, hogy e szükséges a nemzet segítsen? — A nemzet felelt e kérdésre s akképen, hogy az Akadémiának szerény hajlék helyett, valódi palotát emelt, mely méltóságához illik.

A felszólalásnak s arra következő fáradhatlan munkálkodásnak még azok előtt is váratlan nagy sikere lett, kik ismerték a kellő időben figyelmeztetett, s időnkint mutatkozó rest tespedéséből felébredt m. nemzet áldozatkészségét ott, a hol nyelve s nemzetisége megőrzéséről s emeléséről van szó. Mintegy 3000 aláírási ív bocsátatott szét az országban, az aláírás nemes célját felfejtő s adakozásra buzdító felhívásokkal kísérve, melyeket mind az elnök fogalmazott s irt alá. De ez nem volt elég gróf Dessewffy Emilnek. Felkereste részint személyesen, részint leveleivel a felséges uralkodó ház tagjait, a hazán kívül lakó mágnásokat, a Magyarországon birtokos, magyarul nem is értő, de lovagias érzelmű indigenákat, felhasználta baráti s politikai összeköttetéseit a magas rangú s vagyonos osztályokban. Mintegy becsületkérdéssé, a lovagiaság törvényévé lett a M. Akadémiára adakozni. Az Esterházyak Batthyányak, Pálffyak, Zichyek, Festetichek, Andrássyak, Szapáryak, Csákyak stb. során ott látjuk a hg. Coburg, Windischgrätz s Lichtenstein; gr. Khuen, Harrach, Stubenberg, Eltz, Trautmannsdorf, Schönborn, Königseck, Wolkenstein, Breuner, Chotek stb. neveket; az esztergami, kalocsai, egri érsekek, az összes püspökök s káptalanok bőkezű hozzájárulása mellett, a skóttrend apátját, s mindenek felett, uralkodói fényben, ő felségét a királyt magát, 15,000 frtnyi járulékkal, V. Ferdinándot s felséges nejét 4000 forinttal, s a mexicói császárt 10,000 forinttal. A magas példa hat, bátorít, lelkesít, s az itt-ott még mindig daczó nemzetellenes hatalmak részéről megkísérlett lehűtés s akadályozás kudarczot vall. A megyék odaadják szabad rendelkezésre álló nemesi pénztáraik tartalmát, a városok s nagyközségek, nem gondolva roppant terheikre a túlélő nehéz idők után, százakat és ezreket ajánlanak fél értékes papirokban s készpénzben; nevelőintézetekben levő kis polgárok s fiatal leánykák beküldik megtakarított, előbb czukorra szánt

forintjaikat, a falusi lelkész szószékről hirdeti, a biblia szent igéi mellett, a nem kevesebbé szent hazafiúi igét; társas-ünnepélyek, hangversenyek, tánczvigalmak tartatnak s ezek jövedelme a nemzeti célra fordíttatik. Itt-ott átmenő akadályok merülnek fel, a társas-vigalmak eltiltatnak, a nyilvános gyűjtés gátoltatik. De gr. Dessewffy 1860. febr. 11-én kelt levelében azt írja hozzám: »Az ilyen kicsi akadályok miatt ne veszítsük el nyugalunkat és erős hitünket, hogy a jól indult ügy jól is fog végződni. »Azonnal lépést is tett a kormányzó főherczegnél s a bécsi belügyminiszternél, kifejezve, hogy a kormány csak ódiumot huz magára ily eljárással. Lépése sikerét remélte, s az nem is maradt ki. S végre is itt a lelkesülés rohamának, ott a divatnak, a »noblesse oblige« törvényének ellenállani senki sem tud. A gazdag főúr elküldi ezreit, a szegény iparos s földmívelő nép ezrei pedig elhozzák filléreiket. Egy év alatt megkészszeresztetik az alaptőke, s a ház építésére közel 400 ezer forint gyűl össze a szegénység és sanyarúság napjaiban, midőn az áldozatkészség még sok más rokonzélra is igénybe vétetik, mert ezen kívül folyamatban volt az aláírás, 1860-ban, szintén gr. Dessewffy által megindítva, a Széchenyi-szoborra, a Kazinczy alapítványra is, stb. Mint gr. Dessewffy 1860-ban a XIX-ik nagygyűlésen hirdeté, felszólításának fényes sikere lett. Szabadon és ön jószántából, törvény parancsszava nélkül, csupa hazaszeretetből kezet fogott a szegény a gazdaggal, a nagybirtokos a kisbirtokossal, a világi a pappal, földmívelő a kézművessel, az iparos a tudóssal, egy osztálybeli a más osztálybelivel, egy vallás híve a más vallás hívével, sőt egy fajbeli más fajbelivel, váll vállhoz szorult, hazafiszívek hazafiszívekhez támaszkodtak, s harsány szóval lőn felkiáltva: »lesz tőkéje az Akadémiának, s nem háza lesz, de palotája!« 1860. volt a nagy aláírás éve, melyről azt mondja Toldy az azon évi nagygyűlésen a M. T. Akadémia történeti rajzában: »Csak most, e dicső évben, mely egynél több tekintetből fényes betűkkel lesz az ország évkönyveibe beírva, csak most látja az Akadémia magát a nemzet egyetemes és nagylelkű nyilatkozata által azon karba helyezve, melynél fogva a nemzeti tudományt több irányban s nyomósabban művelhesse, s ez által az összes tudományt is gazdagíthassa.«

Gróf Dessewffy Emil — azon túl, hogy napjait s éjeit 1858-tól kezdve kora haláláig főkép e czélnek szentelte, folyton írt, levelezett, látogatott, a lapokba cikkeket küldött, — az építés ügyére vonatkozó összes felszólításokat, körleveleket, a nagyobb alapítókhoz intézett köszönő-leveleket, a fontosabb folyamódásokat, az igazgató-tanácshoz beadott kimerítő előterjesztéseket, a pénztárnokhoz s az építésre felügyelőkhöz szükségeseknek tartott részletes utasításokat mind maga fogalmazta és sajátkezüleg írta, azon, ha kellett, díszes és emelkedett, s ha kellett, minden kétséget kizáró tiszta és világos nyelven, mely sajátja volt, — ön erszényéből is 3000 forinttal járult az Akadémia palotája építéséhez, s ama »Koszorú« című irodalmi díszműnek, melyet több barátjával közreműködve, testvérbátyja gr. Aurél emlékének szentelt, egész tiszta jövedelmét e célra ajánlotta fel.¹⁾

Az új aláírások során, 1860-ban, első válasz a feltett kérdésre Kunszt József kalocsai érseké volt, ki magasztos példával járva a clérus előtt, tizezer forintnyi ajánlattal járult a kettős célhoz.

A nagymérvű adakozások során azonban, b. Sina után, mindenek fölött kiemelendő a főváros nagyszerű ajánlata, bár ez akkor még alkotmányos életnek nem örülhetett s reá oktroyált polgármester és tanács igazgatása alatt állott. Pest városa 1304 $\frac{1}{2}$ □ öles nagy háztelket adott az Akadémia palotája számára, és ugyan felét ingyen, felét testvéri áron, a valódi értéknek feleért. E telek a legszebb helyek egyikén, a feldunasoron, a főút és Széchenyi-utca közt feküdt és minden oldalról szabadon fekvő négyszöget képezett.²⁾ Az akkori telekérték szerint legalább 260 ezer forintot ért, ha tehát a feleért fizetett 78,000 forintot leszámítjuk, a főváros ajándéka legkisebb számításal,

¹⁾ 1858. febr. 20-án kelt levél az Akadémiához.

²⁾ E telek a mostani Akadémia-utczában, a dunafelöli oldalon a második négyszög, melyen jelenleg a gőzhajótársaság háza, a Sebastiani és Gans-féle házak állanak. Az akadémia palotájának és bérházának jelenlegi telke eredetileg a dunagőzhajózási társaságé volt, mely azt még 1856. decz. 19-én vette a várostól, ölenként 210 frtjával. E telek 1169 négyszög ölet tett ki, melyhez még az építés megkezdése előtt, 44 öl vétetett.

180,000 forintnyi értéket képvisel, s így a főváros az összes alapítók sorában első helyen áll, s b. Sina Simont és gr. Széchenyi Istvánt is megelőzi. E részint ingyen, részint mérsékelt áron átengedett telek iránt a szerződés Pest városával 1860. máj. 12-én kötött meg, s a felmérés és átadás megtörtént 1860. május 22-én. Eredetileg csak 1300 négysz. öl adatván, ennek feleért fizetett az Akadémia 78,000 forintot, tehát öléért csak 120 frtot, holott a gőzhajótársaság saját szomszédtelekének ölét 210 frttal fizette. A felméréskor a telek $4\frac{1}{2}$ öllel többnek találtatván, e többletnek felét a város ismét ingyen adta át, másik feleért fizettetett 120 frtjával még 270 frt. Jelen voltak az átadásnál az Akadémia részéről Toldy Ferencz titkár, Tóth Lőrincz pénztárnok, Hinka József ügyész, s Reitter Ferencz főmérnök, mint szakértő; a város részéről Czigler Nándor tanácsnok, s dr. Burkhard Ferencz, Walthier Antal, Emmerling Károly, Wieser Ferencz, Steindl Ferencz község-tanácsosok és Pribék Albert városi főmérnök. A városi tanács végzése kelt 1860. márcz. 17-én 58. sz. a. s a belügyminiszter által helybenhagyatott ápril 22-én 12.491. szám alatt. — A telekből 650 öl adatván ingyen, $654\frac{1}{2}$ öl pedig 120 forintnyi olcsó árért, ha 120 frt ár helyett azon árt számítjuk, melyet a gőzhajótársaság már 1856-ban adott a szomszéd telekért, Pest város ajándéka kitesz 196,604 frtot. Hátha még a későbbi árakat vesszük! — Kötelezte magát az Akadémia 1861. január 1-től számítva 4 év alatt szilárd, legalább 2 emeletes házat építeni; az átruházási illetekeket az Akadémia pénztára viselte, a város azonban saját százalékaról lemondott, a mi ismét 782 forintot tesz ki. Aláírták az 1860. május 12-én kelt szerződést: gróf Dessewffy Emil és b. Eötvös József elnökök, b. Prónay Albert igazg. tag s Tóth Lőrincz pénztárnok, a város részéről pedig Conrad Gusztáv lovag, akkori polgármester, s Walthier Antal és Eggenberger Nándor község-tanácsosok.

Alaposnak mutatkozáván ezek szerint a remény, hogy a nemzet fedezni fogja Akadémiája felépítésének költségeit: az elnök s igazgató-tanács idejét látták, hogy a szép czél létesítésére az előkészítő lépések megtétessenek. Az igazgató-tanács 1860. ápril 18-án tartott ülésében teljes hatalommal ruházta fel az egész építési ügy vezetésére s végrehajtására gr. Dessewffy

Emilt, b. Eötvös másodelnököt s gr. Károlyi György igazgató tagot, s 1200 aranyat utalványozott terveknek pályázás után készíttetésére, mely összeg későbbben még 250 arannyal pótoltatott.

A pályázat kihirdetése azonban késedelmet szenvedett, de egy kedvező körülmény miatt. Gr. Dessewffy Emil ugyanis, kit most már aggodalom nem tartóztatott, hogy szép eszméi létesítését bátrabban célba vegye, lépéseket tett az iránt, hogy a főváros által az Akadémiának ajándékozott, illetőleg eladott 1304 és $1\frac{1}{2}$ öl telek, mely szintén jó helyen feküdt ugyan, de homlokzatával nem nézett a nagyszerű hídterre (Ferencz József térre), a dunagőzhajózási társaság azon már említett szomszédtelkével, mely a Lloydépület közvetlen átellenese s a hídterre bir kilátással, az Akadémiával csaknem egyenlő nagyságú, s a fővárost ékesítendő palota építésére alkalmasb, kedvező feltételek alatt elcseréltessek. Az egyezkedést e terv iránt szerencsésen be is fejezte, a mire főképen b. Wodianer Mór és b. Sina Simon hazafisága volt döntő befolyással, a gőzhajózási társaság részéről. A dunai gőzhajózási társaság tehát előnyösebb fekvésű s drágább 1169 négysz. ölnyi kiterjedésű telkét 1860. évi aug. 31-én kelt csere- illetőleg eladási szerződéssel átengedte a M. Akadémiának akképen, hogy az Akadémia egy négyszögölért fizessen 220 frt 50 krt, összesen 257,764 frt 50 krt, ugy azonban, hogy az Akadémia telkéből a gőzhajótársaság ugyanoly árban, t. i. négyszögölért 220 frt 50 krért átvállal természetben 700 ölet, 154,350 frtértékben; az Akadémia pedig fizesse az 1169 ölnyi telekből a természetben átvett 700 öl levonása után fennmaradó 469 öl árát 103,414 frt 50 krt. Aláírták e szerződést az Akadémia részéről gr. Dessewffy Emil, b. Eötvös József és gr. Károlyi Gy., az építettő bizottság tagjai, a gőzhajó-társaság részéről pedig b. Sina János és b. Wodianer Mór; melyben az Akadémia kötelezte magát az utóbbi összeget 1861. jan. 1-től kezdve két év alatt egyforma nyolcz részletben $5\frac{0}{100}$ kamattal lefizetni, az illetékeket s bélyegeket mindegyik fél maga viselvén saját tulajdonára nézve. E szerződést a város is a maga részéről helybenhagyta 1860. auguszt. 14-én kelt végzésével; mire azután a végleges szerződés megkötetett. Az ekép megmaradt 604 $1\frac{1}{2}$ ölnyi hátulso telket eladta az Akadémia Gans Edének 120,900 frtért, tehát négyszögölért 200 frtért.

Az Akadémia tehát fizetvén a fővá-	
rosnak	78,270 frt — krt.
ugyanannak az 1169 négyszög ölhöz még	
szükségelt $44\frac{1}{2}$ ölért.	6,070 » — »
a gőzhajózási társaságnak	103,414 » 50 »
összesen	187,754 frt 50 krt.

s ebből levonván a Gans Edeinek eladott	
telek árában	120,900 » 50 »

a mostani teleknek, melyen az Akadémia palotája s bérháza áll, összes ára 66,854 frt 50 kr. s minthogy ez a telek a pótlólag hozzávett $44\frac{1}{2}$ öllel együtt $1213\frac{1}{2}$ □ ölet tesz ki, került az Akadémiának egy négyszögöl körülbelül 56 frtba. A kamatok, melyeket az Akadémia a kikötött két évi részletfizetések után a gőzhajó-társaságnak, és ismét Gans Ede az Akadémia pénztárának fizetett, egymást majdnem kiegyenlítették. Ez olcsó ár, melyen a főváros leg szebb telke lett megszerezve, egyenesen az építtető-bizottság lelkes és ügyes közbenjárásának s befolyásának köszönhető.

S most már a telek alaprajzának tudvalevő alakja s mértékei mellett megtörténhetett a tervezési pályázat megnyitása.

Az elnökség, az építési előmunkálatok vezetésére, akkor Párisban tartózkodó hazánkfiát, Henszlmann Imre akad. tagot hívta meg, ki az Akadémia kívánatait és szükségait kitudván, minden tekintetben megfelelt a megtisztelő felhívásnak, s ő pendíté meg az eszmét is, hogy a hg. Eszterházy-féle képtár, melynek Bécsből a magyar fővárosba lehozatalában legfőbb akadályt képezett a célszerű helyiség hiánya, az Akadémia palotájában helyeztessék el. Nagyobb vitákat idézett elő, s éles polemiákra, sőt az Akadémia, s az elnökség és építészeti bizottság közt kellemetlen feszültségre is adott alkalmat a styl megválasztása. A Henszlmann Imre vázlataira alapított építési program el-készülvén, tervekészítésre Henszlmann, Ybl és Ferstl bécsi építész szólítottak fel. Henszlmann, Gerster és Frey pesti építészekkel szövetkezett. A felszólítottak megegyeztek, hogy csúcs-íves stylben fognak dolgozni. Ybl Miklós visszavonult a pályázattól, ellenben Skalniczky Ede, nagytehetségű fiatal építész, Stüler tanítványa, saját jó szántából antikizáló (görög) tervet

adott be. Az építészeti bizottság nem nyugodott meg abban, hogy csúcsíves stílusú tervek közt kelljen választania, s e stílust összeférhetlennek tartotta úgy az Akadémia jellemével, mint a szomszéd környezettel; felszólított tehát két európai nevű építészit tekintélyt, *Klenze* Leót Münchenben és *Stüler* Berlinben, tervek készítésére. Mindegyik két-két tervvel lépett fel, s így miután a bizottság szükségesnek tartotta a nagy közönség véleményét is kiismerni, bár nem érezte magát kötelezve azt követni is, e célból a tervek kiállítását elrendelte s a múzeumban 7 terv lett kiállítva, *Ferstl*; *Henszlmann*, *Gerster* s *Frey*; és *Skalniczky*től egy-egy; *Klenze*től és *Stüler*től kétfő-kétfő. — Hogy az Akadémiának is részvét engedessék a megbírálásban, annak kebeléből is bizottság küldetett ki az építészeti tervek megvizsgálására, s igénybe vették véleményadásra az összes nevesebb gyakorló pesti építészek (*Feszl*, *Weber*, *Kausser*, *Wagner*, *Zitterbarth* stb.) s mérnökök is; azonban az elnök-gróf, ismert szívósságához képest, mindezen véleményeket köszönettel fogadta ugyan, de tekintetbe nem vette, s az építészeti bizottság teljesen szabad és korlátlan rendelkezési jogát soha fel nem adta. — Polemiák, sőt keserű kifakadások, az Akadémia egy részének duzzogása nem hatottak; maradt véleményénél. A csúcsíves stílus, az akadémiai bizottság többségének véleménye ellenére, mellőztetett, s az olasz renaissance-stílus és a berlini *Stüler* egyik terve fogadtatott el, a szükség s célszerűség által parancsolt némi módosításokkal, és ugyancsak *Stüler* bizatott meg a részletes rajzok elkészítésére s az építkezés feletti főfelügyelet vitelére. Egyébiránt *Stüler*, *Klenze*, *Ferstl*, *Henszlmann* s társainak terveik egyenkint 300 arannyal, *Henszlmann*é pótlólag még 150 arannyal és *Skalniczky*é 100 arannyal díjaztattak; — *Stüler*, néhányszor Pesten megjelenvén, utiköltségeinek megtérítésén kívül, rendesen 100 arannyal tiszteltetett meg; *Skalniczky*nek berlini utjai pedig, ha *Stüler*hez utazott, közlés és tanácskérés végett, az építési pénztárból fedeztettek.

Az építkezés vezetőivé *Ybl Miklós* és *Skalniczky Ede* építészek választattak, 2500 forint évi fizetéssel, mely 1862. márczius elsejével nyílt meg. Ezeken kívül az építészeti irodában nagyobb számu rajzoló (*Pucher*, *Unger* stb. jeles fiatal tehetsé-

gek) alkalmaztattak, s egy pallér, szertárnok és őr adattak rendelkezésük alá. Márczius 20-án kelt az elnöki levél *Ybl Miklóshoz*, melylyel a hármass bizottság őt veszi maga mellé építési műsegédül, bő utasítással ellátva, melyhez, valamint a pénztárnokhoz, ki velök egyetértőleg vitte bokros teendőit, időről időre új meg új utasítások járultak. Yblnél egy rendelkezési könyv állott s általa építési napló vezettetett, melybe minden kiadott rendeletet s utalványok beirattak, a pénztárnok pedig elkülönzött építési napló vitelére utasított, mely az elnök által folytonos felülvizsgálat alatt s evidenciában tartott. Az utalványok az építési bizottság elnökénél vagy Pesten levő tagjainál voltak bemutatandók. Szóval: az elnök szívós, kitartó, rendszerető jellemével, s vele az építési hármass bizottság, mindenben a legnagyobb buzgalmat s lelkiismeretességet fejtette ki, s b. Eötvös méltán mondta el gr. Dessewffy felett, hogy »ő volt, ki e haza minden fiai közt a legtöbbet tett arra, hogy Akadémiánk palotája felépült s hogy az így épült fel.«

Gondoskodva volt a folyton éber elnök s építési bizottság részéről, hogy az építési szükségletek, a hetenkint előforduló tetemes kiadások mindenkor fedezve legyenek, s midőn a kötelezett összegek pontos befizetésének elmulasztása, vagy a kiadásoknak a pénztár erejét túlhaladó mennyisége miatt fennakadás veszélye mutatkozott, szilárd pénzintézektől, elzálogított értékpapírokra s részint váltókra, vétettek kölcsön a szükséges összegek, mely utóbbiakra az elnökök, gr. Károlyi György s a pénztárnok adták neveiket. A bécsi nemzeti banknál s egyes bankházaknál s külföldre tett fizetéseknél szükséges közbejárást b. Wodianer Mór vállalta magára. A kölcsön iránt megkeresett pesti pénzintézetek: az első hazai s budai takarékpénztárak, s az első m. biztosító-társaság szíves készséggel tettek eleget a megkeresésnek. Az Akadémia alaptőke-pénztárának felmondott s befolyt hitelezvényei oly összeg erejéig, mely az ekkorig szállásra, raktárakra s a t. fordított összeg tőkéjét képviselte, szintén az építésre fordítottak; az egész, eléggé terhes és bonyolult kezelés úgy vezettetett, hogy fennakadás soha egy perczig sem történt, s az összes építési, úgy szellemi mint anyagi tényezők, építők, művészek, az anyagok

szolgáltatói, iparosok, mesteremberek, pontosan és teljesen kielégítettek.

A gőzhajózási társaságtól cserélt és a várostól vett pótlékkal kiegészített teleknek a térre néző nagyobb részére a palota, ugyanannak hátul eső, a főútra nyíló, 293 ölnyi kisebb részére pedig, az igazg. tanács 1863. februárban tartott ülésének határozata folytán, négyemeletes bérház építtetett. Az építőmester Diescher József volt, ki az 1864. szeptember 30-ára 170,000 forintnyi költséggel elkészült bérházat 10 évre 16,452 forintért bérbe is vette. Az építés ideje alatt külön bérház-építési pénztár alkottatott, melyet Bertha Sándor, akad. pénztári ellenőr kezelt. A két építési pénztár egymással, valamint az alaptőke pénztárával, s a szintén Bertha Sándor által kezelt Széchenyi-szobor-pénztárral kölcsönös kisegítési viszonyban állott, midőn ennek ideiglenes szüksége mutatkozott.

A palota építésénél a művészek irányában nemes bőkezűség, különben pedig megfontoló takarékoság gyakoroltatott. Tetemes meggazdálkodás lett eszközölve azon eljárás által, hogy egyes munkák külön-külön vállalkozóknak adattak ki, a kik legolcsóbban ajánlkoztak, de a kiknek megbízhatósága és szilárdsága szigorú vizsgálat alá vétetett, mindnyájától megfelelő óvadék kivántatván; tényezőként szerepelt a mérsékelt alkuk megkötésénél az élénk verseny, részben a hazafias érzelem is, főképen pedig Ybl Miklós tanácsa, jártassága és lelkiismeretessége. Különféle ajándékozások is fordultak elő építési anyagokban, így Madarász András vasat ajándékozott, László Károly Közép-Amerikából mahagonifát küldött, melyből a gyűlésterem szép ajtajai készültek, stb. A mennyire csak lehetett, kiváló figyelem fordítottatott a hazai s helybeli iparosokra s hazai anyagra; azonban kerülve lett e részben afféle túlzás, mely a célnak árthatott volna. Poroszországi agyag- és fazekas-munkák, kályhák, kandallók, diszitmények, bécsi bronzművek, pforzheimi vegytani készülék, karsti, triesti színes márvány alkalmaztattak; egyébiránt hazai bányákból s pesti iparosoktól került ki minden, kik, ha neveik idegen hangzásuak is, szívvel-lélekkel nagyrészt magyarok. A szobrászmunkákra Halász László, Izsó Miklós, Szandház, Marschalko J. helybeli művészek kérettek fel, azonban a poroszországi March

Ernő és Dankberg Vilmos terracotta-szobrai alkalmaztattak külső diszítésre. Diescher József építőmester vállalta a föld- és kőmivesi munkákat; Kauser János, Hofhauser Lajos, Szlavek Venczel a kőfaragómunkákat; Gerenday Antal, Aprili Antal, Kehlendorfer József helybeliek és Vogl János Pécsről szolgáltatott márványtárgyakat, s egyedül a triesti Opuich véte-tett igénybe karsti márványművek, különösen oszlopok és lép-csőkért; az ácsmunkákat Strohoffer István s kis részben Wal-ter István helybeliek végezték; a lakatosmunkák kizárólag Kern Istvántól, a bádogosmunkák Korcsák Józseftől, az asz-talosmunkák Szabó Józseftől, Molnár Józseftől és Pollák Józseftől, a légfűtőkészülék Unger Antaltól, a takaréktűzhelyek Nikora Antaltól s Horváth Istvántól, a kútmunkák Plath és Bürgermeistertől, a kövezet Hirsch Sebestyéntől, a márvá-nyozás Borcsektől, az aranyozás Jegg Jánostól, az angol re-dőnyök Bleiweistől, a cserépfedés Müllertől, a szobafestés Teu-cherthtől, feliratok Knopp és Veittől, ruhatartók Kertész Tódortól, a kárpitosmunkák Wienertől, Krachertől, Appiano-tól, a mozaik-terrazzok Odoricótól, az asphalt Szuppancsics-tól és Spitzktytól, a palakőfedés Schwab Henriktől, az üve-gesmunka Róth Zsigmondtól, a mázolómunka Mészáros Józseftől kerültek ki, kik mindnyájan helybeliek; a vas-tárgyakban Schlick Ignác helybeli a bécsi Klein testvé-rekkel osztozott, kik vas boltozathordókat szolgáltatottak; kályhákat Dankberg küldött Berlinből, de csak azért, hogy a készítésre a helybeli Prohaszkát betanítsa, ki azontúl a többi kályhát szolgáltatatta berlini modorban; a bronz tárgyakat, a terem gyönyörű lámpáit kénytelen volt az építési bizottság Bécsben Hollenbach Dávidnál rendelni meg; a vegytani készü-letet pedig Mürrlénél Pforzheimban. Az építéshez szükséges kő, kivéve az említett karsti és pécsi márványt, Sós-kútról, a fehérvári káptalan kőbányájából, s Tétényről Huber Antal, és Budáról Holzspach testvérek által szállítva szereztetett be, cserépanyagokat Drasche Henrik szolgáltatott.

A költség, az építkezés említett egyes ágaira, s összesen — Ybl és Skalnitzky építési felügyelőknak 1867. okt. 30-án készült összeállítása szerint — a következő:

Folyó szám	A vállalkozó neve	A végzett munkák megnevezése	Az ezekért járó egész összeg	
			frt	kr
1	Diescher József	Föld- és kőműv. munkák	233,514	55
		Elhelyezési munka . . .	20,684	13
		Belső vakolás	16,646	59
		Külső vakolás	4,314	14
		Alagútak	4,417	86
		Regie-munka	4,219	09
		Összesen .	283,796	36
2	Strohoffer István	Ács-munka	52,696	02
3	Walter József	Ács-munka	300	45
4	Kauser János	Kőfaragó munkák . .	42,413	50
5	Hofhauser Lajos	Kőfaragó munkák . .	20,605	61
6	Huber Antal	Tétényi kövek	6,262	15
7	Szlavek Wenzel	Kőfaragó munkák . .	5,275	69
8	Kellendorfer József . . .	Márvány tárgyak . .	10,084	79
9	Aprily Antal	Márvány tárgyak . .	4,812	15
10	Gerenday Antal	Márvány tárgyak . .	4,000	—
11	Sz. Fehérvári kápt. . . .	Sóskúti kövek	32,032	87
12	Nolli és Andretti	E kövek szállításáért	21,040	92
13	Opuich István (Triest) . .	Trieszti márványlépcsők	9,023	98
14	Cs. kir. államvaspálya . .	Márványlépcsők . . .	2,155	47
15	Vogl János	Pécsi márványtárgyak	4,040	85
16	Halász László	Szobrászati munka . .	28,215	48
17	Marschalkó József	»	29,288	25
18	Izsó Miklós	»	4,903	25
19	Szandház	»	750	—
20	March Ernő (Berlin) . . .	»	22,545	66
21	Dankberg Vilmos	»	1,368	—
22	Schwab Henrik	Palakő-fedés	7,054	50
23	Korcsák József	Bádogos munka . . .	9,827	62
24	Kern István	Lakatos munka . . .	21,081	06
25	Róth Zsigmond	Üveges munka	15,329	78
26	Szabó József	Asztalos munka . . .	67,190	21
27	Molnár József	»	7,131	60
28	Pollák József	»	2,171	—
29	Zartl	»	681	50
30	Kertész Tódor	Ruhatartók	55	50
31	Klein testv. (Bécs)	Vastárgyak	11,318	05
32	Schlick Ignác	»	22,442	21

Folyó szám	A vállalkozó neve	A végzett munkák megnevezése	Az ezekért járó egész összeg	
			frt	kr
33	Hollenbach David . . .	Bronz-tárgyak . . .	7,483	59
34	Wandrák	» »	72	—
35	Dankberg Gusztáv (Berlin)	Kályhák	763	75
36	Prohaszka Antal	»	4,519	65
37	Unger Antal	Légfűtő kályhák . . .	1,390	31
38	Nikora Antal	Takarék tűzhely . . .	61	—
39	Horváth István	» »	584	25
40	Mürle G. (Pforzheim) . .	Chemiai készülék . . .	617	15
41	Okenfuss	Ólom tárgyak	202	42
42	Bürgermeister	Kútmunka	332	02
43	Plath	»	321	30
44	Hirsch Sebestyén	Kövező munka	2,138	10
45	Légszesztársaság	Légszeszvezetés	3,653	95
46	Teichert Károly	Festés	22,041	—
47	Borcsek testvérek	Márványozás	2,569	23
48	Jegg János	Aranyozás	888	50
49	Knopp és Veit	Felírások	509	—
50	Odorics	Mozaik terrazzo	4,849	30
51	Szuppancsics	Asphalt	446	50
52	Spitzky	»	437	56
53	Bleiweis	Angol redőnyök	1,644	50
54	Kracher	Kárpitos munka	1,719	32
55	Wiener	» »	262	—
56	Appiano	» »	54	50
57	Müller	Cserépfödés	164	23
58	Drasche Henrik	Cserépanyag	1,491	—
59	Schütz Lajos	Mázoló munka	245	24
60	Mészáros József	» »	13,073	67
61	Kopeczky Fer.	Szobatisztító	1,306	—
62	Különfélék	{ Fuvarberek, napszá- mok, fűtés, hírlapi hír- detések, irodai kiadá- sok	4,828	55
		Összesen	828,561	32

Pest, október 30-án 1867.

Ybl Miklós, s. k. építész.

Skalniczky s. k. építész.

Került tehát az akadémiai palota, teljesen felkészítve díszítve, bebútorozva (a bérházon kívül) 828,561 frt 32 krba s ha ehhez hozzáadjuk a teleknek a főváros áldozatkészsége és szerencsés cserék által 66,854 frt 50 kr-ra leszállított értékét, képvisel a palota 895,415 frt 82 kr beruházott értéket. — Az előleges költségvetés szerint, a bútorzat s díszítési munkák nélkül, fel volt véve a palota teljes kiépítésére 843,218 frt 41 kr, és így a praeliminált összegnél 14,657 forinttal, s a 24,558 frt 92 krba került bútorzattal s a díszítési munkáknak az előleges költségvetésbe fel nem vett 22,000 frtnyi árával együtt, 61,216 frttal kevesebbe került a bevégzett építés.

A padláson kigyúladt tűz folytán, melytől csak a legnagyobb erőfeszítéssel lehetett a képtárt megmenteni, az okozott károk helyreállítása 16,160 forintot, s egyéb javítási és újtási munkák még mintegy 6000 forintot vettek igénybe, s a megdöbbentő baleset egyszersmind a jövőre nézve oly óvó rendszabályok szükségére figyelmeztette az igazgató-tanácsot, melyek ily veszély ismétlődését lehetetlenné tegyék. Nem szabad elhallgatni e tűzvész említésénél azon önfeláldozó erőfeszítést, melyet fiatal urak, s ezek élén az ifjú gróf Dessewffy Aurél, Emil gróf méltó fia, ez alkalommal kifejtettek. Valamely házi mulatságból, báliasan öltözve rohantak a vész helyére, s frakkban, glacé-keztyűben, fehér nyakkendővel hordták a vizes csebreket, s hősi bátorsággal védték a veszélyben forgó nemzeti kincset.

1864. okt. 22-én kelt város-tanácsi végzéssel engedély adatott két alagút nyitására, mely a rakpartot a palota pincze-helyiségeivel összekösse, évi 600 frt fizetésének feltetele alatt a városi pénztár javára.

A palota szerencsésen elkészülvén, a lakhatási engedély 1865-ki szent Jakab napjától fogva adatott meg; ugyanez alkalommal meghagyatván, hogy a képtári helyiség válaszfalai tűztartó szilárd anyagból állíttassanak fel. — A fényes gyűléstermeken s könyvtárhelyiségen, és hivatalszobákon kívül, melyek első emeleten s földszint vannak elhelyezve, a második emelet legnagyobb részét s a nagygyűlésterem feletti harmadik emeletét képező részt a gr. Esterházy-féle, azóta a nemzet által megvett s országoossá lett gazdag képtár foglalja el. Tudva

van, hogy azon szerencsés siker, miszerint a herceget drága képtárának Bécsből Pestre leküldésére reábirni lehetett, s az ellenszegülő akadályok legyőzethettek, főképpen gr. Dessewffy Emil, mint a herceg előtt kedvelt egyéniség személyes befolyásának érdeme, mi mellett azonban a sajtó erélyes felszólalása s unszolása sem felejtendő, valamint az sem, hogy az eszmét legelőször Henszlmann Imre r. t. pendíté meg, ki palotatervében a képtár számára már helyet is mutatott ki, a mi azután az elfogadott tervbe is átvétetett. — A második emelet azon termeit és szobáit, melyek az Esterházy-képtár helyiségein túl felmaradtak, s már eredetileg e célra készültek, a képzőművészeti társulat vette bérbe kiállításokra s titkára szállásául, évi 1600 frt olcsó bérért. — Ma, ezen helyiségeket is az újonnan berendezett országos (Esterházy-) képtár veszi igénybe.

Az elkészült épületben nyertek hivatalos lakást az Akadémia titkára, pénztárnoka s könyvtárnoka, később egy osztálytitkár is. Egy ideig gr. Waldstein János vett bérbe néhány szobát, országgyűlési szállásul maga számára. Ezenkívül a cseleldség volt a parterre feletti félemeleten elhelyezve. A kész épület feletti főfelügyeletet a bennlakó pénztárnok, s az erre megbízott s rendes évi díjjal ellátott Pucher J. építőmester vitte, kitől a kapus s a házi szolgák függtek, míg későbben rendes házfelügyelő alkalmaztatott.

Az 1865-ki decz. 11-ki ünnepélyes közgyűlés már a palota szép termében tartatott, de fájdalom, gróf Dessewffy Emil, annak főalkotója, gyöngélkedő egészsége miatt, már nem lehetett jelen a megnyitáson. Báró Eötvös József adott az e feletti sajnálkozásnak kifejezést, gr. Dessewffy pedig »Szózatot« küldött beteg ágyából, melyet b. Vay Miklós olvasott fel. E remek allocutióban kijelölte nemzete számára a szem előtt tartandó bölcs irányt, hálásan említette b. Sina Simont s herceg Esterházy Pált, ki a tulajdonát képező remek festvényeket lehozatta Pestre, s behelyezte az Akadémia palotájába, hogy így köztulajdonná lehessen azok nemesítő hatása. Méltó szavak és tanácsok voltak ezek az ünnepélyes alkalomhoz, a hely méltóságához s magasztosságához. — Hattyú-éneke a dicsőültnek, ki csakhamar ezután (1866. jan. 10-én) elhalt, — s azontúl

nem hallhatók többé ajkairól az emberi bölcsesség s okos hazafiság azon igéit, miket az akadémiai elnöki széken több éven át hallatott.

Gróf Dessewffy Emilt erős hit és meggyőződés vezette szándékában s vállalatában, azon erős hit, melyről Lonovics érsek idősb Mailáth György dicső emlékezetű országbíró s igazgató tag feletti emlékezésében mondá, hogy míg a valás terén hegyeket képes egy helyről a másokra áttenni, nálunk a gróf lelkesítő szavára a hegyekről fát, meszet, márványt hozott át, hogy e nagyszerű palotában, a nemzet bőkezűségének hálaemléket, műveltségének csarnokot, tudósainak pantheont emeljen.

S itt áll a ház! a szellős csarnokokban
Nevét susogja minden fuvalom,
Emléke, képe minden zugban ott van,
Ott hallgat árnya mindenik falon.
Ő álmodá ezt! s a tündérregék
Varázsakint ím teljesüle álma
Szólt — és e palota emelkedék. ¹⁾

¹⁾ Szász Károly ünnepi költeménye. 1866. Évk. XI. k.

Pénztári kimutatás 1831–1881.

B E V É T E L E K										K I A D Á S O K										Több bevételezt mint kiadott		Több kiadott mint bevételezt		Akadémiai vagyon		Az Akadémia palotájának és bérházának felvett értéke		Az Akadémia vagyonához tartozó értékpapírok		Követelek		Künn levő alapítványok		Az Akadémia kezelése alatt levő alapítványok		Az Akadémia tartozásai	
Adományok	Kamatok	Értékpa-pirok jövedelme	Házbér	Államse-gély	Könyvek adásából és hűbérjék	Összes bevétel	Tudomá-nyos czélokra	Személyes kiadá-sokra	Egyéb kiadások	Épit-kezésre	Kamatok	Összes kiadások	Több bevételezt mint kiadott	Több kiadott mint bevételezt	Akadémiai vagyon	Az Akadémia palotájának és bérházának felvett értéke	Az Akadémia vagyonához tartozó értékpapírok	Követelek	Künn levő ala-pítványok	Akadémia kezelése alatt levő ala-pítványok	Az Akadémia tartozásai																
294,693 70	14,644 91	—	—	—	—	309,338 61	414 75	4,406 02	2,268 35	—	—	7,089 12	302,249 49	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
18,891 15	19,308 45	—	—	—	74 97	38,274 57	3,566 78	7,442 56	2,278 03	—	—	13,287 37	24,987 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
2,250 64	17,545 50	—	—	—	1,602 42	21,398 56	7,941 55	7,773 95	2,132 35	—	—	17,847 85	3,550 71	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
15,701 80	19,309 50	—	—	—	5,859 33	40,870 63	10,773 61	8,747 93	2,393 48	—	—	21,915 02	18,955 61	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
2,649 96	18,446 40	—	—	—	6,348 02	27,444 38	7,733 29	8,584 34	1,754 50	—	—	18,072 13	9,372 25	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
5,200 —	16,157 90	—	—	—	7,546 39	28,904 29	12,034 54	10,115 53	1,978 58	—	—	24,128 65	4,775 64	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
232 50	18,677 40	—	—	—	8,742 00	27,651 90	10,478 18	11,451 83	1,919 96	—	—	23,849 97	3,801 93	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
71 82	19,842 90	—	—	—	11,886 47	31,801 19	14,231 25	9,465 50	3,532 10	—	—	27,228 85	4,572 34	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
521 64	14,802 90	—	—	—	12,255 32	27,579 86	10,208 15	10,631 54	3,591 03	—	—	24,430 72	3,149 14	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
1,640 —	18,325 65	—	—	—	13,010 72	32,976 37	15,394 53	10,910 77	3,590 19	—	—	29,895 49	3,080 88	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
8,101 27	14,385 —	—	—	—	7,938 74	30,425 01	13,888 91	11,599 —	3,356 21	—	—	28,844 12	1,580 89	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
195 86	21,525 —	—	—	—	6,654 69	28,375 55	10,004 12	11,602 01	3,636 31	—	—	25,242 44	3,133 11	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
1,526 70	18,062 10	—	—	—	7,675 62	27,264 42	10,443 57	11,324 67	3,211 65	—	—	24,979 89	2,284 53	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
—	18,104 10	—	—	—	7,512 23	25,616 33	6,517 95	11,676 64	4,937 31	—	—	23,131 90	2,484 43	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
5,250 —	18,476 09	—	—	—	7,790 94	31,517 03	6,799 98	11,443 39	5,737 05	—	—	23,980 42	7,536 61	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
—	18,660 60	—	—	—	9,362 67	28,023 27	7,500 52	11,134 93	3,435 64	—	—	22,071 09	5,952 18	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
—	15,195 60	—	—	—	9,245 99	24,441 59	7,188 50	11,231 95	2,922 81	—	—	21,343 26	3,098 33	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
—	10,470 60	—	—	—	4,254 28	14,724 88	3,822 43	10,260 95	2,414 45	—	—	16,497 83	—	1,772 95	—	—	—	—	—	—	—	—															
105 —	9,252 60	—	—	—	2,564 02	11,921 62	882 91	9,337 65	4,664 94	—	—	14,885 50	—	2,963 88	—	—	—	—	—	—	—	—															
1,050 —	11,520 60	—	—	—	3,452 19	16,022 79	2,450 87	8,817 90	2,897 82	—	—	14,166 59	1,856 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
420 —	8,748 60	—	—	—	9,205 92	18,374 52	4,829 84	6,217 05	2,896 84	—	—	13,943 73	4,430 79	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
—	15,781 50	—	—	—	6,633 92	22,415 42	4,124 83	5,588 62	3,161 83	—	—	12,875 28	9,540 14	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
2,835 —	14,670 60	—	—	—	7,316 63	24,822 23	5,942 77	13,890 80	3,170 24	—	—	23,003 81	1,818 42	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
10,265 —	25,783 45	—	—	—	6,317 02	42,365 47	3,800 64	11,844 52	3,288 04	—	—	18,933 20	23,432 27	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
41,610 —	20,393 10	—	—	—	2,353 34	74,356 44	5,174 93	9,923 02	4,480 95	—	—	19,578 90	54,777 54	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
2,383 50	30,735 60	—	—	—	9,292 35	42,411 45	7,095 97	11,278 05	11,228 24	—	—	29,602 26	12,809 19	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
15,109 05	33,527 72	—	—	—	3,392 82	62,029 59	12,441 28	11,504 50	9,288 35	—	—	33,234 13	28,795 46	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
36,620 99	16,718 10	—	—	—	1,638 88	64,977 97	17,444 54	12,530 —	5,931 48	—	—	35,906 02	29,071 95	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
31,273 22	22,949 —	—	—	—	6,042 10	70,264 32	21,262 87	13,353 83	9,875 86	—	—	44,492 56	25,771 76	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
697,578 32	25,092 10	6,790 22	—	—	2,947 85	742,408 49	21,903 75	15,070 09	9,345 66	156,540 —	—	202,859 50	539,548 99	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
166,950 28	28,113 60	11,776 48	—	—	7,158 51	223,993 87	21,851 05	17,760 02	11,450 99	66,293 42	—	117,355 48	106,638 39	—	—	—	—	—	—	—	—	—															
51,256 14	27,472 99	11,667 61	—	—	2,127 84	122,524 58	32,649 60	18,064 51	6,712 56	113,822 32	—	171,248 99	—	48,724 41	—	—	—	—	—	—	—	—															
86,149 80	29,075 16	12,770 28	—	—	2,177 89	160,173 13	24,631 98	17,754 24	17,588 31	262,144 81	—	322,119 34	—	161,946 21	—	—	—	—	—	—	—	—															
71,459 92	29,762 94	12,125 09	—	—	2,054 51	135,402 46	21,965 88	17,801 18	16,795 40	149,898 19	—	206,460 65	—	71,058 19	—	—	—	—	—	—	—	—															
83,682 25	20,248 56	10,402 99	—	—	3,728 77	137,801 43	21,412 23	19,547 91	13,389 76	190,232 74	7,327 06	251,909 70	—	114,108 27	—	—	—	—	—	—	—	—															
30,183 06	27,903 76	10,518 01	17,475 67	—	2,001 94	88,082 44	21,888 33	19,378 19	11,455 28	49,547 26	5,477 55	107,746 61	—	19,664 17	—	—	—	—	—	—	—	—															
27,443 24	38,135 70	12,782 48																																			